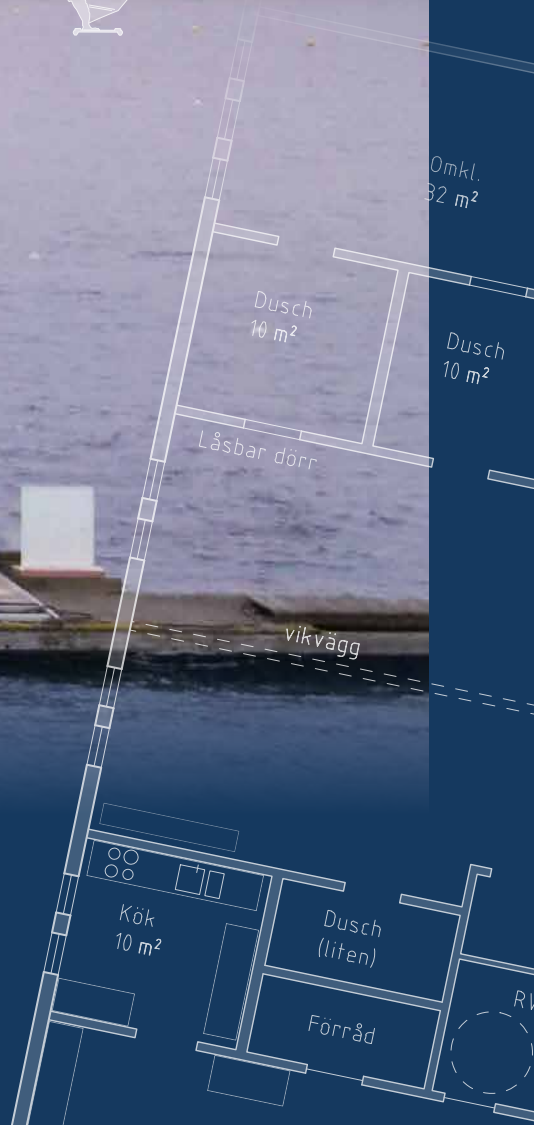
Bygga för idrott på vattnet

Ett konceptmaterial för multifunktionella anläggningar

Framtaget 2023 av Arena Vattnet - ett samarbete mellan Svenska Seglarförbundet, Kanotförbundet, Roddförbundet, Vattenskid- & Wakeboardförbundet, Isseglarförbundet och SVEMO Vattensporter

Svenska Seglarförbundet

SVEMO

ARENA Vattnet

Det här materialet riktar sig till kommuner, föreningar och andra aktörer som vill bygga och utveckla anläggningar för idrott på vattnet

Projektets vision:

- Framtidens idrottsanläggningar för flera olika vattenidrotter och andra friluftsidrotter tillsammans, för att samverka och dela på resurserna.
- Multifunktionella och tillgängliga ytor som kan anpassas för säsonger, åldrar och behov.
- Ökat samarbete mellan kommuner och föreningar kring utveckling och drift, för anläggningar som är både en plats för föreningsidrott och ett offentligt rum.

och därigenom:

- **Göra det möjligt för fler ungdomar och nya målgrupper att prova på och känna sig välkomna till idrott på vattnet.**

Bygga för idrott på vattnet

Innehållsförteckning

Inledning
Göra vattnet tillgängligt för fler s. 6
Bakgrund och projekt s. 8

Nuläge och utmaningar
Ny syn på idrotten s. 12
Hälsa och friluftsliv s. 14
Kunskapsinhämtning s. 16

Den multifunktionella anläggningen
Konceptet s. 22
Området s. 24
Föreningshus/friluftsgård s. 26
Förråd s. 30
Brygga s. 34

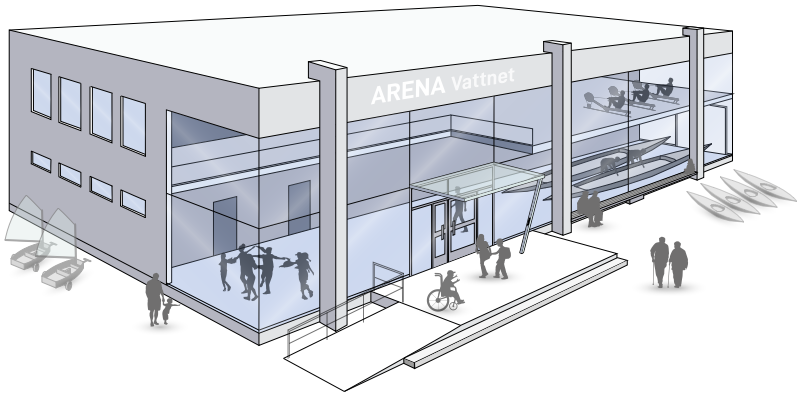
Vattenidrotterna
Segling s. 44
Kanot och rodd s. 46
Kanot- och roddvarianter s. 48
Vattenskidor och wakeboard s. 50
Motorsport på vattnet s. 52
Issegling och skridsko s. 54

Skapa och driva tillsammans
Bygga och projektera s. 58
Driva och samarbeta s. 60
Så funkar processen s. 62
Hållbarhet s. 64
Tillgänglighet s. 68

Medverkande och referenser s. 72
Framtidens idrottsplatser s. 74

Här är konceptet

- Konceptkatalogen är tänkt som inspiration och diskussionsunderlag. Använd hela materialet, eller plocka de delar som passar för just era behov.

Vi är vattenidrotter

Upptäck naturen , känn vinden i håret och utmana dig själv

ARENA Vattnet

"Häftigt, fartfyllt och utvecklande"

Kanot

Motorsport på vatten

Rodd

"Idrott hela livet"

Vattenskidor & wakeboard

Segling

Issegling

"För mig är det frihet"

Göra vattnet tillgängligt för fler

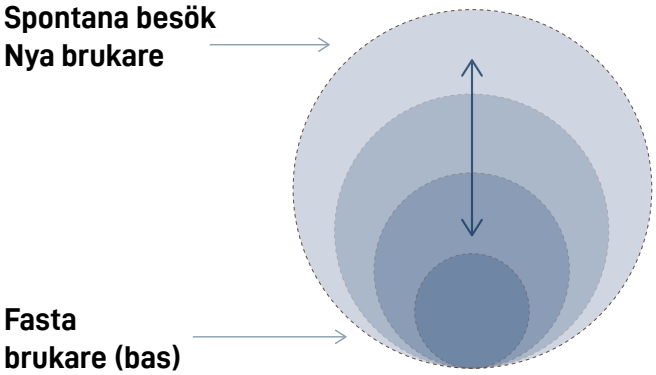

Plats för idrott

Ute på vattnet finns det gott om plats för alla som vill utöva idrott, motion eller friluftsliv. Det kan vara en plats för upplevelser och gemenskap, men också för utveckling och prestation. En viktig förutsättning för att alla ska kunna komma ut på vattnet är att det finns anläggningar och platser som är förberedda för att ta emot såväl nybörjare som rutinerade idrottare, motionärer och spontana besökare. Vattensporternas anläggningar är både vattnet och bryggorna och byggnader på land - allt behövs för verksamheten. Detta konceptmaterial erbjuder kunskap, inspiration och förslag till utformning av framtidens anläggningar, med utgångspunkt i multifunktionalitet, hållbarhet och tillgänglighet.

När vi samarbetar och lägger ihop våra resurser och styrkor kan vi skapa anläggningar som erbjuder ett större utbud, och som blir mer involverade i samhället och det offentliga rummet. Målet med detta konceptmaterial är att öka samarbetet och skapa fler anläggningar som är tillgängliga för alla. Anläggningen ska inte vara en begränsning - den ska vara en tillgång!

År 2023 finns drygt 600 föreningar, och över 150 000 aktiva medlemmar inom de olika vattensportförbunden i Sverige. Samtidigt vet vi att mer än dubbelt så många regelbundet utövar idrott på vattnet, antingen på egen hand eller i organiserad form. Intresset för att börja är stort, och det hänger ihop med en ökande

Spontana besök och fasta brukare: *Hur kan vi möta olika målgrupper och locka fler nya att prova på?*

Idag är många anläggningar gjorda för den rutinerade utövaren, men inte lika lätta att använda för den som är ny. Genom välkomnande design och tydlig information kan vi sänka tröskeln för att ta första steget. Målet är att fler personer ska kunna använda varje anläggning.

trend kring friluftsliv och outdoor-aktiviteter i allmänhet. På flera håll i Sverige står människor i kö för att få vara med i en vattensportklubb där verksamheten är attraktiv och klubben vill växa, men där anläggningen inte kan ta emot fler än ett begransat antal medlemmar på samma gång. På andra håll kanske det är få som ens närmat sig vattnet och det är en hög tröskel att ta sig dit. Idag är de flesta vattensportare ungdomar och vuxna i familjer där alla håller på med idrotten och är ute i naturen regelbundet. De som saknas inom vattensporten är generellt personer från socioekonomiskt svagare områden, personer som vuxit upp i starkt urbana miljöer eller inte har tillgång till bil. Tanken med det här konceptmaterialet är att bidra till förändring och göra vattnet tillgängligt för fler.

"Vattenidrotternas anläggning är både vatten, båt, brygga och byggnad - hela området behövs för att skapa idrotten"

Så använder du konceptmaterialet:

- Diskussionsunderlag för samverkan mellan föreningar och/eller kommuner.
- Samlad kunskap, erfarenheter och goda exempel från idrotten och befintliga anläggningar.
- Plocka det bästa från denna katalog, och sätt ihop den anläggning som passar era lokala förutsättningar. *(Varianter och förslag kan användas var för sig, eller tillsammans.)*
- Ta hjälp av en arkitekt eller annan expert för att designa en anläggning som tar hänsyn till förutsättningarna på just er plats.

Idrotten aktiverar vattnet

Att lära sig segla, paddla eller simma på öppet vatten är en färdighet som berikar dig som människa och gör att du kan känna dig tryggare på eller vid vattnet. Idrottsföreningar välkomnar tusentals nya människor varje år som får känna den tryggheten. Dessutom bidrar verksamheterna till att platsen vid vattnet blir trevligare och tryggare att vara på eftersom det finns aktiviteter, ledare och en öppen dörr mot omvärlden där alla är välkomna att ta del av det som är på gång.

Där det finns en aktiv förening vid vattnet blir platsen mer attraktiv för besökare och samtidigt minskar risken för olyckor och stölder när det alltid finns någon i närheten. Värdet av en aktiv anläggning handlar om mycket mer än bara föreningen. Att möjliggöra för idrott på vattnet - varje dag, året runt - gör platsen vid vattnet tryggare och trevligare och det aktiverar vattnet som en gemensam plats för aktiviteter och glädje.

"Föreningens verksamhet gör platsen vid vattnet tryggare"

Bakgrund och projekt

Vattenidrotterna samverkar

Gruppen Specialidrottsförbund för idrott på vattnet har tagit fram detta konceptmaterial tillsammans inom ramen för projektet Arena Vattnet, med hjälp av finansiering från Riksidrottsförbundet. Syftet med projektet var att ge fler barn och ungdomar möjlighet att utöva vattenidrotter och att nå dit genom samverkan och fler multifunktionella anläggningar med ökad hållbarhet och tillgänglighet. Många fler viktiga värden följer med på köpet, såsom ökad möjlighet även för vuxna, äldre och nybörjare i alla åldrar som vill ut på vattnet. Det är viktigt med bra anläggningar för alla målgrupper, och en förbättrad tillgänglighet sänker tröskeln för fler än bara de som har funktionsnedsättningar.

Projektet genomfördes i specialidrottsförbundens egen regi, något som stärkt kontakten med föreningarnas verklighet och gjort att projektet fått en god grund att stå på. Besök på anläggningar och arrangemang eller intervjuer med ledare och ansvariga har ofta varit en win-win-situation där kunskap och erfarenheter gått i båda riktningarna och stärkt både projektet och föreningarna. Utgångspunkten har varit att föreningsidrotten som organisationsform är ett utmärkt sätt att bedriva idrott som är hållbar och tillgänglig oavsett ålder, kön eller ekonomiska förutsättningar. Genom ideellt arbete, öppenhet och demokrati kan föreningarna vara flexibla, enkla och hålla nere kostnader, samtidigt som det blir lättare att dela, samarbeta och testa nya saker. Konceptmaterialet är tänkt att användas av, med och för den ideella föreningsidrotten i första hand, men med uttalat syfte att öppna fler dörrar för multifunktion och allmänhetens utövande samtidigt.

Arena Vattnet-projektet har drivits av en projektledare med bakgrund som arkitekt och som idrottsledare, i nära samarbete med en styrgrupp av representanter från de olika idrotterna. Detta har möjliggjort ett interaktivt arbete med konkreta konceptförslag, illustrationer och design med stor förankring i verkligheten.

Projektet Arena Vattnet *(2021-2024)*

Samarbetet kring anläggningar för vattenidrotter har genomförts under namnet Arena Vattnet, där detta konceptmaterial är en viktig produkt och ett verktyg för fortsatt arbete. Inom ramen för Arena Vattnet har det även publicerats två tidigare rapporter under 2022 som kartlagt nuläget i föreningarnas anläggningar och vattenidrotternas generella behov kring sådant som bryggor, förråd och ytor. Projektet har också genomfört ett stort antal möten, workshops och studiebesök för att samla och sprida kunskap - något som varit en viktig grund för det konceptmaterial du håller i din hand.

Läs mer i de föregående rapporterna och från de olika delmomenten i projektet Arena Vattnet genom att besöka www.arenavattnet.se eller kontakta något av de respektive specialidrottsförbunden.

Multifunktion som koncept

Grundidén för detta koncept handlar om att skapa multifunktionella anläggningar som kan användas av flera olika idrotter och på flera olika sätt. Genom att samarbeta kan vi frigöra mer resurser och öppna dörren för fler att idrotta. Diagrammet visar exempel på olika brukargrupper som potentiellt skulle kunna använda samma anläggning.

"Vi har aktivitet vid kanothuset året runt: paddling, styrketräning, vinterbad..."

- Enkätsvar från kanotklubb om säsonger och verksamhet

Metoder

För att ta fram detta konceptmaterial har vi genomfört flera olika moment för att samla kunskap, erfarenhet och önskemål. Både föreningsliv, experter och målgrupper har medverkat i delar av projektet. Detta är några av de viktigaste delmomenten:

- Föreningsenkät om att äga, arrendera och driva
- Framtagande av gemensam vision för framtidens anläggningar för vattenidrotterna
- Studiebesök på ett 30-tal befintliga anläggningar
- Möten med föreningar inom de olika vattenidrotterna
- Samtal och möten med kommuner för att förstå deras processer och önskemål om meterial kring dessa typer av anläggningar
- Arkitektdriven designprocess för utformning av exempel på detaljer och sammansatta lösningar för multifunktion
- Remiss och testning av konceptmaterial med målgrupperna

"Alla ska kunna komma ut på vattnet"

Röster från verksamheterna

Genom enkäter, intervjuer och många besök på befintliga anläggningar har vi samlat både viktiga data såsom andel föreningar med tillgång till omklädningsrum, men också otaliga berättelser och tankar från personer med lång erfarenhet. En mer fullständig återgivning av dessa data och berättelser finns i den tidigare rapporten från projektet Arena Vattnet: "Rapport föreningsenkät 2022".

Enkätsvarens berättelser visar ett mönster där många föreningar bär ett stort ansvar för att driva och underhålla sina anläggningar, men samtidigt har oklara förutsättningar eller saknar en trygg grund att stå på eftersom det är svårt att få stöd eller tillstånd för verksamheten på lång sikt. Detta leder ofta till att föreningarna har svårt att investera i anläggningarna, eller tvekar av rädsla för att göra fel. För att vattenidrott ska bli mer tillgängligt behövs nya strukturer som förenklar och ett ökat samarbete mellan kommuner och föreningsliv. Sista avsnittet av denna konceptkatalog handlar om lämpliga modeller för finansiering och drift, som gynnar multifunktion och tillgänglighet.

Nuläge och utmaningar

Ute på vattnet finns det plats för alla, men vägen dit är beroende av tillgängliga anläggningar. Idrott sker både i förening, genom kommersiella aktörer och som aktivitet på egen hand. Att paddla kanot eller vindsurfa är exempel på intressen som ökat stort senaste åren bland privatpersoner som gör det på egen hand eller med vänner, och det är viktigt att det finns anläggningar i samhället som kan möta de nya behoven från både föreningar och privatpersoner, och bidra till att uppmuntra fler till idrott och motion. Föreningsidrotten som äger och driver många av dagens anläggningar har inte alla resurser för att möta dagens förväntningar, och det behövs nya koncept för både anläggningar, drift och samarbete.

Nuläge och utmaningar
En ny syn på idrott s. 12
Hälsa och friluftsliv s. 14
Kunskapsinhämtning s. 16

vattnet
allemansrätt
aktiviteter
idrott
motion
idrotten
föreningen
anläggning
båtar
friluftsliv
sport
segling
tillgång
äger
barn
tid
plats
kanot
kommun
äldre
erbjuda
gemensam
framtid
orientering

Ny syn på idrotten

Växande intresse

Idrottsrörelsen i Sverige har fått ökade förväntningar på sig om att bidra till sådant som folkbildning, trygghet, integration och meningsfull fritid. Idrotten är bra på att skapa dessa samhällsvärden och att har kraften att samla miljoner människor för en gemensam sak. Men det ställer också högre krav på ledare, kvalitet, och anläggningarnas tillgänglighet.

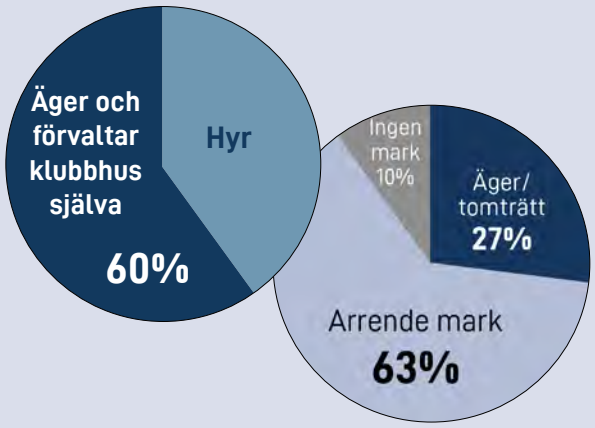
Närmare 150 000 personer i Sverige är medlemmar i en förening för idrott på vattnet, och mer än dubbelt så många är regelbundet aktiva på egen hand. Att komma ut på vattnet för motion och friluftsliv är efterfrågat i alla åldrar, men brist på anläggningar och tillgängliga platser gör tröskeln hög för att komma igång, oavsett om det gäller föreningar eller privatpersoner som är ute själva. Många av dagens anläggningar är byggda för mer än 50 år sedan, och har tjänat idrotten väl under lång tid, men med tiden hamnat efter i underhåll och investeringar. De flesta vattensportanläggningar ägs och drivs av föreningarna själva, och det blir allt svårare för ideella organisationer att hitta resurser och möjligheter att underhålla och utveckla dessa på egen hand. Det leder till att anläggningar förfaller och blir otrygga, eller att medlemsavgifter höjs för att bekosta investeringarna, och i förlängningen till minskad möjlighet att välkomna ungdomar och personer från socioekonomiskt utsatta grupper.

Vi står inför ett skifte inom idrottens struktur för anläggningar för vattenidrott, och kanske även för andra friluftsidrotter som nyttjar naturen som en fri och gemensam idrottsplats. För att möta nya behov, och kunna erbjuda trygghet och tillgänglighet för de grupper som inte tidigare haft möjlighet att delta, behövs nya lösningar för både anläggningens utformning och dess drift.

Enkätsvar vattensportklubbar 2022:

1. Tillgång till klubbhus (äger eller hyr?): 60 % av svarande klubbar äger och förvaltar sitt klubbhus själva, medan resten hyr i varierande omfattning (från kommunen eller en annan klubb). *Gäller endast de som uppgivit att de har ett klubbhus (ca 85 %).*

2. Tillgång till mark och ytor (äger/tomträtt, arrenderar/ hyr eller saknar markytor): *63 % arrenderar den mark och de ytor som föreningen behöver till exempelvis uppställning av utrustning före sjösättning, eller för samling, instruktioner och arrangemang. Drygt en fjärdedel av föreningarna äger eller har tomträtt, vilket ger ökad möjlighet att själva styra utformningen efter behov.*

Vem äger idrottsanläggningen?

För de flesta inomhusidrotter, såsom simning, ishockey eller basket, är anläggningen något som ägs och drivs av kommunen, eller till stor del har finansierats med kommunala medel och kanske sedan tagits över eller drivs av en eller flera föreningar med stöd från kommunen. Vissa större föreningar har möjlighet att ta egna initiativ, men det är i princip omöjligt att förvänta sig av en liten eller nystartad förening att själva ordna något som kan kosta över hundra miljoner kronor. Kommunala anläggningar är norm för inomhusidrott, och det är en viktig investering för samhället att se till att det finns bra idrottsanläggningar och ett varierat utbud året runt. Föreningen eller gruppen hyr anläggningen några timmar i veckan till ett överkomligt pris, och målet är att lokalen ska bli nyttjad de flesta timmar på dygnet. Det blir möjligt genom öppenhet och breda målgrupper, men också genom att vara tillräckligt stora för att motivera exempelvis ett kansli. Kommunala idrottshallar är perfekt för små och stora idrottsföreningar för inomhusidrotter, men fungerar inte på samma sätt för våra vattensporter som har andra behov och förutsättningar.

"Vi står inför ett skifte av idrottens struktur för anläggningar vid vattnet..."

Utomhusidrotter har i grunden betydligt lägre krav och det är enklare att tillgodose grundläggande behov för att dra igång en föreningsverksamhet. Verksamheten sker till stor del i naturliga miljöer som inte kräver något särskilt, men istället är det utrustning, ett förråd och någonstans att gå in och värma sig efteråt som blir viktigt. Fördelen är att föreningar kan vara självständiga, och historiskt har det varit lätt att komma igång för en grupp utövare (ofta vuxna) som fått en liten stuga eller tomt av kommunen till ett billigt pris. Men denna självständighet innebär idag också ett utanförskap där föreningarna inte omfattas av den kommunala planeringen, och det har blivit betydligt svårare att dra igång nya verksamheter på grund av ökad reglering.

Enligt en enkätundersökning till alla vattensportklubbar som genomfördes av Arena Vattnet under 2022 kan vi se att 60% av föreningarna äger och förvaltar sitt klubbhus själva. Samtidigt ser vi också att en majoritet av alla föreningar arrenderar marken de använder, och bland dessa är det ofta på kortare avtalstider (mindre än 10 år). Att äga och förvalta anläggning och mark ger föreningen stor frihet att anpassa efter sina behov och att investera för framtiden. Samtidigt ställer det krav på de ideella verksamheterna att hålla kvalitet och ta ansvar. Å andra sidan är det många gånger en begränsning att i stället hyra och inte ha saken i egna händer eftersom de flesta projektbidrag som kan sökas för att investera i utveckling av idrottsanläggningar bygger på att man är ägare eller har långa trygga avtal. Dessutom vittnar flera föreningar om bristande förståelse för vattensporternas centrala behov såsom en bra brygga, säkra förråd eller en verkstad för att underhålla utrustningen.

Vattenidrott och föreningar behöver en ny syn på ägande, drift och utveckling av de anläggningar som möjliggör verksamheten. Föreningar och förbund eftersöker mer samarbete, flexibilitet och förståelse för utomhus- och friluftsidrotters förutsättningar. Vattensporternas anläggningar måste bli tillgängliga för fler, och då behöver kommuner och föreningar samarbeta mer.

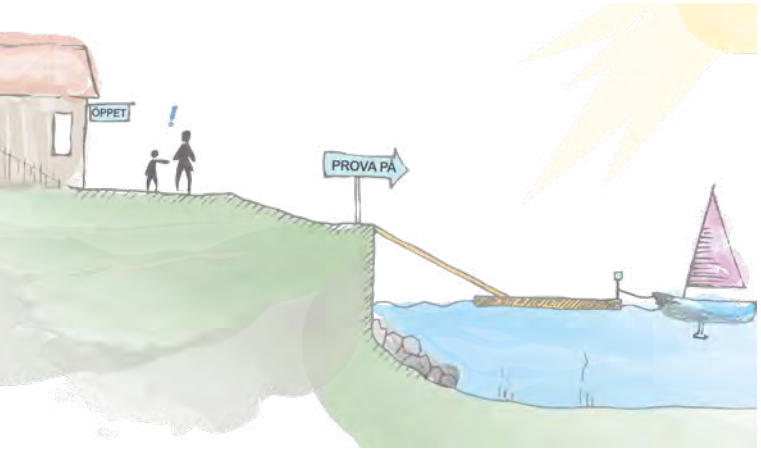
Vem har tillgång till vattnet?

Många barn i Sverige är aldrig ute på vattnet som motion eller idrott, trots att föreningarna gärna tar emot fler nybörjare. Vattenidrott kräver utrustning (båt, kanot, bräda, osv.) och en brygga mellan land och vatten. Nästan hälften av alla svenskar

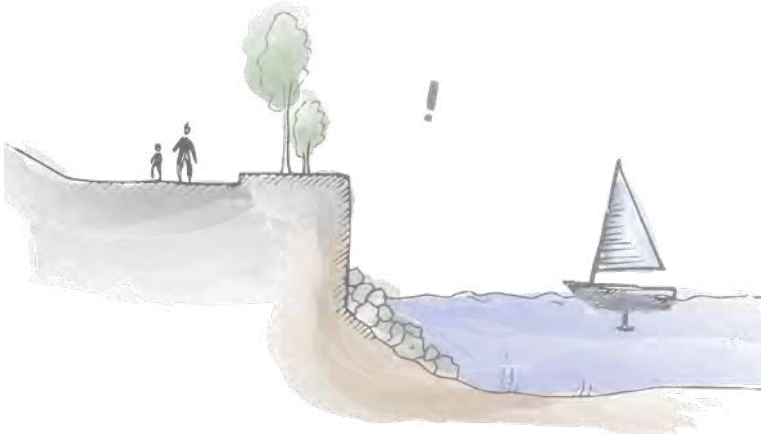
"Anläggningarna måste bli tillgängliga för fler, och då behöver kommuner och föreningar samarbeta mer."

kommer ut på vattnet i någon form varje år (enl. undersökning från SCB), men det är långt ifrån alla som har möjlighet att nå dit på egen hand. Utrustningen kan vara dyr, och anläggningar svåra att nå. Steget från att befinna sig bredvid vattnet, till att faktiskt komma ut, kan vara långt. Tröskeln är som mest påtaglig i städer som Stockholm med närhet till vattnet. Det är lätt att se, men svårt att nå. Både fysiskt och ekonomiskt. Därför är det viktigt att det finns lämpliga bryggor och angöringsplatser som är offentliga och anpassade för nybörjare i alla åldrar. Dessutom är det viktigt att skapa förutsättningar för att låna eller dela utrustning, för att slippa stora kostnader och svår hantering.

Multifunktionella anläggningar vid vattnet, som kan användas av både föreningar och privatpersoner, kan vara en lösning som både möter den förändrade synen på föreningsidrottens roll och samtidigt gör att fler människor får tillgång till vattnet. Arena Vattnets konceptmaterial riktar in sig på framtida anläggningar där föreningar och det offentliga kan mötas på mitten och stärka varandra i ett gemensamt initiativ.

Strand med anläggning gör att vattnet går att nå (principskiss)

En vanlig kaj eller strand där vattnet inte är tillgängligt

Friluftsliv och hälsa

Friluftsidrotter

Idrotter som segling och kanot, men även orientering, cykling och andra idrotter som bedrivs i naturen, är en attraktiv kombination av träning och upplevelser som gör gott för kroppen och sinnet. Dessa idrotter lockar människor i alla åldrar, och har en stor andel motionärer som inte idrottar för att tävla. Ofta är sådant som gemenskap, hälsa och medvetenhet om naturen centrala tankar i verksamheterna.

Intresset för vistelse i naturen har vuxit under 2000-talet, och särskilt under covid-19-pandemin åren 2020-2021 syntes en markant ökning som även märkts av genom större intresse för friluftsidrotter - ett begrepp myntat av RF-SISU Stockholm 2021 som betecknar idrotter i naturen. Dessa idrotter har gemensamt att idrotten går hand i hand med friluftslivet, genom att den utövas på allemansrättslig grund. Det handlar om idrotter som orientering och cykling, men också våra vattensporter, där särskilt kanot och segling har ett stort inslag av friluftsliv genom att många medlemmar helt ägnar sig åt idrotten på motions- och rekreationsnivå. Genom vattenidrott kommer utövaren nära vattnet och marina miljöer och du får uppleva årstiderna och vädrets skiftningar på nära håll. Att idrotta och uppleva naturen tillsammans skapar stark gemenskap och meningsfullhet inom föreningarna, vilket gör att många stannar kvar inom föreningsidrotten och är aktiva hela livet.

Allemansrätten

Att idrotta i naturen på allemansrättslig grund innebär att utövarna behöver känna till allemansrättens principer, och den som ansvarar för anläggningar eller arrangemang behöver i än högre grad veta vad som gäller för större sammankomster, eller för att bygga eller

"Allemansrättens princip 'inte störa - inte förstöra' är en grundpelare för idrott på vattnet"

Lästips: Rapport Friluftsidrotterna

(RF-SISU Stockholm & SWECO 2023)

Kartläggning av idrotterna kanot, rodd, segling, orientering, klättring, flygsport och cykel i Stockholmsregionen, för att förstå deras situation och behov för framtiden med fokus på anläggningar och plats för idrott.

Rapportens rekommendationer:

- Bredda synen på vad som är en "idrottsanläggning".
- Utöka den regionala samverkan för att uppnå möjligheten för friluftsidrotterna att verka och växa i vår region.
- Se hur samlokalisering och ett skapande av "hubbar" för friluftsidrott och -liv kan skydda mark och ändå göra den tillgänglig som idrottsarena.
- Se till att regelverk och föreskrifter för naturvårdsområden och -reservat inte förhindrar friluftsliv och friluftsidrotter att verka där.

placera någonting i naturen. Samtidigt innebär allemansrätten en frihet för alla människor att vistas i naturen - något som är unikt för Sverige, och som innebär en fantastisk möjlighet för både idrott och friluftsliv.

Allemansrätten gör Sveriges natur till ett oändligt stort utrymme för idrott, motion och friluftsliv - så länge du följer den grundläggande principen: "Inte störa, inte förstöra". Det innebär exempelvis att en kanotist kan paddla ut från vilken strand som helst och utforska vattnet, men du får inte flytta på stenblock i strandkanten för att få bättre plats, och inte heller placera ut permanenta banor på vattnet utan särskilt tillstånd. Allemansrätten gäller bara rätten att vistas på platsen, men inte själva den fasta anläggningen i form av bryggor, förråd eller uppställningsplatser. Alla permanenta saker behöver tillstånd, men tillfälliga saker som enstaka bojar till rundningsmärken eller tält i strandkanten kan placeras inom ramen för allemansrätten. Tänk på att så fort det handlar om större grupper eller mer permanenta åtgärder bör du alltid ta reda på vad som gäller.

Av hänsyn till naturen är det viktigt att tänka till vid utformningen av anläggningen för att värna djur och växter, men också för att bidra till att verksamheten genomförs på ett hållbart och miljövänligt sätt. Genom design kan vissa typer av beteende uppmuntras och underlättas - som exempelvis korrekt hantering av kemikalier och avfall, eller smarta lösningar för att dela och återanvända utrustning.

Kite wing på is

"Idag är de föreningsdrivna anläggningarna ibland de enda platserna för att ta sig ut på vattnet"

Anläggningen som styrmedel

När allt fler människor vill ut i naturen kan mängden i sig innebära ökat slitage och ökad risk för skador. Därför kan det vara en fördel att anlägga tydliga offentliga platser som utgångspunkter och hållpunkter även för spontana utövare. På så vis styrs slitaget till anläggningar och ytor som är förberedda för att hantera just detta. Exempelvis genom en skyddande matta på stranden, eller anvisade sittplatser och vindskydd.

Idag är föreningsdrivna anläggningar ibland de enda lämpliga platserna att ta sig ut på vattnet. Då kan det hända att bryggor och ytor som sköts av föreningen nyttjas flitigt av allmänheten, vilket innebär ökad belastning på föreningarnas resurser. I många fall leder det till att föreningar känner sig tvungna att sätta upp skyltar eller hindra allmänheten från att använda deras anläggning. Då är det bättre att kommunen tillsammans med föreningen ser till att anläggningen har plats för både förening och allmänhet, och kan möta alla olika målgruppers önskemål.

Idrott hela livet

Friluftsidrotter erbjuder upplevelser, gemenskap, utveckling och frihet att delta på sina egna villkor - oavsett ålder, ambition och intresse. Det gör att många utövare fastnar för idrotterna som en livsstil, och fortsätter idrotta hela livet. Många föreningar har medlemmar som funnits där i flera decennier, och många ideella ledare drivs av en stark samhörighet och gemenskap. Vattensporterna är allihop utmärkta exempel på detta, och innehåller dessutom den extra dimensionen kring utrustningen och underhållet av denna, som lockar många utövare att fortsätta vara med och fixa, bidra med sin erfarenhet och hjälpa till som tränare och ledare även efter att de slutat träna själva.

Idrottsgemenskap med blandade åldrar skapar stora värden i form av mångfald och förståelse för varandra, vilket är något som många utövare beskriver som mycket positivt. Men det kanske största värdet med att idrotta hela livet är kanske att många äldre utövare, som fortsätter långt förbi pensionen, blir friskare och får ökad livskvalitet - något som bidrar till mycket stora värden för samhället och individerna.

Att stärka idrott för äldre har blivit viktigare, och är på flera håll inom idrottsrörelsen och samhället egna prioriterade områden. Här kan friluftsidrotterna bidra mycket, och det finns både lång erfarenhet och en naturlig plats för de äldre inom föreningarna. Genom att även anpassa våra anläggningar får alla åldrar gör vi förutsättningarna ännu bättre.

Kunskapsinhämtning

Föreningsbesök och enkät

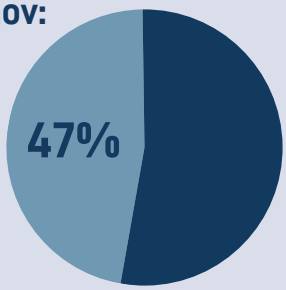
Alla fakta, exempel och underlag till denna konceptkatalog är hämtade från verkligheten. Fakta har samlats med hjälp av en omfattande föreningsenkät, samt från andra rapporter och kartläggningar som gjorts av bland annat Riksidrottsförbundet. Dessutom har det genomförts möten, samtal och workshops med allt från föreningsledare, ungdomar och landslagsaktiva till kommunalråd, rektorer, tjänstemän och produktleverantörer. Sammantaget finns i projektet en kunskapsbas som är större än vad som får plats i denna konceptkatalog, men förhoppningen är att kunna förmedla några av de viktigaste tips och exempel som samlats in.

Under 2021-2023 genomförde Arena Vattnet ca 30 besök på olika anläggningar för vattensport i Sverige, varav de flesta i föreningsregi, i syfte att samla goda exempel och erfarenheter. Kartläggningen av dessa hittas i den tidigare rapporten "Platser för idrott och motion på vattnet" från 2022. Utifrån anläggningsbesöken har sedan mallar för lämpliga mått, material och dimensioner sammanställts till detta konceptmaterial.

En viktig grund för konceptet har också varit den föreningsenkät som genomfördes under 2022 där samtliga föreningar inom de sex olika förbunden haft möjlighet att svara på frågor om sådant som tillgång till omklädningsrum, längd på arrendeavtal, miljöfunktioner och samarbeten.

Stort renoveringsbehov:

47% av alla föreningar inom vattensporterna upplever stort behov av renovering på sin anläggning (enl. RF föreningsenkät 2022)

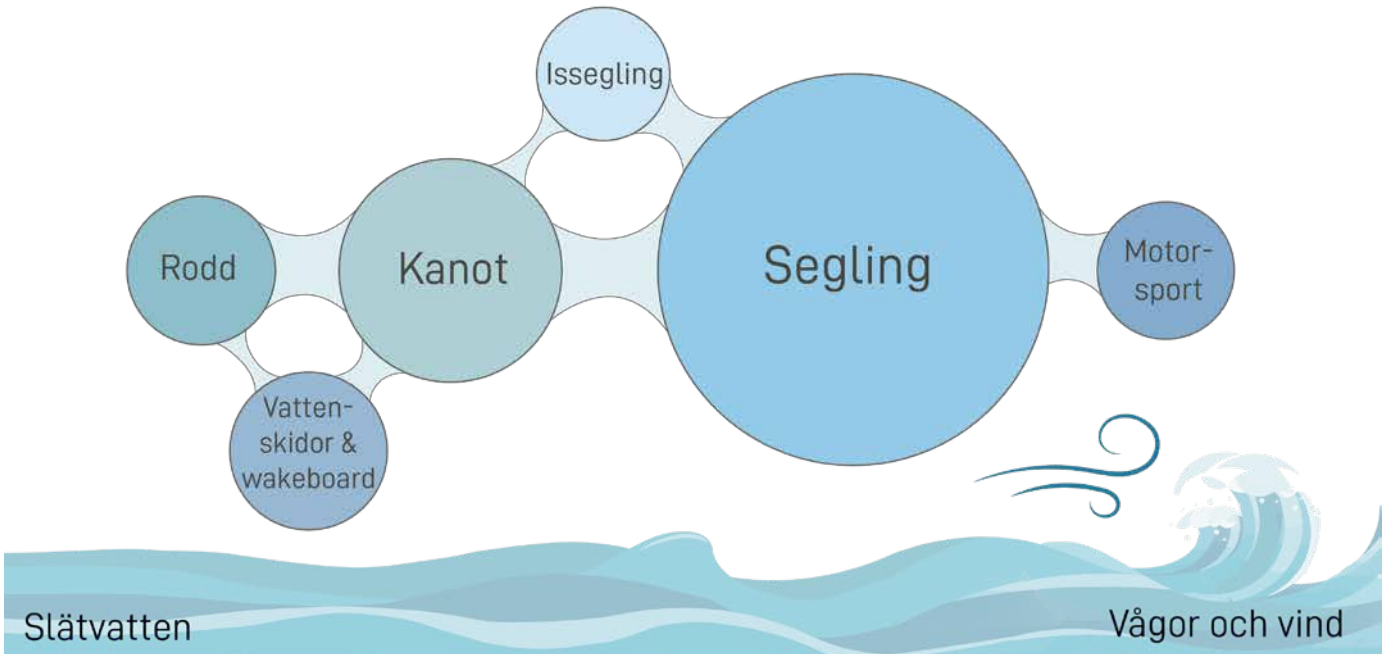

"Vi har ingen verkstad och skulle vilja bygga, men först behövs dusch, omklädning och toalett"

- Enkätsvar SVEMO Vattensportklubb

"Klubbhuset ligger vid älv-mynningen, så vi har både havet och älven i direkt anslutning"

- Enkätsvar kanotklubb

Vilken typ av vatten som passar bäst för olika vattensporter (förenklad bild - variation finns inom resp. idrott). Från slätvatten till vågor och vind. Cirklarnas storlek visar antal föreningar inom de svenska specialidrottsförbunden. Närhet indikerar goda möjligheter till samarbete.

Exempel på anläggning för kanot i Vaxholm, med flera goda kvaliteter, som exempelvis nära samarbete med klubbar för andra idrotter som verkar i närheten, men också flera bra bryggor samt byggnader som passar in i skärgårdens kulturhistoriska byggnadstradition.

"Låna med stolthet!"

Samtal och samarbete

Det är inte så vanligt att föreningar inom vattensporterna samarbetar kring anläggningsfrågor, men däremot förekommer det ofta samarbeten kring arrangemang, läger och utbildningar - vilket är en god grund att bygga på, något som vi vet från Arena Vattnets föreningsenkät 2021. Som underlag till koncept för samarbete och multifunktion har vi genomfört intervjuer med föreningar som har etablerade samarbeten kring anläggningar, men också hämtat mycket inspiration från föregångsprojekt: "Framtidens Idrottshall" från 2020, som genomfördes i samarbete mellan fem olika inomhusidrotter. För Arena Vattnet översattes detta till ett nära samarbete mellan fem vattensporter (senare sex) som bidragit genom en styrgrupp, erfarenheter och ett nätverk av kontakter med olika föreningar.

Samtal med förenings- och kommunrepresentanter

Goda exempel

Låna med stolthet! Du behöver inte uppfinna hjulet själv. Det finns redan många som tänkt, testat och har erfarenhet som går att dra nytta av. Med den utgångspunkten har Arena Vattnet lagt stort fokus på att hämta goda exempel från både Sverige och andra länder, framför allt Danmark. Denna metod rekommenderas även till specifika projekt för att hitta exempel som passar just era lokala förutsättningar. Titta på hur olika bryggor kan se ut, och vad som är för- och nackdelar med respektive design. Låna smarta förvaringslösningar som passar den utrustning som ska få plats i förrådet från klubbar som redan provat sig fram till ett sätt som fungerar. Genom att kunna peka på en bild eller en ritning från ett befintligt exempel blir det mycket enklare att förklara för t. ex. en arkitekt eller byggentreprenör vad som är tänkt.

Arena Vattnet har lånat många goda exempel på detaljer eller delar anläggningar till detta konceptmaterial. Dessa kan sedan fogas ihop till helheter som är anpassade till respektive plats och målgrupper. I Sverige hittas ofta goda exempel på etablerade större klubbar, med både ungdoms- och vuxen-verksamhet, i små eller medelstora orter där föreningarna är viktiga för orten, och engagerade ledare tillsammans kunnat bygga något bra över tid. Dessutom finns även många goda exempel i Danmark där vattensporter är en populär verksamhet, och flera ambitiösa anläggningsprojekt har genomförts med stöd från bland annat LOA-fonden under de senaste 10-15 åren. Dessa projekt har bidragit starkt till detta konceptmaterial i såväl design som upplägg för projekt och samarbete.

Inspiration:

Det blå rum, Herning, Danmark (2021)

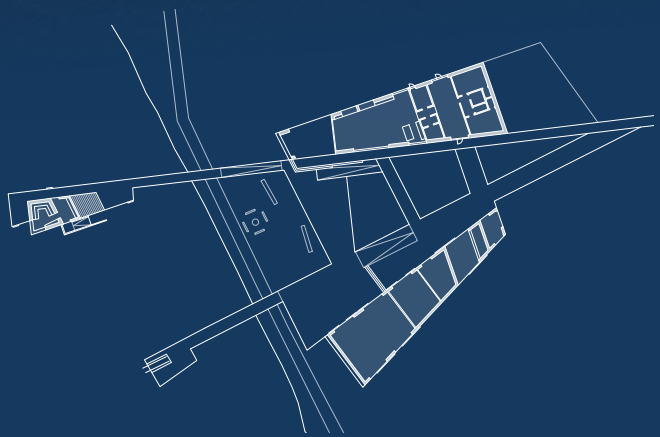
Offentlig multianläggning, med inslag av egna utrymmen för föreningsliv.

Herning kommun, med stöd från bland annat LOA-fonden
Arkitekt: Nova5 Arkitekter och Sweco
Foto: Ulf Elbrønd/LOA-fonden

Aktiviteter: kajak, vinterbad, bastu, traillöpning, parakanot, SUP, fiske, skolbesök, kurser, mfl.

Kvaliteter:

- Populär bastu ute på bryggan som kan bokas av både förening och spontana besökare
- Uterum som blir inramat av de båda byggnaderna och vattnet, samtidigt som det är öppet och välkomnande
- Grönt tak med inslag av solceller

Sammanfattning av avsnitt: nuläge och utmaningar

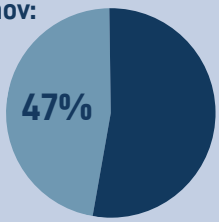
- **Intresset för friluftsliv ökar i Sverige, och även intresset för vattenidrotter.** Föreningsanläggningar är ibland de enda platserna för att komma ut på vattnet på ett bra sätt. Många föreningar möter ett ökande intresse för att prova på, men det kan vara svårt att välkomna alla eftersom anläggningarna många gånger är små och slitna, och det finns inte tillräckligt med utrustning att låna ut. Samtidigt har föreningarna inte resurser för att rusta upp och möta behoven på egen hand.

- **Fler idrottar på egen hand**
  Spontan- eller egenorganiserad idrott, som att t. ex. paddla kanot på egen hand eller tillsammans med vänner, är en populär motionsform som växer just nu i alla åldrar. För att möjliggöra för fler att idrotta på sina egna villkor är det viktigt att framtidens anläggningar också kan möta dessa människors behov.

- **Vem äger anläggningen - idag och i framtiden?** 60 % av föreningarna inom vattenidrotterna äger och förvaltar sina anläggningar själva, och bär därför ett stort ansvar för att investera och utveckla på egen hand. För att möta framtidens behov av investeringar och drift tror vi att anläggningar behöver bäras gemensamt av både kommuner och föreningar.

Stort renoveringsbehov:

47% av alla föreningar inom vattensporterna upplever stort behov av renovering på sin anläggning (enl. RF föreningsenkät 2022)

- **Allemansrätten och friluftslivet** är centralt för vattenidrotterna, och blir en naturlig mötespunkt mellan idrotten och samhället. För att göra vattnet tillgängligt för fler ungdomar och nya grupper i samhället behöver idrottsföreningar och kommuner samverka och skapa platser för dessa mötespunkter.

- **En anläggning skapar bättre aktiviteter** - oavsett om det handlar om organiserad idrott eller spontana turer ut på vattnet. Att planera för vattenidrott som en del av detaljplaner eller samhällets utbud av idrott gör det lättare att göra rätt. Genom att fånga upp intresset och hjälpa utövare och klubbar till lämpliga platser och bra information kan en anläggning minska slitage och konflikter, leda till färre olyckor, och samtidigt bidra till bättre idrott och folkhälsa.

- **Arena Vattnet föreningsenkät och studiebesök** har varit en viktig grund för detta konceptmaterial, genom att samla in kunskap, erfarenhet och goda exempel från idrotten och befintliga anläggningar.

- **Goda exempel från verkligheten** är en bra källa till inspiration. Låna idéerna till egna projekt, och dra lärdom från andras erfarenheter. Kontakta oss, eller de föreningar som har genomfört projekten, för fler tips och vägledning.

Den multifunktionella anläggningen

Beskrivning av konceptet genom generella lösningar, exempel och detaljer för olika delar av anläggningar för idrott och motion på vattnet

Den multifunktionella anläggningen
Konceptet s. 22
Området s. 24
Föreningshuset s. 26
Förrådet s. 30
Bryggan s. 34

KANOTUTHYR

Konceptet

Idén:

- *Flera idrotter på samma plats*
- *Området som anläggning*
- *Varje dag, året runt*

Anläggningens tre delar:

1. *Föreningshus*
2. *Förråd*
3. *Brygga*

Flera idrotter på samma plats

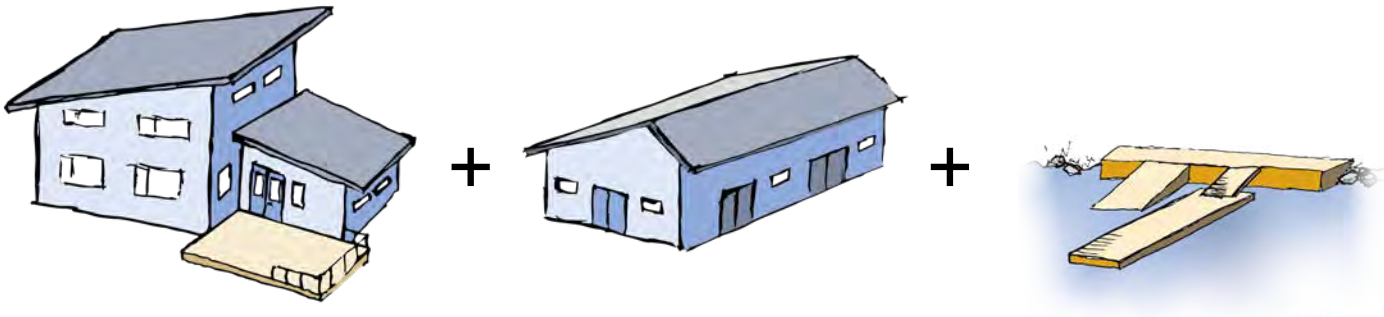
En idrottsplats där det alltid händer något spännande. En arena där olika sporter möts på gemensamt underlag. Som en självklar del av samhällets utbud av aktiviteter, och ett spännande inslag i det offentliga rummet blir det platser som inspirerar till rörelseglädje på vattnet. Idrottsanläggningar som välkomnar alla - och den här gången möts vi på vattnet! Detta är konceptet Arena Vattnet, här i formen av en konceptkatalog där både föreningar, kommuner och andra aktörer kan hämta inspiration och kunskap för egna projekt.

När flera olika målgrupper får plats, och många personer kan vara med och dela på en anläggning och den utrustning och de verksamheter som finns där - då blir det många som kan vara med och bidra. För en kommunal eller offentlig anläggning innebär det att investeringen kommer fler till nytta och skapar värden för samhället. Bara genom att bygga ordentliga omklädningsrum med duschar och toaletter, och möjlighet att låsa in sina saker i ett skåp, kan grundläggande förutsättningar för idrott och motion utomhus skapas. Det räcker långt att erbjuda det som kan kallas en "friluftsgård" som möjliggör sådant som vandring och löpning i naturen och har ett enkelt café. Men för att bredda verksamheten till fler olika idrotter, och främja ungdomsverksamhet och organisering, behövs fler funktioner på anläggningen.

Organiserad friluftsidrott behöver, förutom omklädningsrum, även en plats att samlas i skydd från väder och vind, samt förråd för den delade utrustningen. För vattensporter behövs dessutom en brygga. Dessa är de grundläggande områden vi fokuserat på i denna konceptkatalog.

"Platser som inspirerar till rörelseglädje på vattnet"

Föreningshus/friluftsgård **Förråd** **Brygga**

De tre grundläggande delarna av en anläggning för vattenidrott. Kan varieras, adderas och kopplas ihop med stor flexibilitet.

Området som anläggning

Friluftsidrotter kan inte stängas in i en enstaka byggnad eller konstruktion. Det ligger i verksamheternas natur att röra sig fritt i ett flexibelt område, och utnyttja ytor, platser och mellanrum. En gräsmatta kan användas till både samling, fixande med utrustning, eller som åskådarplats. Ytan mellan förråd och föreningshus bildar ett eget rum utomhus som har sina egna funktioner.

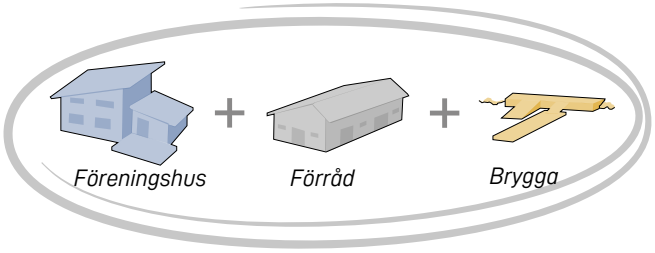
När vi skapar anläggningar för vattensport behöver vi se hela området som en sammansatt anläggning, med diffusa gränser mot omvärlden. Detta möjliggör en stor flexibilitet och öppenhet, som i sin tur skapar både hållbarhet, tillgänglighet och trygghet. Dessa kvaliteter är några av de viktigaste möjligheterna som finns i utvecklingen av framtidens multifunktionella anläggningar. Använd de olika delarna av detta konceptmaterial för att sätta ihop en sammansatt anläggning, där de tomma ytorna mellan byggnader, förråd och bryggor är en viktig del av helheten.

Varje dag, året runt

Målet är fler idrottsanläggningar som är öppna varje dag, året runt, och erbjuder en bra plats för regelbunden idrott och motion på vattnet. Att lyckas skapa aktiviteter även under vintern, liksom på kvällar, helger eller vardagsmorgnar, det är nyckeln till långsiktig ekonomisk hållbarhet, och till att välkomna även de personer som tidigare inte riktigt passat in i de traditionella målgrupperna. Fler äldre får plats att idrotta på sina villkor, och fler små verksamheter, som t. ex. vinterbadare, kan hitta en tid och plats för sina aktiviteter. Detaljer som att ordna bra samlingsplatser utomhus och väl vald belysning som främjar aktiviteter på kvällstid men samtidigt är skonsam mot naturen är sådant som gör det möjligt att ha aktiviteter året runt.

Diagrammet nedan är ett exempel på hur användningen av en anläggning kan fungera för olika brukargrupper under en vanlig dag. Genom att ordna flera olika samlingsplatser, entréer och flöden genom anläggningen som inte krockar med varandra kan flera målgrupper vara där samtidigt. Omklädningsrum används bara i början och slutet av ett pass, däremellan kan privata saker förvaras i skåp. Mindre grupper kan samlas inomhus, medan större grupper möts utomhus. Vissa kommer till anläggningen för att använda möteslokaler, eller för att fika. Andra kanske är där för att fixa med utrustning, eller vara ledare.

En viss planering, schemaläggning eller bokning behöver finnas för de mer organiserade verksamheterna, medan andra delar av anläggningen är mer anpassade för ett jämnt flöde av enstaka personer och spontana besök. Stora multifunktionella anläggningar kan med fördel kombineras med ett café, ett gym och några arbetsplatser eller kontor för verksamhet som är relaterad till idrotten. Denna katalog visar några goda exempel på större anläggningar, centralt placerade i staden, som är både en aktivitetshub, en arbetsplats och ett uppskattat besöksmål. Något som dessutom möjliggör bemanning varje dag, vilket ökar tryggheten och löser många praktiska problem.

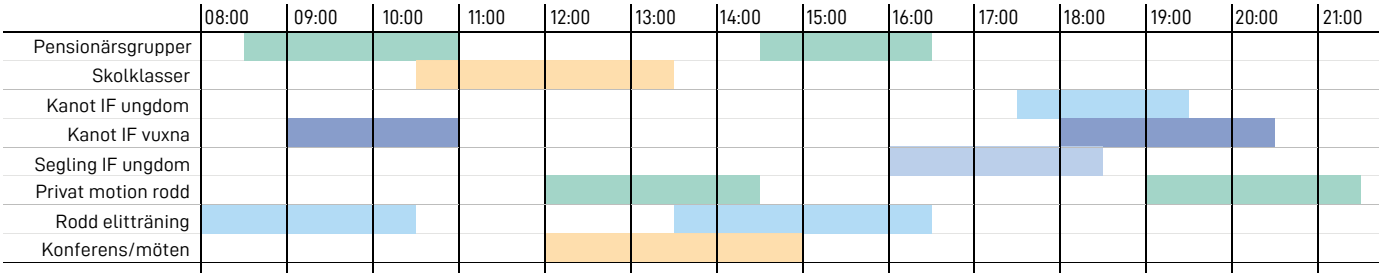

Området som anläggning

Anläggningens tre delar

I Arena Vattnets konceptmaterial har fokus lagts på anläggningens tre grundläggande delar: föreningshuset, förrådet och bryggan. Dessa tre finns inom helhetskonceptet "Området som anläggning". På följande sidor finns fördjupning kring vad dessa delar behöver innehålla för att tillmötesgå behoven hos en multifunktionell vattensportanläggning. Därefter följer fokus på respektive kategori av idrotter för att visa detaljer som är viktiga för att särskilda verksamheter ska fungera så bra som möjligt.

Konceptmaterialets olika exempel passar bra för att använda som underlag till diskussioner och planering. Exempelvis vid möten mellan kommun och föreningar eller brukargrupper, till att på ett konkret sätt titta på relevanta detaljer - för att undvika vaga beskrivningar och missförstånd i ett tidigt skede.

Exempelschema för olika brukargrupper en vanlig dag (anläggningen som helhet). Vissa utrymmen bokas och andra används spontant.

Anläggningen: området

Området är anläggningen

För utomhusidrott finns ingen skarp gräns mellan omgivningen och idrottens ytor, och därför kan verksamheten flyta fritt mellan ute och inne. En vanlig träning kan gå från omklädningsrum, till samlingslokal, till förråd och till instruktioner på stranden och sedan ut på vattnet. Genom att skapa flera möjliga aktivitetsytor, kan fler grupper använda anläggningen samtidigt. En utomhus-anläggning kan vara flexibel och behöver inte bokas på samma sätt som en inomhushall. Det underlättar för spontan aktivitet och individuella behov, och blir mindre exkluderande.

Dessutom är det viktigt att anläggningen ligger på en plats med närhet både till vattnet och till samhället, för att minska transportsträckor och underlätta för ungdomar att delta.

Området innebär också olika platser ute på vattnet, där varje idrott kan ha en egen yta.

Stor anläggning

Som del av det offentliga rummet kan en stor anläggning vara ett uppskattat inslag. Att väva in fler saker kopplat till idrott stärker hela området och skapar broar mellan verksamheter. I exemplet till höger är föreningshuset i mitten, och runt omkring finns små och stora ytor där aktiviteter kan skapas och personer kan samlas eller mötas. Med ett promenadstråk genom området blir det mer öppet och välkomnande, och skapas naturliga entréer från flera håll. Här kan anläggningen möta omgivningen genom flytande gränser och fånga upp befintlig bebyggelse.

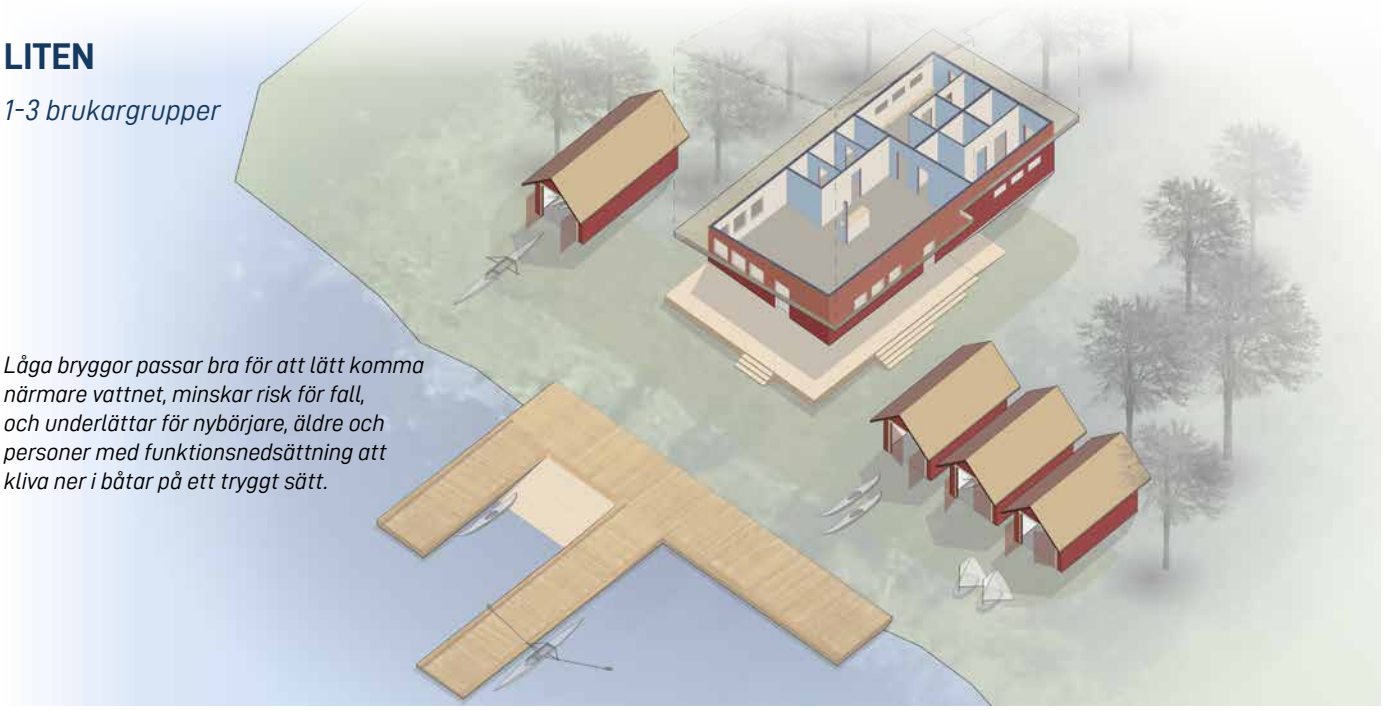
Liten anläggning

Den lilla anläggningen som drivs av en eller flera föreningar med ideella krafter, är ett populärt och enkelt format som redan finns på många håll i Sverige. Det räcker långt med grundläggande funktioner, såsom brygga, förråd och föreningshus, av hög kvalitet, för att verksamheten ska trivas. På många sätt är det bra om anläggningen är liten men med hög kvalitet eftersom det kräver mindre underhåll och passar för små grupper. Befintliga anläggningar är ibland i dåligt skick och svårtillgängliga. Genom att föreningens och kommunens intressen kan mötas i gemensamma insatser kan små anläggningar bli bättre och öppna för fler.

LITEN

1-3 brukargrupper

Låga bryggor passar bra för att lätt komma närmare vattnet, minskar risk för fall, och underlättar för nybörjare, äldre och personer med funktionsnedsättning att kliva ner i båtar på ett tryggt sätt.

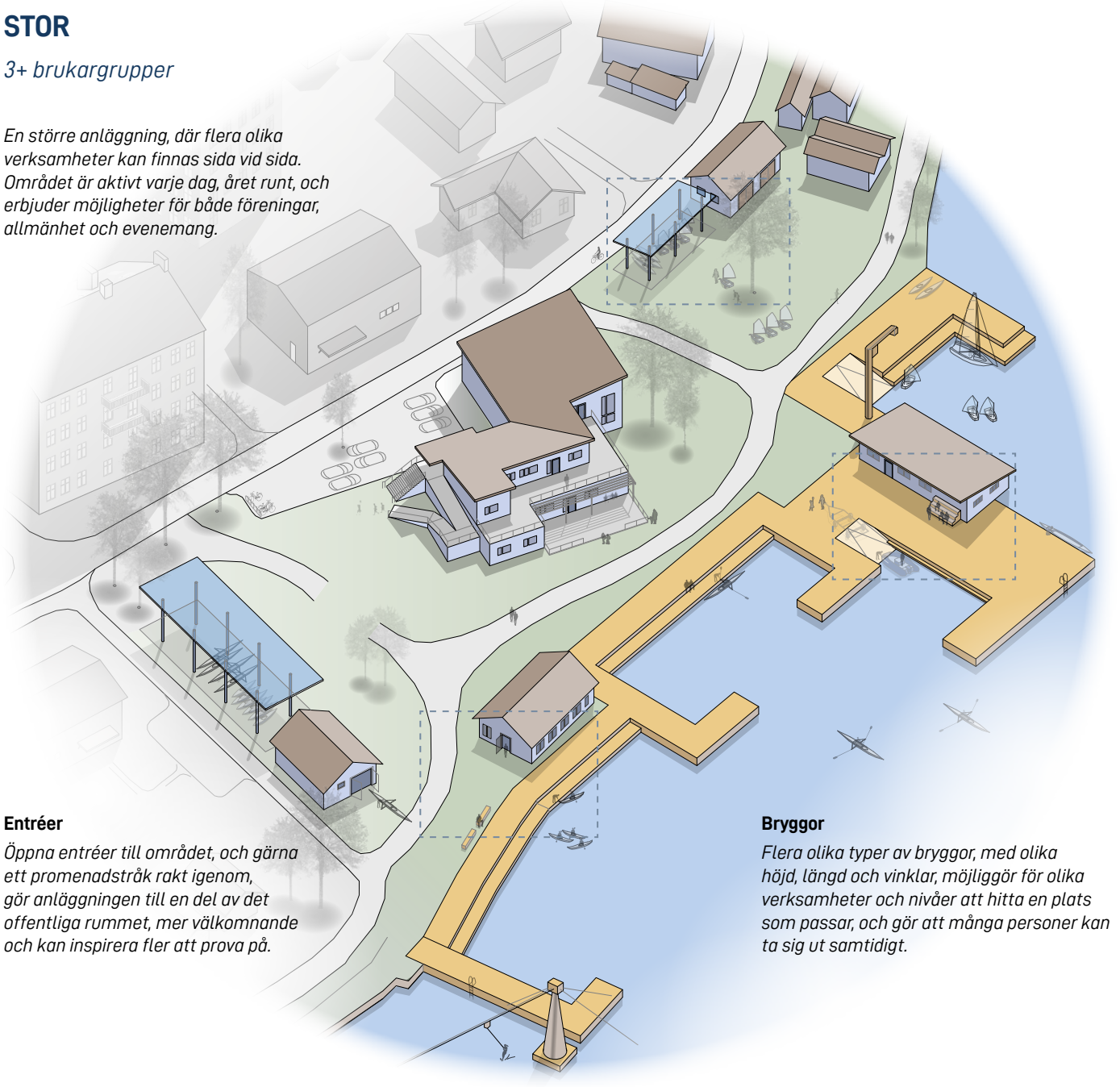

En liten anläggning behöver ofta bara ett mindre hus för ombyte och samlingar, samt enklare oisolerade förråd nära vattnet.

STOR

3+ brukargrupper

En större anläggning, där flera olika verksamheter kan finnas sida vid sida. Området är aktivt varje dag, året runt, och erbjuder möjligheter för både föreningar, allmänhet och evenemang.

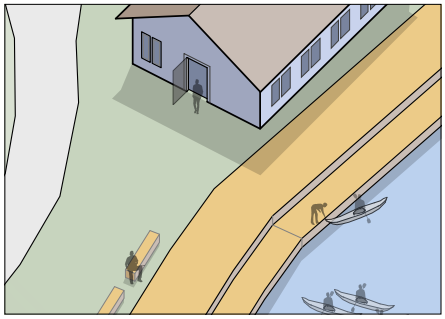

Entréer

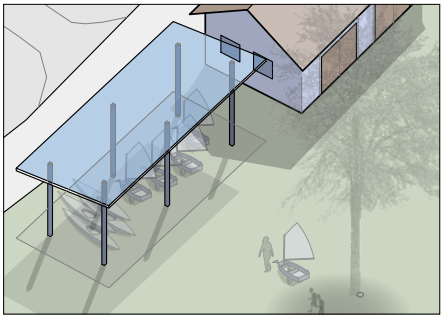
Öppna entréer till området, och gärna ett promenadstråk rakt igenom, gör anläggningen till en del av det offentliga rummet, mer välkomnande och kan inspirera fler att prova på.

Bryggor

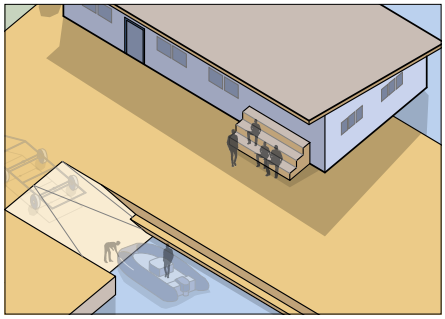
Flera olika typer av bryggor, med olika höjd, längd och vinklar, möjliggör för olika verksamheter och nivåer att hitta en plats som passar, och gör att många personer kan ta sig ut samtidigt.

En plats utanför sjöboden, att samlas, att prova på eller bara titta ut på vattnet.

En skyddad plats under tak kan vara både förvaring och samlingsplats.

Kanske en bastu ute på bryggan? Och enkla sittplatser utanför.

Föreningshus/friluftsgård

Ett hus för idrott

Ett hus för både föreningar och offentlig idrott, för gemenskap och samarbete som främjar alla aktiviteter. Klubbhus, friluftsgård eller idrottshus? Beroende på vem som ansvarar för anläggningen och vilka som är de huvudsakliga brukargrupperna kan det finnas många varianter.

Liten

Exempel fördelning ca 130 m²:

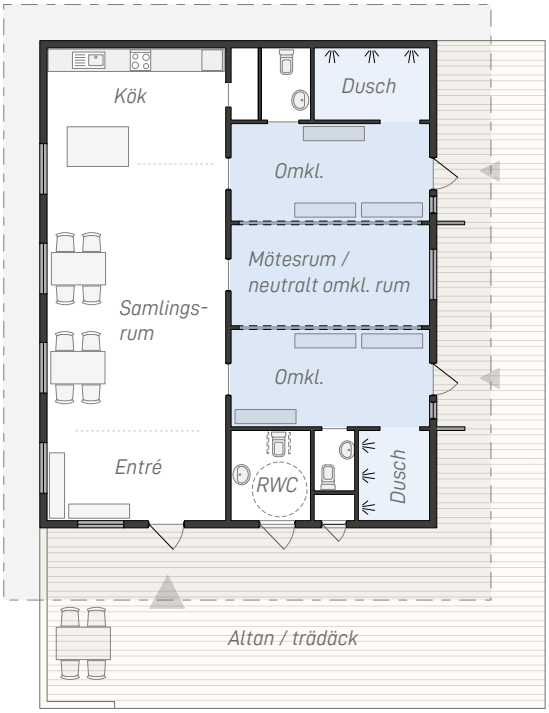
- **Entré 10m²**
- **Samlingslokal 45m²**
- **Kök 10m²**
- **Flexibelt mötesrum 15m²**
- **Omklädningsrum 2x15m²**
- **Dusch 2x5m²**
- **WC+RWC 10 m²**

Multifunktioner

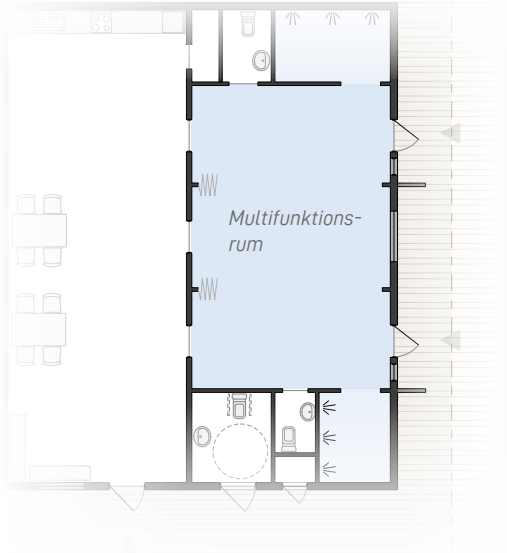
- Samlingsrum som också kan vara en utbildningslokal, festlokal, sovsal, styrketräningsstudio eller eventcenter.
- Omklädningsrum med flyttbara väggar kan göras om till ett, två eller tre olika rum, beroende på gruppernas behov.
- Inredning som går lätt att plocka undan och stapla, eller ställa i ett förråd. Byts ut och anpassas efter behov.

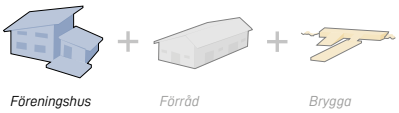
"...olika idrotters gemensamma behov av omklädningsrum gör att föreningshus kan delas mellan flera grupper med olika träningstider..."

Nedan: Exempel på planlösning för ett litet multifunktionellt föreningshus med fokus på tillgänglighet. Vikväggar mellan omklädningsrum och mötesrum/neutralt omklädningsrum möjliggör andra funktioner tillfälligt, och anpassning till gruppstorlek. Ingång till omklädning får gärna finnas även utifrån för direkt byte från blöta kläder. Lämpligt med altan/trädäck utanför entrén, som även går runt hörnet, det ökar tillgängligheten och skapar bra platser för samling utomhus.

Vikväggar fälls ihop: omklädningsrum kan bli större multifunktionsrum

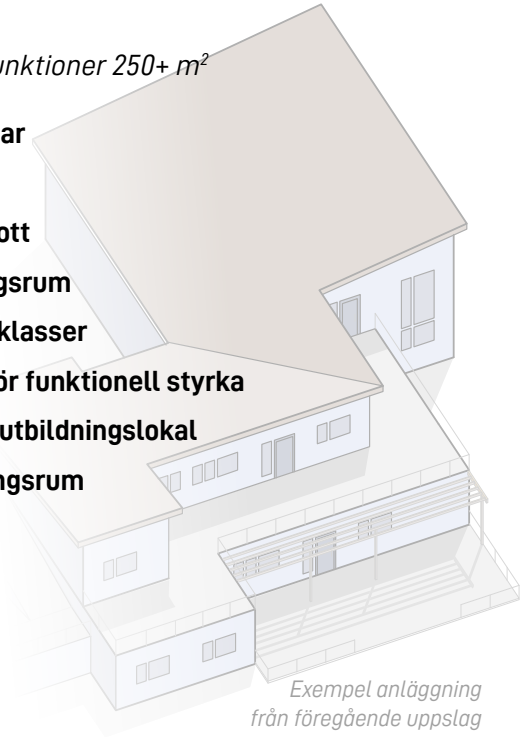

Stor

Exempel på funktioner 250+ m²

- **3+ föreningar**
- **3+ idrotter**
- **Spontanidrott**
- **Omklädningsrum**
- **Besök skolklasser**
- **Gym/rum för funktionell styrka**
- **Samlings-/utbildningslokal**
- **Övernattningsrum**
- **Café**

Exempel anläggning från föregående uppslag

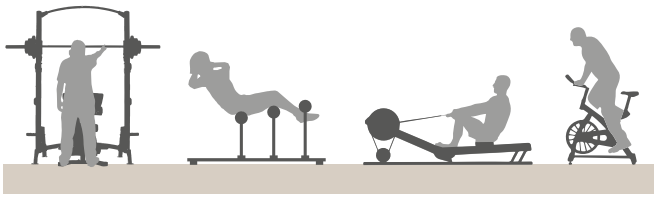
Många olika utomhusidrotter och relaterad verksamhet (både på land och i vattnet) har liknande behov av en anläggning, och kan dra nytta av en gemensam plats, om den utformats för flexibilitet och lite extra utrymme.

Brukargrupper *(diagram ovan)*

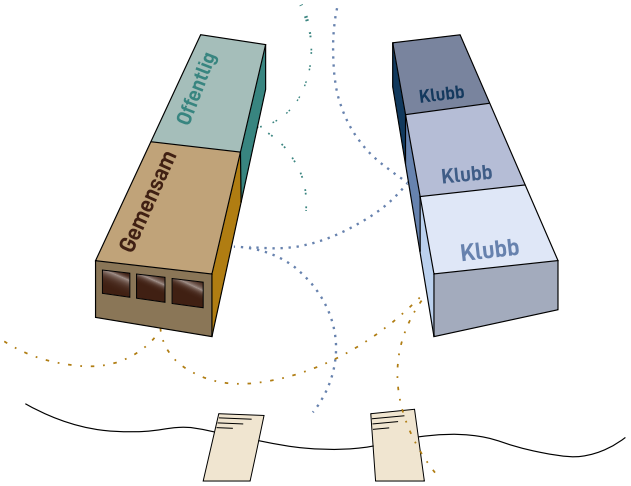
Vattenidrotter som segling, kanot och vindsurfing kan samsas med andra verksamheter som orientering, cykel och styrketräning. Många fler målgrupper, eller brukare, kan vara med i ett anläggningssamarbete. Läs mer om samarbeten och brukargrupper på sida 59.

Föreningshus/friluftsgård

Vanliga gym-maskiner för vattensportare

Brukargrupper kan ha både gemensamma och egna utrymmen

Höst- och vinterträning för vattensportare innebär styrke- eller konditionsträning inomhus. Ett gym i föreningshuset gör att medlemmar kan fortsätta sin regelbundna träning, och bibehålla den sociala verksamheten året runt. Ett gym innebär också goda möjligheter till rehab eller skadeförebyggande träning. Vanligast är att inreda gymmet med paddel- och roddmaskiner, fria vikter, gummimattor och ställningar för statisk styrka (t. ex. ribbstolar). Tänk på att skapa god ventilation och gärna fin utsikt genom fönstren. Ett gym kan också erbjuda multifunktionellt samarbete med exempelvis en tyngdlyftningsförening.

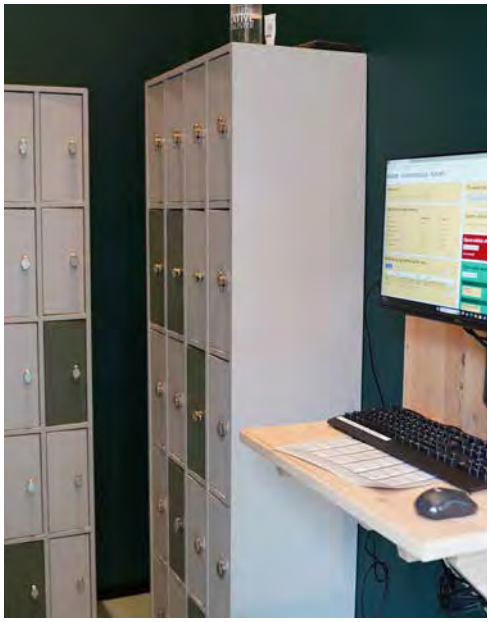
Alla delar av föreningshuset behöver inte vara tillgängliga för alla brukargrupper. Genom smart uppdelning, och nyttjande av exempelvis elektroniska lås och digitala bokningssystem kan föreningar ha egna utrymmen som blir mer personliga, och samtidigt nyttja de gemensamma resurserna såsom omklädningsrum och toaletter. Ovan är en illustration baserad på ett verkligt exempel där tre organisationer delar på en anläggning, som även har öppna delar för allmänheten och spontana aktiviteter.

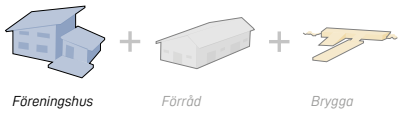
Smart bänk vid ombyte våt-/torrdräkt

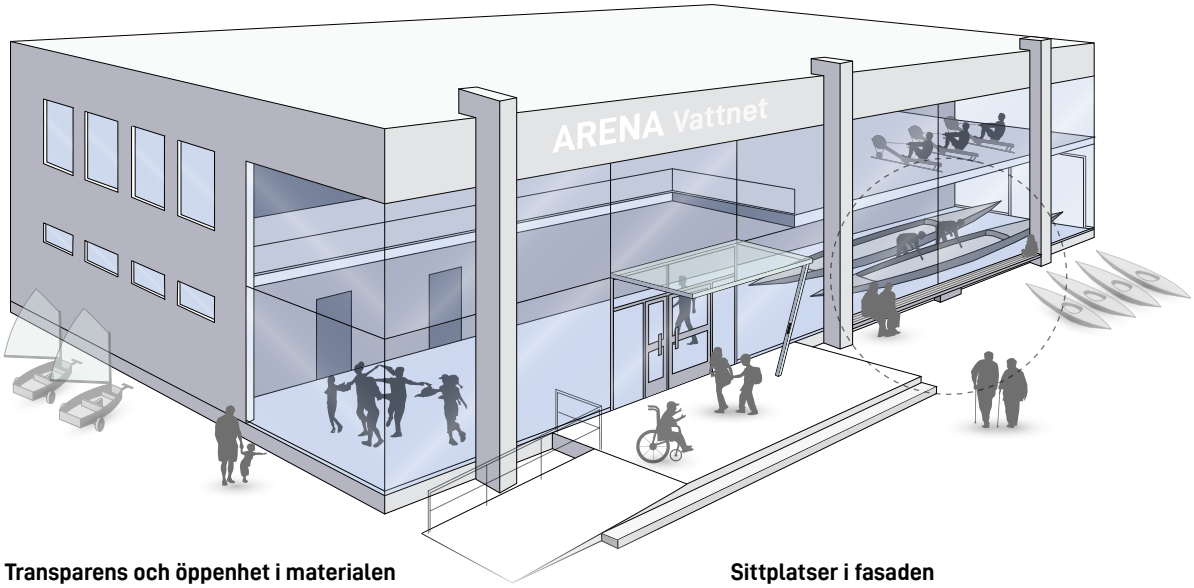

Flexibel inredning i omklädningsrum

Förvaringsskåp och bokningsdator

Transparens och öppenhet i materialen

Titta in och titta ut genom stora fönster. Att kunna se vad som är på gång inne i huset skapar nyfikenhet och kontakt mellan den som går förbi och de som är aktiva. Det kan vara spännande att få syn på någon som fixar med en båt, eller en samling ungdomar i genomgång inför en träning. Det är lättare att känna sig välkommen att gå in genom dörren om du redan fått kontakt med något på insidan, och du kan dessutom känna dig tryggare med att veta vad du kommer möta när du går in eller ut. En transparent fasad och entré är också ett utmärkt sätt att använda naturligt ljus så mycket som möjligt.

Sittplatser i fasaden

Skapa möjligheter att sitta framför föreningshuset genom att bygga fasta bänkar eller läktare mot fasaden - gärna med ett skärmtak ovanför som skydd för regn och snö. Sittplatser är bra för samlingar både före och efter träning, eller för den som sitter och väntar. De kan också användas av förbipasserade som en plats att stanna upp och blicka ut över vattnet, eller titta på den aktivitet som pågår på anläggningen.

Samlingslokal med högt i tak och storbildsskärm

Utsikt mot vattnet höjer upplevelsen av varje rum

Vikvägg gör rummet flexibelt

Förråd: varianter

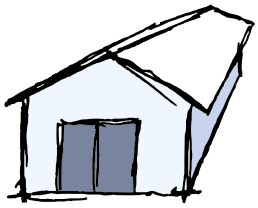
Utrustning kräver stora förråd

Förvaring av utrustning är ett grundläggande behov för vattensportanläggningar, oavsett om det handlar om föreningsverksamhet eller en plats för allmänhet och spontana besök. Stora båtar, åror och segel är svåra att transportera, och behöver finnas på plats så nära vattnet som möjligt. Detta är särskilt viktigt för att sänka trösklarna för ungdomar och nybörjare. Men förrådet är inte bara förvaring, det är en plats för verksamhet också. Instruktioner, förberedelser och att hand om sina redskap. Då är det viktigt att det är tryggt, flexibelt och lätt att använda.

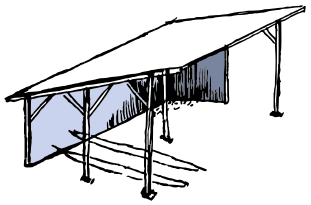
- **Flera små sjöbodar**
- **Halvöppna skärmtak**
- **Länga av små förråd**
- **Förråd som del av föreningshus**
- **Långsmala/djupa**

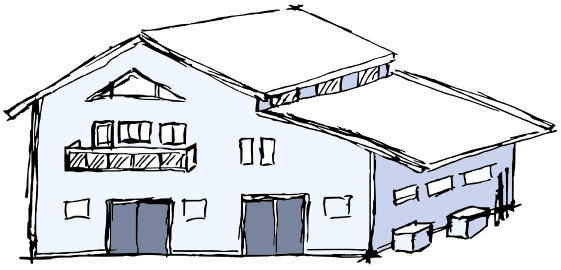

Ett fint och bra förråd, som passar in i sin omgivning genom hänsyn till natur och kultur blir omtyckt och omhändertaget av brukarna. Med lite extra resurser och hänsyn i byggnadsfasen blir det därför mer hållbart i längden.

Förråd kan varieras på många sätt. Inspireras av möjligheterna och anpassa till platsens behov.

Förråd som en del av ett större samlingshus är bra till förvaring som kräver uppvärmda utrymmen såsom särskilda material eller för en verkstad. Men huvuddelen av utrustning och material bör förvaras i ouppvärmda förråd som är mer energisnåla.

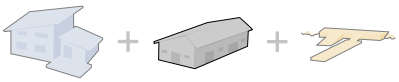
Multifunktionella förråd som ska fungera för flera olika grupper behöver både specifika och generella utrymmen. Förrådet bör huvudsakligen kunna delas, men varje målgrupp bör kunna ha ett eget utrymme för särskilda saker.

Svårt att veta vad som passar bäst?

Ta hjälp av en arkitekt eller expert i ett tidigt skede för att diskutera funktioner och storlekar. Då blir det lättare att hitta rätt i början av projektet.

?

"förrådet är inte bara förvaring, det är en plats för verksamhet också"

Medveten långtids- och korttidsförvaring

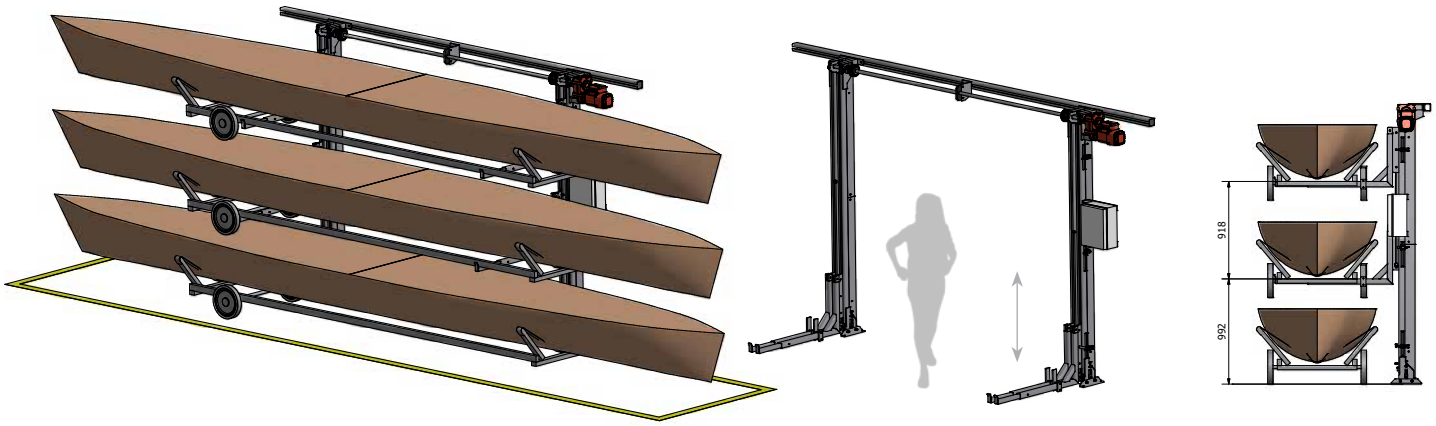
Större förrådsutrymmen och ställplatser kan placeras längre ifrån vattnet, till förvaring av säsongsbetonad eller sällan använd utrustning. Här kan hyllsystem och organisation vara mer optimerad för att göra plats för fler saker, även om det tar längre tid att plocka fram eller ställa tillbaka.

Flexibla mindre förråd kan stå närmare vattnet och förenkla daglig verksamhet där samma saker plockas fram och tillbaka ofta. Lämpligt med öppna utrymmen, högt i tak och god ventilation. Öppenhet, ljus och enkel hantering skapar trygghet för ungdomar och nybörjare att använda förråden själva.

Sjöbodar Stenungsunds SS där skiljeväggarna mellan bodarna är borttagna för att skapa ett enda stort förråd på insidan. Även praktiska trappor / läktare framför som ger många bra sittplatser vid vattnet.

Förråd: detaljer och material

Båthiss för förvaring av större båtar i höjdled - en variant som används i Danmark, från producenten SC-montage.

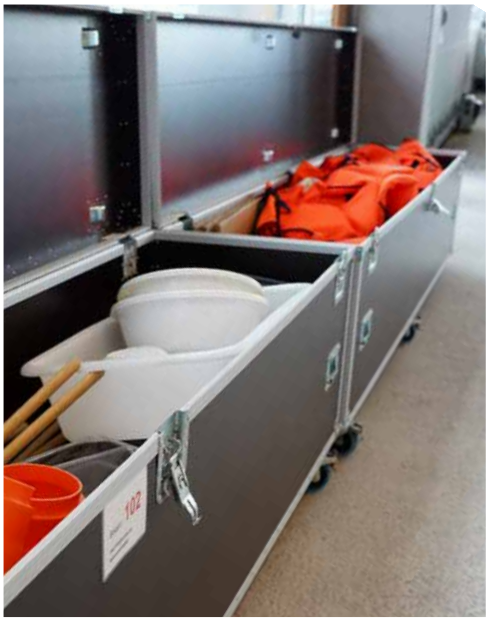
Förvaring i höjdled optimerar utrymmen, och elektriska båthissar gör förrådet mer tillgängligt. Båtar och utrustning kan vara stora och tunga, och kräver genomtänkt förvaring. Medan lättare kanoter och roddbåtar kan lyftas för hand upp på en hylla är det svårare med besättningsbåtar, eller motorer. Det behövs vagnar för att rulla dem, och elektriska hissar för att lyfta. Detta är ett exempel på en båthiss som används av flera anläggningar i Danmark, för framför allt större roddbåtar, men principen kan nyttjas även för andra saker.

Allt som har hjul kan flyttas på enkelt sätt, och det blir lättare att flytta runt inredning och skapa plats vid behov. Med hjälp av vagnar räcker det med enstaka personer för att flytta stora saker.

Om allt ska kunna rullas behöver också golv eller underlag vara plant. Detta är en bra princip som ökar tillgängligheten och förenklar underhållet oavsett, men det är dessutom en bra kombination med tung utrustning på vagnar. En bra anläggning bör undvika trösklar och onödiga kanter.

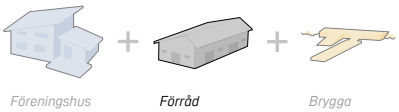
Stor öppning, gärna med rullport

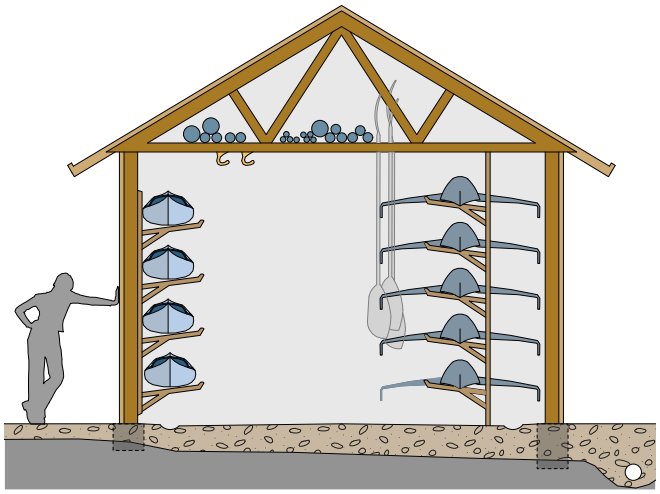

Förvaring i rullbara lådor ökar flexibiliteten

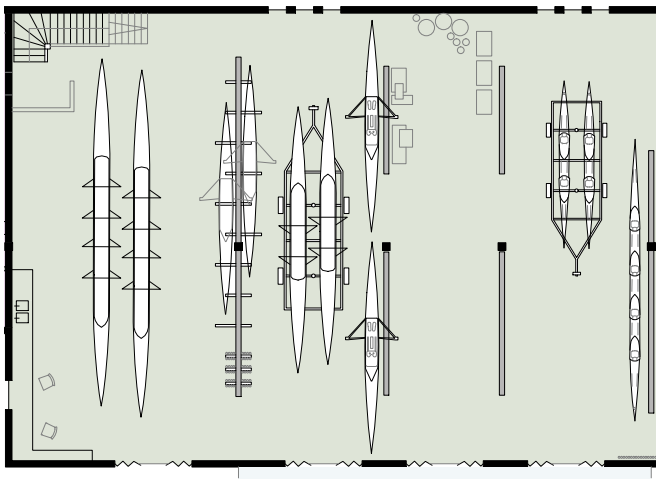

Luftning vid golvet underlättar torkning

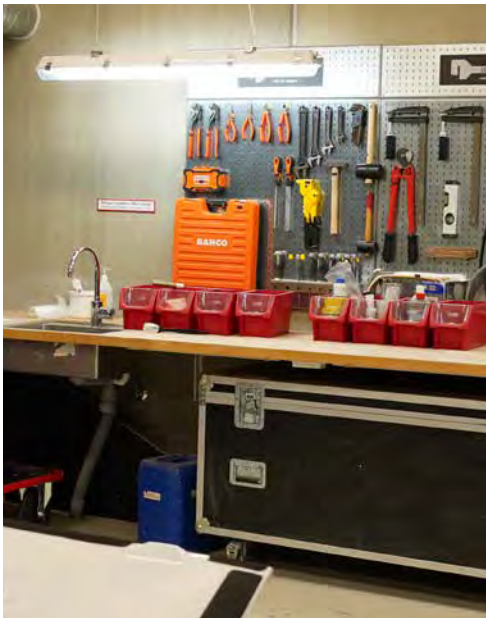
Luftiga hyllor underlättar avrinning och torkning

Stora tomma golvytor med flyttbar förvaring på hjul

Utrustningen är blöt när du är färdig med ditt pass ute på vattnet. Den droppar och behöver hinna torka innan det är dags igen. Hyllorna i förrådet behöver släppa igenom vatten, och golvet behöver brunnar eller god dränering. Dessutom måste förrådet ha ventilation - något som görs mest hållbart genom naturligt insläpp av luft genom fasad eller öppningar. Undvik att förvara något direkt mot golvet. Använd istället vagnar eller metoder för att hänga saker från taket. Gärna med möjlighet att hissa upp eller ner.

Ett multifunktionellt förråd är gärna ett stort tomt utrymme, där inredningen aldrig sitter fast. Rummet kan delas av med gallerväggar vid behov, men i grunden är en stor yta det enklaste och mest effektiva sättet att förvara saker. Om allt står på vagnar eller hängs upp i tak eller på väggar kan saker flyttas bort och skapa nya ytor snabbt. Ett förråd kan bli en samlingslokal, en utställningshall eller en verkstad när nya behov dyker upp.

Verkstad: plats att ta hand om utrustningen

Långsmal utrustning förvaras gärna i "grid"

Wakeboards och lätta saker kan hängas

Bryggan: typer

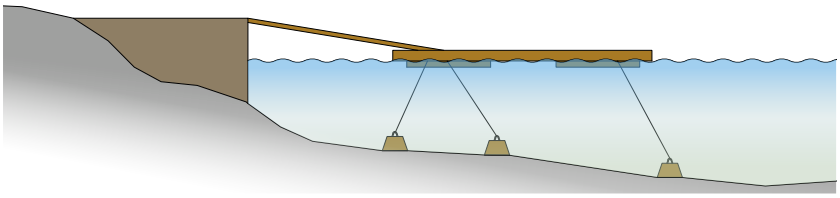
Entrén till vattnet

Bryggan är en nyckelfaktor för anläggningens effektivitet när flera grupper ska ut på vattnet samtidigt och blir ofta en flaskhals. Den används för både sjösättning, förberedelser och coachning. Dimensioner och kvalitet bör avspegla anläggningens omsättning. En bred brygga och angöring löser flaskhalsen. Ta gärna hjälp av en arkitekt eller en etablerad bryggproducent för att utforma bryggan efter era förutsättningar.

Brygga för vattensport

- Skyddat läge från vågor och vind
- Flytbrygga
- Förankrad med linor/vajrar till botten
- Höjd 15-20 cm över ytan
- Ca 15-20 meter lång
- 3-6 meter bred
- Konstruktion & ytskikt helst av trä
- Bra botten och djup vid bryggan (minst 2 m för segel-/motorbåt)
- Sjösättningsramp (gärna flera i området) lutning ca 1:10

Flytbrygga är starkt rekommenderat för vattensport eftersom det ger en konstant höjd över ytan oavsett tidvatten eller säsong. Bryggan fästs i botten med linor, samt ansluts till kaj med rörlig ramp. Flytbryggor är även lämpliga eftersom de är lättare att fästa där botten är djup eller ojämn.

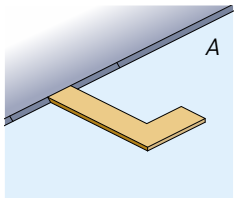
"Bryggor för vattensport bör inte användas som badplatser samtidigt på grund av risk att bli påkörd av båtarna"

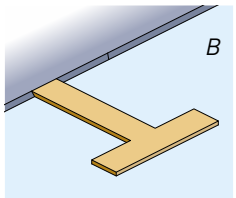
- kontaktperson från ett förbund

Former och varianter

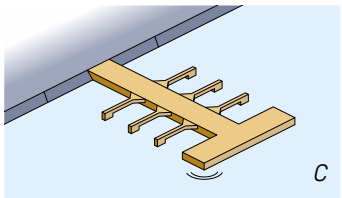
Bryggor behöver anpassas till platsens egenskaper (botten, djup, sluttning, vågor, osv.). Formen bor också anpassas till idrotterna och syftet, och det kan vara lämpligt med flera bryggor som möter olika verksamheters behov. En multifunktionell brygga kan gärna ha olika moduler som kan flyttas eller ändras efter behov.

A & B. *Enkel L-brygga eller T-brygga för sjösättning längs sidorna och längre båtar tvärgående längst ut. Passar bra i smalare vatten och där det är strömt.*

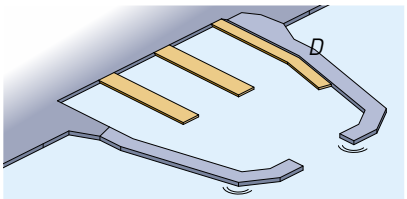

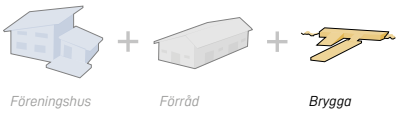

C. *T-brygga med fasta båtplatser vid bommar, lämpligt för större båtar som inte tas upp lika ofta. Passar ej kanot och rodd.*

D. *Skyddande pir (enkel-/dubbelsidig) mot hög sjö eller strömmar, för tryggare sjösättning och mindre skav. Passar vid havet och större sjöar.*

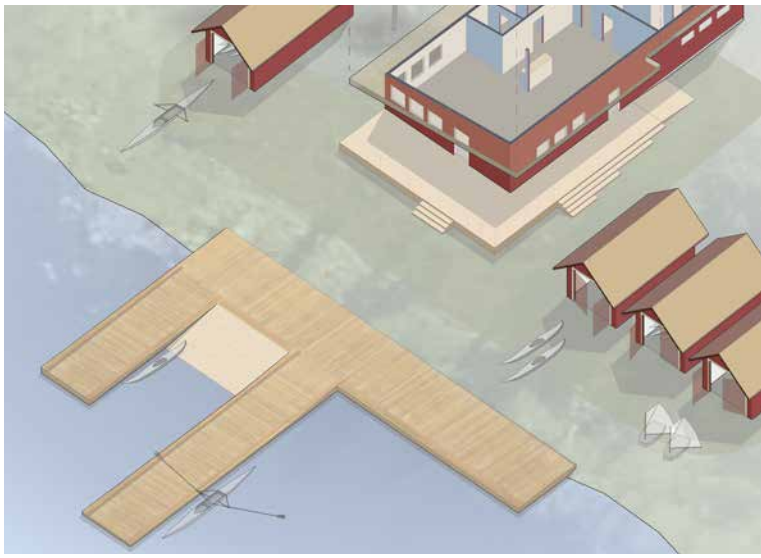

Varje sida är en ny möjlighet

En ungdomsgrupp som ska ut på vattnet med exempelvis kanoter eller optimistjollar, vill gärna få alla deltagare från land och ner i båtarna så snabbt som möjligt för att inte behöva vänta eller slösa på värdefull tid en vardagskväll. Då är det viktigt att det finns många platser att sjösätta från samtidigt. Flera korta bryggor är bättre än en lång, eftersom det blir fler sidor att lägga ut från, och mindre trängsel vid landgången. Detsamma gäller för att ta sig upp. Med flera bryggor blir det dessutom möjligt att ha varianter som passar för olika personer eller utrustning. En brygga kan ligga längs stranden där det är grundare, och en annan brygga ut på djupt vatten. På ett annat ställe kan det finnas ett nedsteg eller ett räcke att hålla sig i. Det är också bra att ordna en särskild brygga eller strand för badgäster, eftersom bryggor för vattensport inte bör användas till bad samtidigt då det finns risk att bli påkörd av båtarna.

En bra brygga:

- Är stabil och ligger i lä
- Har jämn yta som inte repar båten
- Släpper inte ut gifter från materialet
- Kan justeras/ändras över tid
- Har halkskydd och avåkningsskydd
- Har stege och livboj

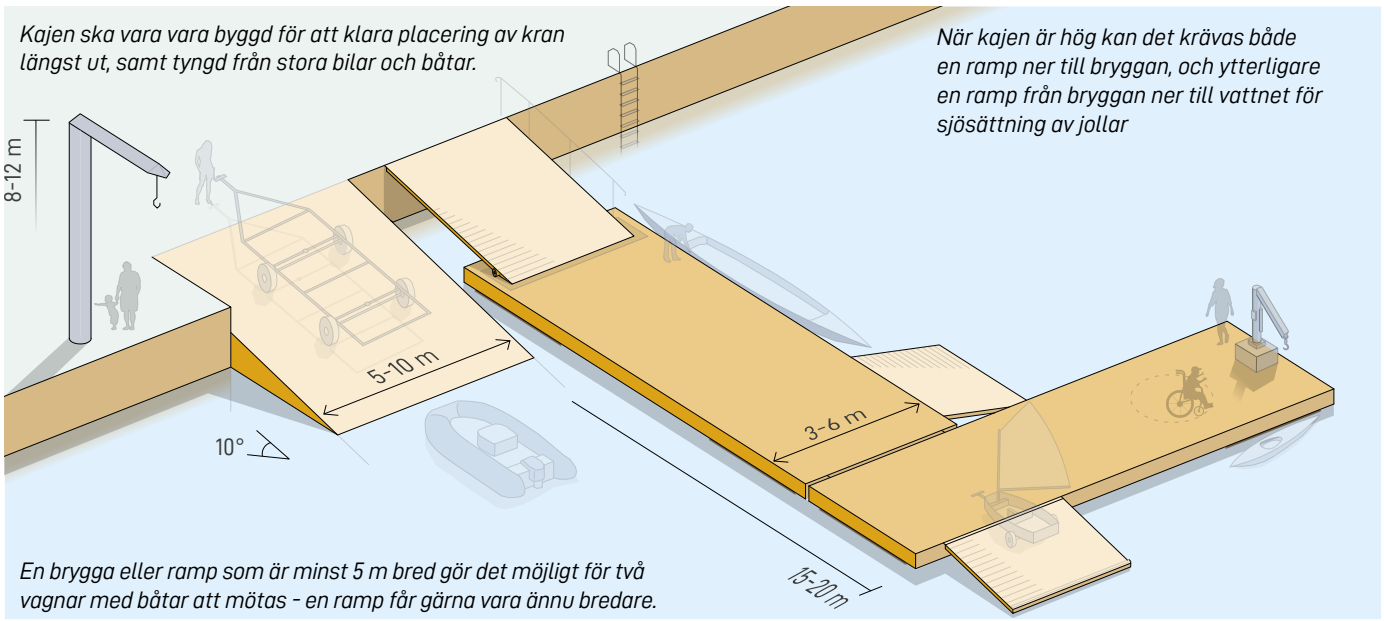

Sjöstränder som har mer konstant nivå och flackare lutning är lämpliga platser för vattensport och en fast låg brygga som inte har lika mycket nivåskillnader är lätt att använda. Detta ger goda förutsättningar för en tillgänglig anläggning.

"Flera korta bryggor är bättre än en lång"

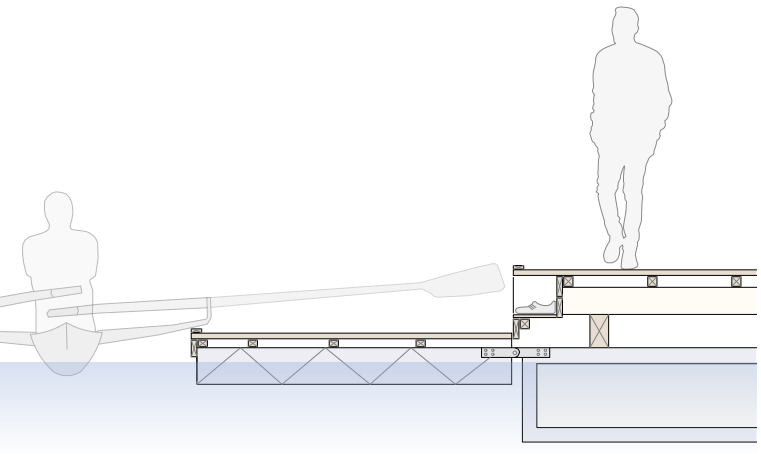
Kajen ska vara vara byggd för att klara placering av kran längst ut, samt tyngd från stora bilar och båtar.

När kajen är hög kan det krävas både en ramp ner till bryggan, och ytterligare en ramp från bryggan ner till vattnet för sjösättning av jollar

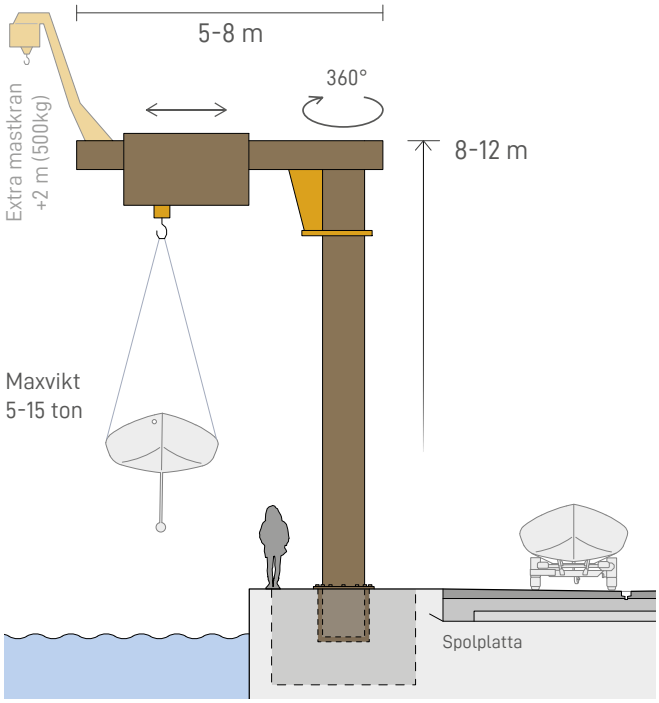
En brygga eller ramp som är minst 5 m bred gör det möjligt för två vagnar med båtar att mötas - en ramp får gärna vara ännu bredare.

Bryggan: detaljer och material

Nedsteg vid sidan av ordinarie brygga

För att underlätta steget ut i t. ex. en kajak eller roddbåt är det bra med låga kanter på bryggan, och när det gäller rodd är det i princip nödvändigt för att kunna lägga riggar och åror in över kanten på bryggan. Ibland är det inte möjligt att bygga så låga konstruktioner av tekniska skäl eller på grund av hög sjö. En högre brygga kan kompletteras med en extra avsats vid sidan, som ligger lägre i vattnet. Det finns ofta stora möjligheter att variera utformning av bryggor, och att montera extra delar för tillfälliga eller permanenta funktioner. Även kortare avsatser eller nedsteg kan underlätta för steg ut i mindre båtar.

Kran på kaj

Sjösättning/upptagning av större båtar (endast relevant för större seglings-/båtklubb). Närhet till spolplatta för rengöring och omhändertagande av skadliga ämnen. Exempel med lämpliga mått på kran till seglarklubb, från Interlift AB.

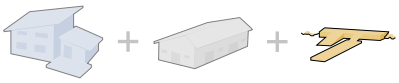
Nedsteg med kant närmare vattnet

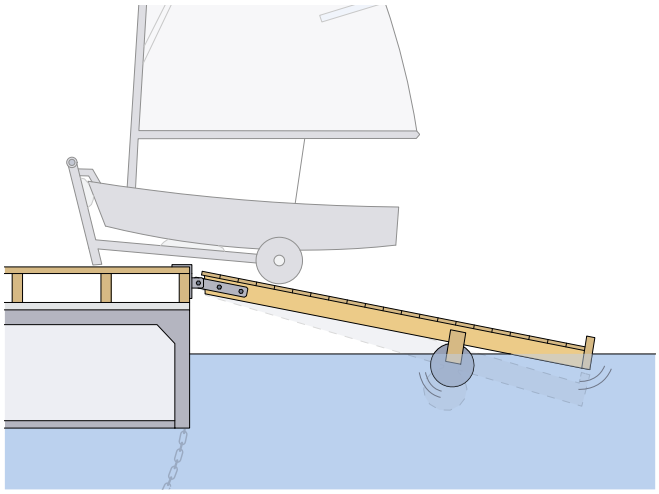

Mindre kran, lämplig som personlift (Foto: S.Ottemo)

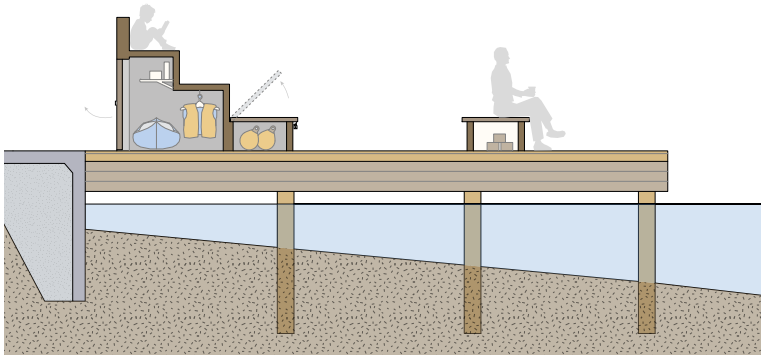
Kant på kaj eller brygga hindrar glid/rull utanför

Liten ramp som kan fästas direkt i större brygga

En extra ramp för sjösättning av mindre båtar kan monteras direkt på större bryggor för att skapa fler parallella möjligheter att komma ut på vattnet. Detta är extra bra för ungdomsverksamhet där det ofta är många som ska ut samtidigt. Rampen är flexibel och kan sjunka ner lagom mycket för att båten ska kunna flyta. Rampen bör ha ett litet kantstopp längst ut, och kompletteras med fördel av en bom eller vinkel på bryggan som går ut vid sidan om, för ökad trygghet. Denna typ av ramp kan tillverkas i trä, och är både ekonomiskt och miljömässigt mer hållbar än att bygga flera ramper av betong direkt från kaj.

Läktare och bänkar på brygga kan också bli förvaring

Bryggan är en fantastisk plats att vara på. En plats att sitta och njuta av solen, eller blicka ut över aktiviteter på vattnet. Luftiga konstruktioner av trä är bra sittplatser, och det passar bra att placera olika former av bänkar eller läktare på en brygga eller kaj. Det blir sittplatser för både vardag och event. En läktare eller en bänk kan också fungera som förvaring av mindre saker som behövs nära till hands för verksamheten ute på bryggan. Kanske bojar, åror eller flytvästar. Sittplatser kan med fördel kompletteras med belysning, vindskydd och enklare tak som skydd för sol och regn.

Gummimatta minskar halkrisk på trädäck

Låga flytblock av aluminium som alternativ till trä

Ramp för sjösättning av parakanot/nybörjare

Inspiration:

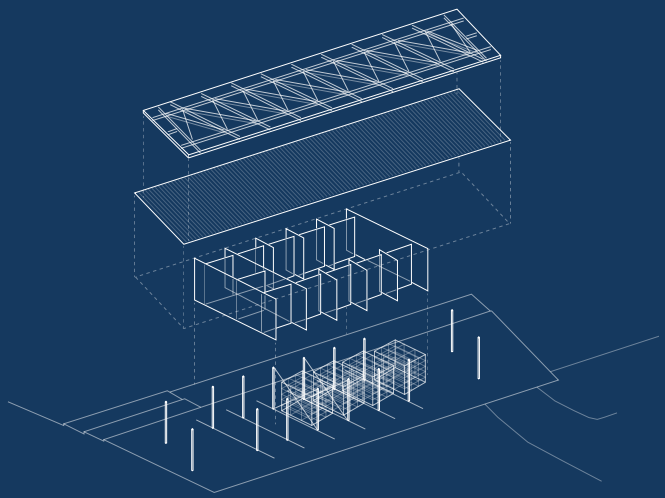
Hudson River Canoe and Education Center

Förvaringslösning och ytor till kanot-, kurs- och upplevelsecenter. Anläggning för diverse aktiviteter på vattnet, med betoning på motion, upplevelser och spontanidrott.

Beacon, New York, USA
Arkitekt: Architecture Research Office (2012)
Foto: James Ewing / JBSA

Kvaliteter:

- Fint och enkelt exempel på multifunktionell förvaring med ett stort öppet tak och flexibla konstruktioner i genomsiktligt material.
- Lätt att anpassa till olika utrustning, eller öppna upp för att använda platsen under tak till samling eller event.

Sammanfattning avsnitt: den multifunktionella anläggningen

- **Multifunktion** kan innebära att flera olika idrotter kan använda samma anläggning till olika saker, och det kan även innebära att samma lokaler kan nyttjas på flera olika sätt - exempelvis ett rum som kan vara både ett förråd, en verkstad eller ett sekretariat för tävlingsarrangemang med några enkla ändringar.

- **Området är anläggningen:** för vattenidrotter sker stor del av verksamheten utomhus, och ett område med flera olika byggnader, förråd och ytor passar bra för att möjliggöra för flera grupper att ha aktiviteter samtidigt. Ett område som är öppet mot omgivningen och välkomnar besökare och spontana utövare blir mer tillgängligt och kan användas av fler.

- **Platsen i staden:** är en viktig aspekt av hur anläggningen blir mer tillgänglig och aktiv. Genom att medvetet planera för anläggningar som del av den offentliga miljön kan centrala platser nära vattnet bli mer aktiva och uppskattade, och idrotten blir ett naturligt inslag i miljön.

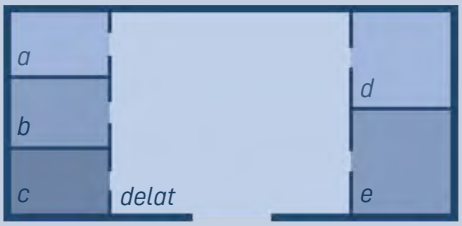
- **Tre grundfunktioner bygger anläggningen: föreningshuset, förrådet och bryggan**

  - **Föreningshuset**: Omklädningsrum, samlingslokal, kök och toalett är grundfunktioner. Sedan kan det finnas möteslokaler, gym, café, kansli eller företag. Föreningshuset bidrar till gemenskap och stärker organisationerna. Stora delar av huset utformas för att delas mellan flera målgrupper, men vissa rum kan vara exklusiva och innehålla t. ex. prisskåp, tavlor eller särskild verksamhet.

  - **Förrådet**: Vattensporter behöver mycket förrådsutrymme till all stor utrustning som används. För att stärka multifunktionen är det bra med flera förråd som har olika egenskaper där det är att ändra eller flytta runt utrustning vartefter behoven ändras.

  - **Bryggan**: Entrén till vattnet behöver fungera smidigt och tryggt för att exempelvis grupper med ungdomar ska kunna komma ut på vattnet snabbt i samband med vardagsträningar. Flytbryggor med max 20 cm kant över vattnet rekommenderas i de flesta lägen. Bör kompletteras med flera ramper för sjösättning och tillgänglighet vid olika nivåer.

- **Liten eller stor anläggning?** Beroende på hur många som ska använda platsen, var den ligger och vilka resurser som är tillgängliga så kan en anläggning för vattensport variera i storlek. Ett litet föreningshus på 100 kvadratmeter, med tillhörande enkelt förråd, eller en stor anläggning på över 200 kvadratmeter i två våningar, med möteslokaler, gym, och egen verkstad.

Förråd med både delade och egna utrymmen

Vattenidrotternas varianter och behov

Detaljer och förutsättningar som är viktiga att tänka på när vi bygger för att möjliggöra specifika idrotter och verksamheter.

Precis som fotboll spelas på en plan med bestämda mått, och friidrott utövas på arenor med vissa fasta förutsättningar, så följer också vattensporterna olika normer som skapar rättvis och likvärdig idrott. Dessutom finns särskilda behov som behöver tillgodoses för att idrotten ska bli möjlig. På samma sätt som en fotbollsplan förses med strålkastare för att det ska gå att spela även på kvällstid under vintern, eller att en ishall har en verkstad för att kunna slipa skridskor, så har även de olika vattensporterna och deras varianter särskilda behov som ställer krav på anläggningens utformning.

Idrotterna och föreningarna själva har lång erfarenhet från verksamheten och vet vilka detaljer som är viktiga för att den egna verksamheten ska fungera. Exempelvis vet alla seglare att det inte går att segla kölbåtar in till stranden i grunt vatten, istället behövs ett djup på minst två meter vid en brygga för att inte slå i botten. På samma sätt vet den som utövar motorsport på vattnet att båtar alltid ska sjösättas och tas upp till varje race, och då krävs bra ramper och kranar för att underlätta processen.

Vid utformningen av en anläggning för idrott är det viktigt att involvera utövarna och föreningarna i processen för att fånga upp just dessa detaljer som kan hjälpa eller stjälpa en hel verksamhet. Att redan från början få med rätt mått för längden på ett förråd, eller tillräckligt djup utanför bryggorna ger bättre förutsättningar för en hållbar och multifunktionell anläggning som verkligen blir effektiv och användbar för så många som möjligt.

Vattenidrotterna

Översikt	s. 42
Segling	s. 44
Kanot och rodd	s. 46
Kanot- och roddvarianter	s. 48
Vattenskidor och wakeboard	s. 50
Motorsport på vattnet	s. 52
Issegling och skridsko	s. 54

Mångfald av vattenidrotter

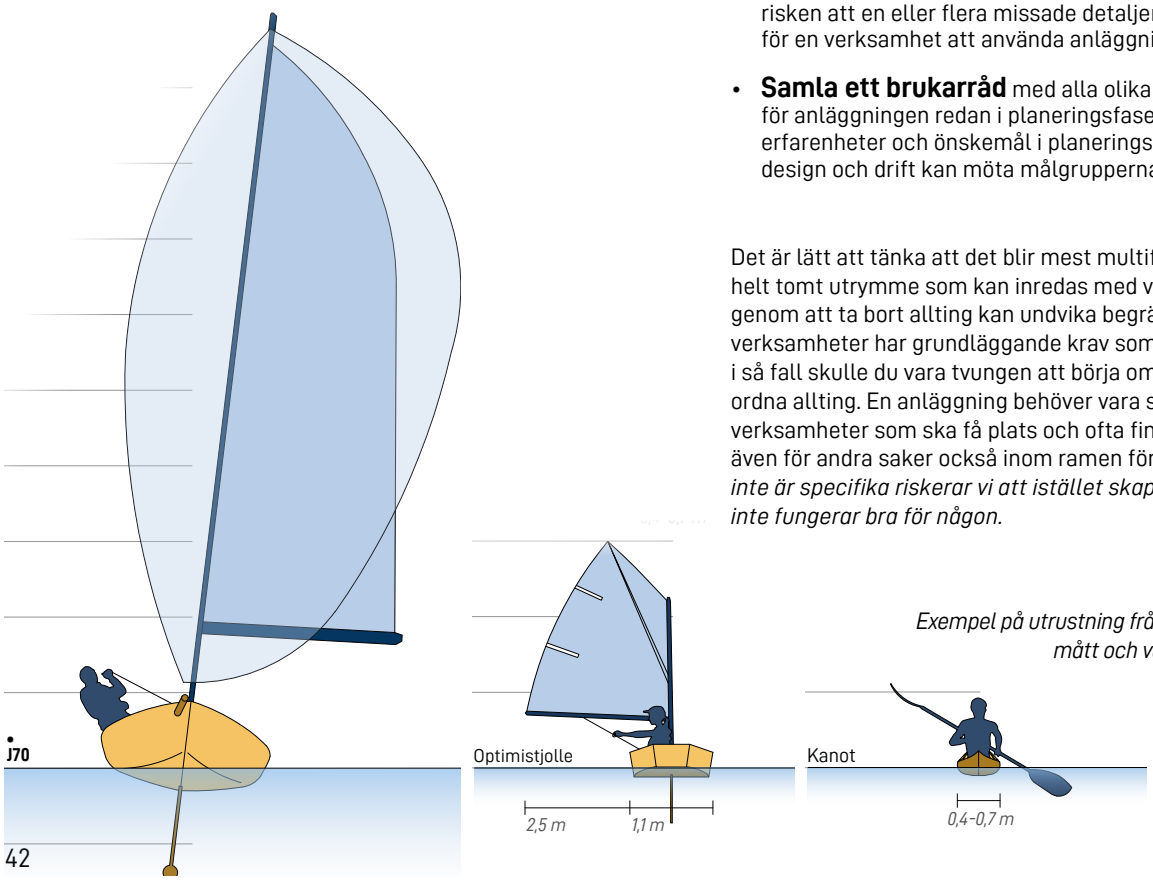
Norrvikens sjösportcenter i Sollentuna är ett gott exempel nybyggd multianläggning för flera olika idrottsverksamheter

Generellt har vattenidrotterna många gemensamma förutsättningar och kan samverka kring anläggningar och ytor, men det finns även särskilda behov och funktioner som präglar de olika idrotterna, som är viktiga att ta med i planeringen av den multifunktionella anlägggningen.

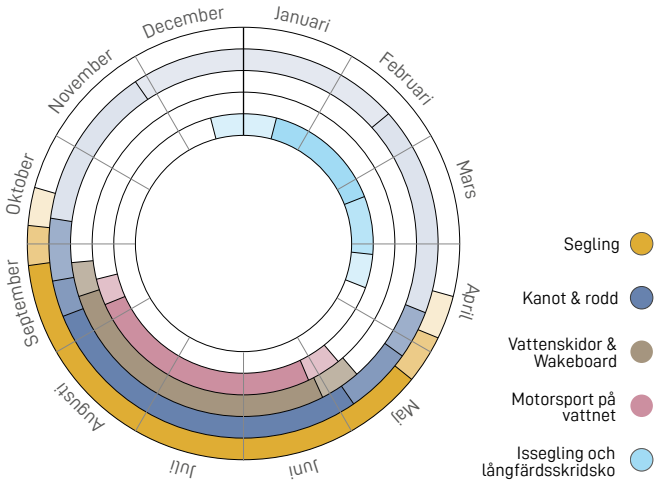
Framgångsfaktorer för att bygga idrottslig multifunktion:

- **Var specifik** i vilka olika målgrupper som är i fokus och vilka verksamheter som ska möjliggöras och ta reda på vilka förutsättningar som är viktiga för dessa. Annars finns risken att en eller flera missade detaljer gör det omöjligt för en verksamhet att använda anläggningen.
- **Samla ett brukarråd** med alla olika målgrupper för anläggningen redan i planeringsfasen och involvera erfarenheter och önskemål i planeringsarbete så att både design och drift kan möta målgruppernas verklighet.

Det är lätt att tänka att det blir mest multifunktionellt med ett helt tomt utrymme som kan inredas med vad som helst - att vi genom att ta bort allting kan undvika begränsningar. Men många verksamheter har grundläggande krav som alltid behövs, och i så fall skulle du vara tvungen att börja om varje gång för att ordna allting. En anläggning behöver vara specifik med vilka verksamheter som ska få plats och ofta finns det sedan utrymme även för andra saker också inom ramen för dessa behov. *Om vi inte är specifika riskerar vi att istället skapa en anläggning som inte fungerar bra för någon.*

Exempel på utrustning från olika idrotter / grenar - mått och varianter kan variera stort

Säsonger

Sommaren är högsäsong för vattensporterna, och vintern är motsvarande för idrotterna på naturlig is. Datum varierar beroende på var i landet du befinner dig, och och vilken gren det handlar om. Generellt är det avgörande om idrotten gör dig blöt och kall, och vilken temperatur det är i vattnet. En seglare kan dra på sig ordentligt med kläder och segla en hel dag utan att vara i vattnet, medan en vattenskidåkare får räkna med att bada flera gånger. Kanot och rodd, som är konditionsidrotter där du vill få kontinuerlig träning hela året, har en höst- och vintersäsong med träning inomhus och annan verksamhet som löpning eller skidåkning. Dessa föreningar kan nyttja en anläggning mer effektivt, men samtidigt ställer det högre krav på uppvärmning och omklädningsrum.

Diagrammet ovan visar dilemmat med säsongsbetonade utomhusidrotter, som har långa perioder då anläggningar och utrustning inte används. Men med smarta kombinationer av fler verksamheter på en multifunktionell anläggning kan den tiden användas av fler. Man bör komplettera vattensporterna med andra verksamheter resten av året, och ordna smart vinterförvaring av utrustningen så att det finns mer plats för fler.

Översikt vattenidrotterna:

Segling

Passar vid öppet vatten och bra vindar. Ungdomar börjar ofta med optimistjolle upp till 15 år och fortsätter med större båtar (kan väga över 100 kg, upp till ett ton) som ofta transporteras med vagn och förvaras utomhus av utrymmesskäl. Master på 3-8 m är vanligt. Finns även varianter av vindsurfing/wing foil med brädor.

Kanot och rodd

Konditionsidrotter som är vanligast på lugnare vatten, men det finns varianter för forsar och kust. Långsmala båtar på ca 5-8 m, men även uppåt 10 m, samt långsmala åror och paddlar. Utrustningen är lätt och kan ofta lyftas och bäras av brukarna.

Vattenskidor och wakeboard

Aktivitet med stort fokus på nöje och show, och att utforska nya varianter. Lugna vatten är att föredra. Åkare dras fram med antingen motorbåt eller kabelbana i luften.

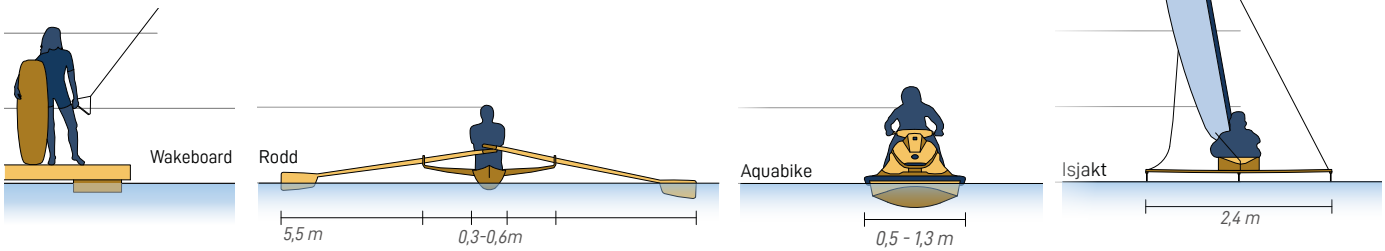
Motorsport på vattnet

Racingbåtar inom framför allt offshore, aquabike, rundbana och svävare, beroende på lokala intressen och vattnets förutsättningar. Utrustningens behov av underhåll och kostnader gör att verksamheten ofta är individbaserad och tävlingsfokuserad. De som inte tävlar är hellre med i vanliga båtklubbar och kör fritidsbåtar.

Issegling och långfärdsskridsko

Issegling och långfärdsskridsko utövas vanligtvis på sjöar och mindre, lugnare vatten där isen är slät. Verksamheten är flexibel och anpassas i första hand till säsong och där det finns bra is.

"Komplettera med andra verksamheter resten av året"

Segling

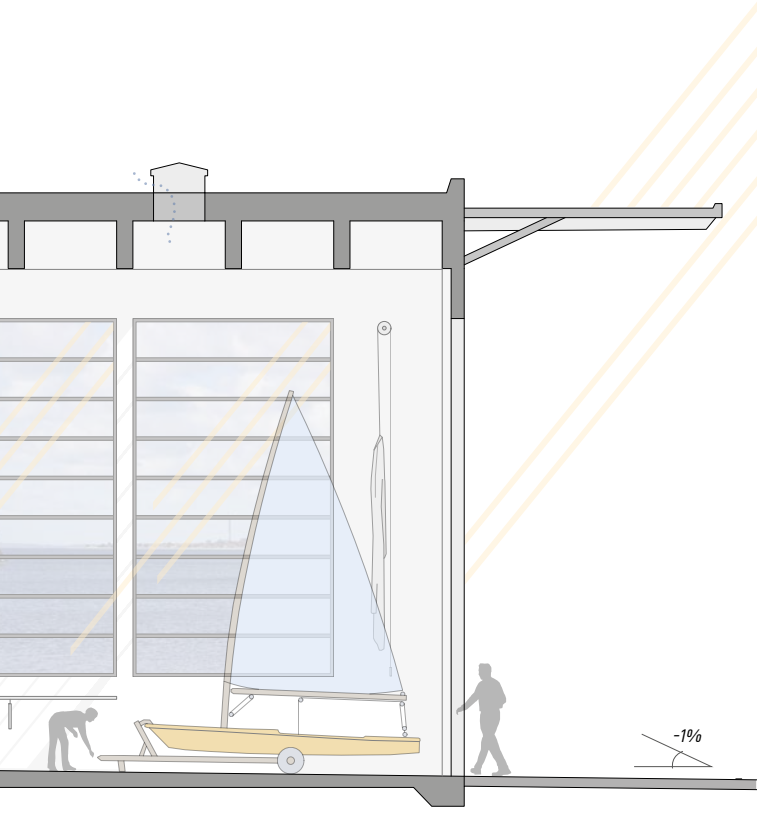
Förutsättningar:

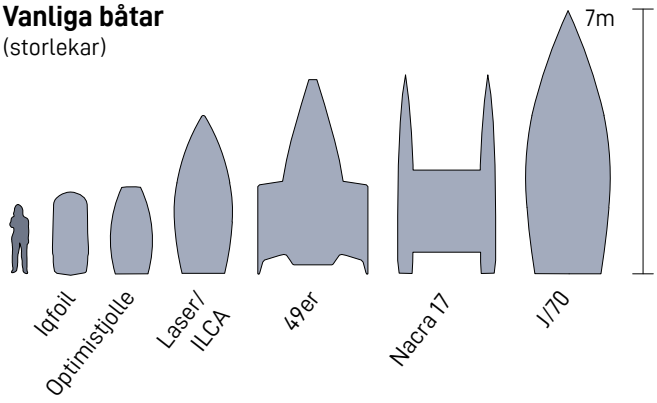
- Vindar på ca 2-12 m/s (nybörjare 4-8 m/s)
- Plats för minst 1 km bana på vattnet
- Sjösättningsramper (gärna flera) som kan nås av bil med trailer
- Vattendjup minst 2 m i hamn / 4 m på banan
- Stora uppställningsytor utomhus nära vattnet (korttidsförvaring och riggning)
- Förvaring av motordrivna säkerhetsbåtar
- Spolplats för rengöring av skrov
- Stora utrymmen för vinterförvaring av båtar, master och segel
- Kran på kaj, vid sjösättning av större kölbåtar

Seglarskolor introducerar tusentals ungdomar till idrotten varje sommar, och många får en livslång relation till seglingen, även om de inte alltid är medlemmar eller tävlingsaktiva. Som ungdom och nybörjare är det ofta jollen som kommer först, men sedan öppnar sig ett brett spann av båtar med olika egenskaper att välja mellan. Många vuxna seglare deltar i besättningar på större båtar i både korta och långa race, och det är många som även seglar med vänner och familj på fritiden.

Segling förutsätter vind och stora ytor. Alla båtar och grenar, oavsett om det är optimistjollar, vindsurfing eller katamaraner, drivs av vinden. Många av de moderna seglingsredskapen kan gå mycket fort och behöver ges utrymme för svängrum. På mindre sjöar eller vikar är det vanligare med små båtar, medan anläggningar som ligger direkt vid havet istället lockar de större båtarna och de grenar som utövas med foilande brädor och kite. Alla anläggningar behöver också minst en motordriven säkerhetsbåt som följer med ut på vattnet för att undsätta i nödlägen.

Liksom flera av de andra vattenidrotterna fungerar segling bra för personer med funktionsnedsättning, och det finns flera olika båtar som är gjorda för manövrering från sittande position.

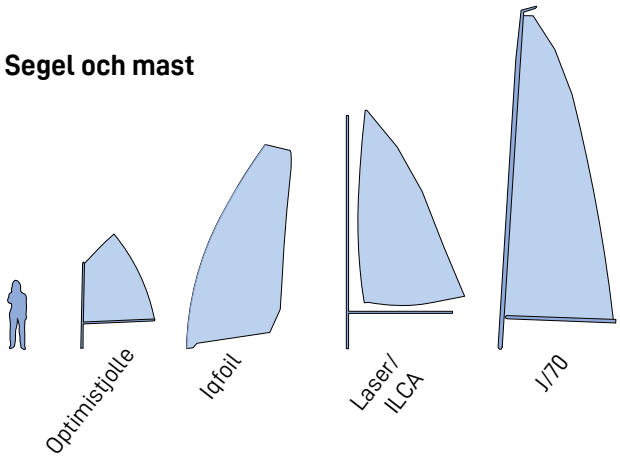
Exempel: stort förråd för segling (sektion)

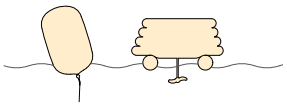
- Stor port, med låg/ingen tröskel. För att rulla in båtar på vagnar. Minst 3 m hög öppning, gärna högre.
- Flytvästar, torrdräkter och annat som nyttjas ofta och av många olika personer behöver vara lättillgängligt och bör förvaras luftigt för att torka mellan gångerna. Förvaring kan gärna förses med hjul för att enkelt kunna flyttas.
- Master och segel kan förvaras längs väggar eller hissas upp i taket - bör skyddas från direkt solljus.
- Golvet bör ha minst 1 % lutning för avrinning.
- Fönster ger bra naturligt ljus och trevligare miljö.

J/70-båtar på Allsvenskan i segling

Segel och mast

Bojar: både med ankare till botten och självstyrande

Tillhandahållna båtar

Traditionellt inom segling har alla utövare behövt privata båtar, vilket oftast är både dyrt och komplicerat. Det blir ohållbart för nybörjare som ska kunna prova olika saker, och även med tanke på de transporter som krävs när allt ska med på ett bilsläp till tävlingar. Därför blir det allt vanligare att klubbar eller anläggningar hyr ut båtar till de som kommer dit, och att tävlingar ordnas med tillhandahållna båtar som är lika för alla. Detta ökar tillgängligheten och gör stor skillnad i minskad miljöpåverkan från transporter.

Bra kombinationer med segling

- Andra seglingsgrenar
- Båtklubbar eller hamnar som vill skapa mer aktivitet i området
- Kanotklubb (både som sektion i seglarklubben eller samverkan med befintlig annan klubb)
- Event och tillfälliga träningar inom motorsport på vattnet

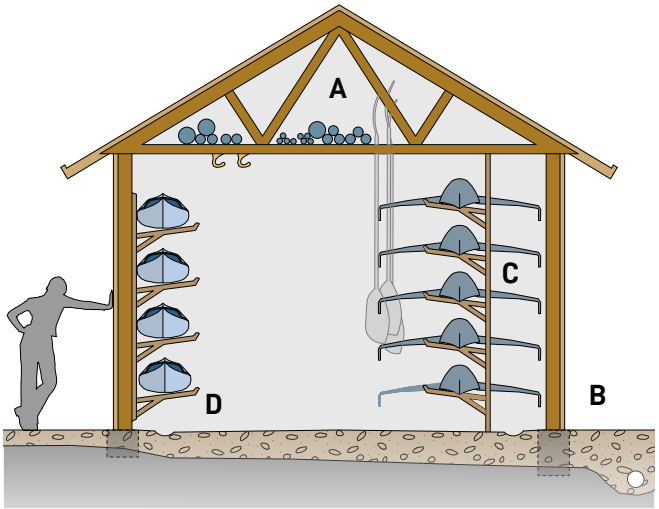
Kanot och rodd

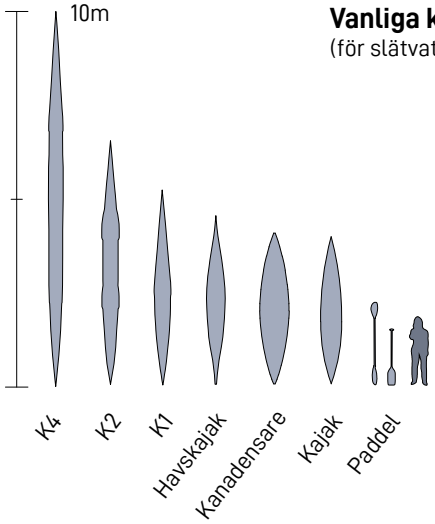
Förutsättningar:

- Bryggor max 20 cm över vattenytan
- Skyddat läge för bryggor gör det lättare att ta sig ner i båtarna
- Långa förråd med öppna hyllor till förvaring på höjden där utrustning kan torka
- 1-2 km raka banor (helst, men 500 m fungerar för träning) markerade med bojar
- Låga ramper för sjösättning av större besättningarbåtar (s. k. inriggare, etc.)
- Mjuka underlag/bockar för uppläggning
- God dränering och ventilation i förråd
- Året-runt-gym: paddel-/ roddmaskiner
- Omklädningsrum och dusch (gärna bastu)

Likheterna är många mellan rodd och kanot, som båda är konditionsidrotter med allt från olympiska grenar till en stor andel motionärer. De utövas framför allt i sjöar och vattendrag, men blir allt vanligare även i skärgård och längs kusten. Inom Svenska Kanotförbundet finns många olika grenar, som kan ha skilda förutsättningar. På detta uppslag tittar vi främst på paddling i slätvatten, som är den vanligaste formen. Nästa uppslag visar fler varianter av både rodd och kanot.

Rodd och kanotpaddling är populära motionsformer bland vuxna i Sverige, med över 300 000 aktiva utövare (SCB 2021). De flesta gör det som spontan motion på egen hand, eller som en form av friluftsliv. Andelen som är medlemmar i föreningar är bara drygt 10 %, men föreningarna utgör samtidigt en central funktion genom att de tar hand om många ungdomar och nybörjare, och ger dem en bra start för att sedan känna friheten att ta sig ut på vattnet på egen hand. Ledare och funktionärer i föreningarna bär på stor kunskap och engagemang, och är en viktig resurs för både det organiserade och spontana idrottandet. Många utövare har egen utrustning som förvaras i föreningens stora förråd, men det är också vanligt att föreningen äger båtar som kan lånas ut. De flesta klubbar har också en eller flera motorbåtar som säkerhetsbåtar för att följa med ut på vattnet och kunna ta sig fram snabbt i nödlägen.

Vanliga kanoter & kajaker
(för slätvatten)

Ett förråd för kanot och rodd

A. Förvaring i taket
B. Dränering eller avrinning
C. Utrymme för rigg på roddbåtar (går ut åt sidorna)
D. Väggfasta hyllor, eller pelare fästa från golv till tak

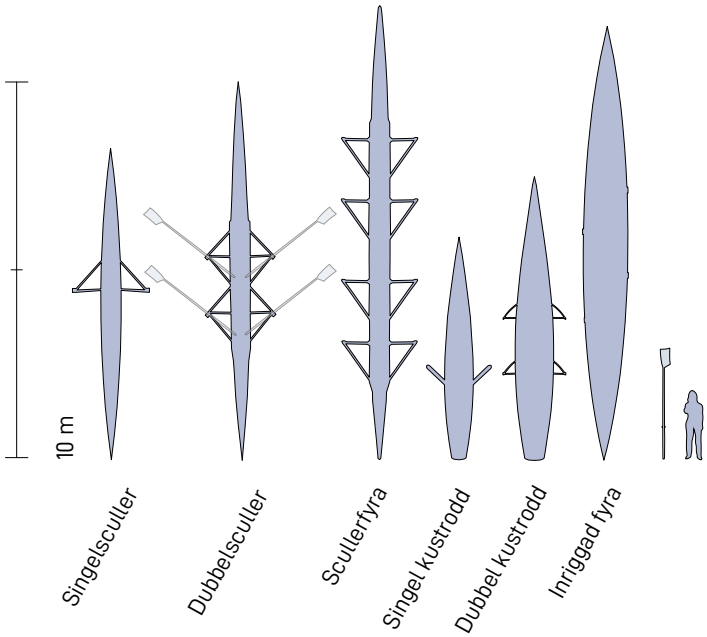
Låg flytbrygga är perfekt för att kliva ner i en kanot (Vaxholms Sjösportcenter)

Låg brygga

Bryggan måste vara tillräckligt låg för att du ska kunna kliva ner i din kanot eller roddbåt på ett tryggt sätt. 15-20 cm är en lagom höjd över vattenytan. Detta är särskilt viktigt för ungdomar och nybörjare som har svårare att kontrollera balansen i båten.

Vanliga båtar för rodd

Slätvatten, kustrodd och besättning

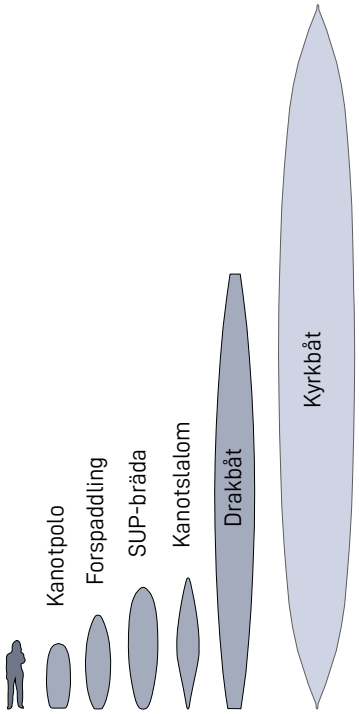
Bra kombination med kanot/rodd

- Klubbar med annan profil inom samma idrott
- Parakanot/-rodd
- Uthyrning av kanoter och prova-på
- Längdskidor och skridsko på vintern
- Mindre seglarklubb
- Vattenskidor/wakeboard (bestämda dagar)
- Delat gym med tyngdlyftningsförening

Paddlingens flexibilitet har skapat många olika varianter och grenar inom kanotidrottens ramar. Forspaddling, kanotslalom och Stand Up Paddling (SUP) är några av de populäraste grenarna. Dessutom finns de stora besättningsbåtarna inom både drakbåt, och roddens kyrkbåt, där uppåt 20-talet personer tillsammans för fram en båt. Ofta kan en särskild gren nå stor popularitet lokalt, även om den inte är lika vanlig överallt. Tillgången till rätt utrustning och förutsättningar, och den sociala aspekten av att göra samma sak som andra, är bidragande i valet av gren.

Olika former av kanoter kan ta dig ut i nästan vilket vatten som helst för att träna och upptäcka naturen. De olika grenarna använder olika typer av båtar som har olika egenskaper och olika mått. Därför behöver även förvaringslösningar anpassas till syftet, och allra helst vara multifunktionella så att det går att vara flexibel på anläggningen.

Rodd och kanot lämpar sig bra för paraverksamhet (för personer med funktionsnedsättning) eftersom det huvudsakligen är överkroppen som jobbar, och det finns en stor frihet att kunna röra sig ute på vattnet på dina egna villkor. För att möjliggöra paraverksamhet behöver anläggningen vara tillgänglig, och ha exempelvis en brygga som har lämpliga ramper, kanter eller handtag som underlättar säker sjösättning. Paraidrott är även vanligt inom de andra vattensporterna. Läs mer om tillgängliga anläggningar på s. 68-69.

Kanot och rodd - varianter

Förutsättningar kyrkbåt, slalom, polo, SUP, m. fl.

- Större besättningsbåtar förekommer, särskilt i Dalarna och Hälsingland
- Långa båthus (15-20 m) nära vattnet för drakbåtspaddling och kyrkbåtsrodd
- Hjälm är nödvändigt vid polo/slalom/fors
- Kanotpoloplan ca 35 x 23 m, (90 cm djup)
- Forspaddling lämplig i fors klass II-III
- Kanotslalom fungerar i både slätvatten och fors klass II-III. Portar hängs fritt från linor 2,5 m över vattenytan
- Strålkastare för träning på kvällar under höst och vinter (i begränsade vatten)
- SUP och havskajak är lämpligt för uthyrning pga enkelheten och lågt pris

Pararoddare med coach vid bryggan

Stand Up Paddling (SUP) som friluftsaktivitet

Kanotslalom och forspaddling nedanför en damm (Nyköpings forspaddlare)

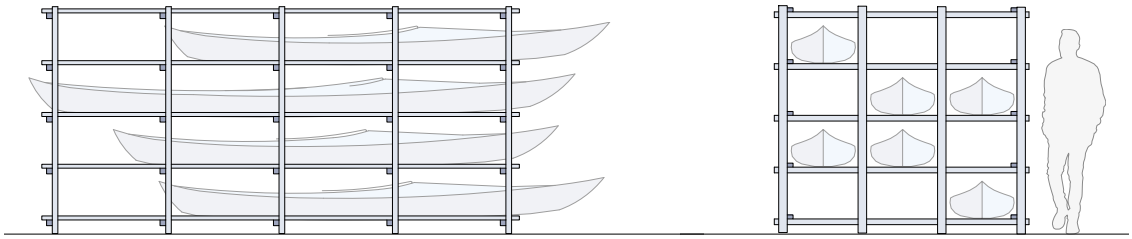
Göra rent och lägga upp

Utrustningen håller längre om vi tar hand om den regelbundet. Efter träningen vill du kunna lägga upp din båt eller bräda på några enkla bockar för att låta den rinna av, och göra rent den vid behov. Att montera permanenta bockar utanför förrådet är en god idé. Även vattenslang, avlopp och eluttag är lämpligt. I de mer intensiva grenarna som forspaddling och kanotpolo händer det ofta att något behöver lagas.

En bra anläggning gör det lätt att ta hand om utrustningen, och förvara den på ett bra sätt. Enkla öppna konstruktioner av träreglar är ett vanligt sätt att förvara kanoter och brädor som kan stoppas in i varje fack. Facken bör vara vadderade på strategiska ytor så att utrustningen inte får repor. Även andra saker som paddlar, flytvästar, hjälmar, kapell och våtdräkter behöver hängas upp på något sätt. En vanlig lösning är att bygga flera enkla träkonstruktioner som flexibelt kan ändras eller tas bort om nya behov uppstår. Varje upphängning bör vara anpassad för den som ska använda den. Om exempelvis en ungdom ska kunna ta ut en kajak och tillhörande utrustning behöver den finnas på en höjd som personen kan nå.

Inomhus och utomhus

Paddling och rodd sker vanligtvis utomhus, men det finns även varianter inomhus: såsom kanotpolo, men också särskilda träningsanläggningar med strömmande vatten mot en "stillastående" båt där utövaren kan paddla på ett naturligt sätt, även på vintern. Sådana små bassänger finns bland annat i elitidrottsmiljöer, men blir allt vanligare på fler håll.

Vattenskidor & wakeboard

Förutsättningar:

- Lugnare vatten (inte vågor)
- Låg flytbrygga för starter
- Snabb motorbåt eller kabelbana över vattnet
- Förråd med goda möjligheter att torka våtdräkter och flytvästar
- Stöldsäkert förråd (särskilt vid motorbåt)
- Ev. kabelbana antingen som en cirkel eller fram och tillbaka (ca 9 m över vattnet)
- Flytande hopp och hinder i vattnet
- Omklädningsrum och gärna bastu

”en slalombana eller wakeboardbana är bra att ha, och bör följa de regler för mått och toleranser som finns i grenen...”

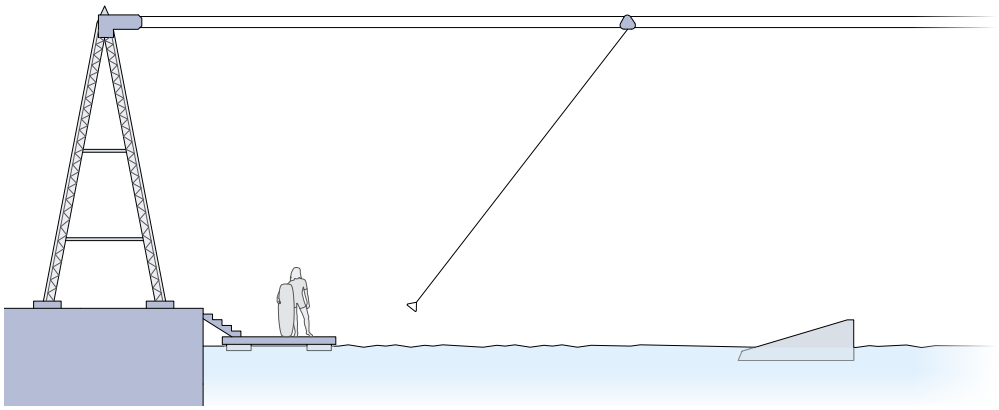
- Svenska Vattenskid- & wakeboardförbundet tips till föreningar

Du tar dig fram på vattnet i hög hastighet, med hjälp av dragkraft från en båt eller en kabelbana. På fötterna kan du ha skidor, bräda eller vara barfota. Inom vattenskidor och wakeboard i Sverige finns även barfotaåkning och showski. Alla grenar har gemensamt att det är intensiva övningar, oftast med enstaka utövare i taget (t. ex. showski kan vara flera). Det sker ofta på begränsade ytor med lugnare vatten där fasta banor är placerade. Det finns många tävlingsformer och en stor del av denna verksamhet handlar också om upplevelsen och showen.

Att prova på vattenskidor eller wakeboard är något många personer gör, antingen privat eller med en förening. Det är spännande och roligt direkt, och lämpar sig väl som festlig gruppaktivitet med vänner eller familj. Därför har de flesta etablerade föreningar även regelbundna prova-på-tillfällen och uthyrning som drar in pengar och lockar nya medlemmar till verksamheten.

Kabelbanor/-park

Traditionellt har man använt snabba motorbåtar för att dra fram utövarna, men det blir allt vanligare att ordna så kallade kabelbanor som drar åkarna längs en bestämd linje. Ibland fram och tillbaka och ibland runt i en cirkel. En sådan lösning är både mer miljövänlig och mer lätthanterlig för nybörjare. Kabelbanor eller kabelpark förekommer exempelvis i städer där en hamnbassäng eller park har plats för en enklare anläggning. Det kan bli ett populärt inslag av spontan underhållning i stadsmiljön och lämpar sig väl som tillfällg anläggning, eller komplement till större verksamheter. Banorna är mindre flexbila än en motorbåt, men räcker för stor del av både vardaglig träning och prova-på-verksamhet. För framtidens anläggningar är kabelbanor att föredra i jämförelse med motorbåt eftersom de är både mer miljövänliga, billigare och mer lätthanterliga för deltagare och förening.

Kabelbana med flytbrygga som startplattform, och ett fast hopp längs banan

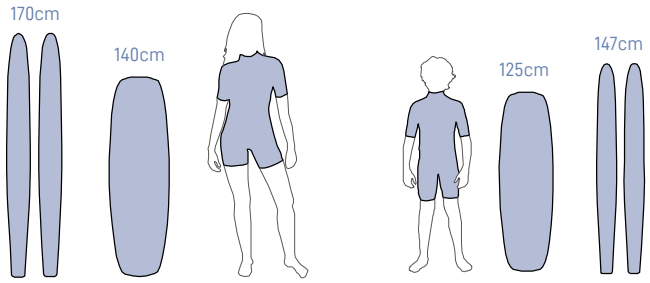
Vattenskidor efter en motorbåt

Våtdräkter

Utövarna börjar och avslutar varje runda i vattnet och det kan bli ordentligt kallt, därför använder de flesta våtdräkt - särskilt på våren och hösten, men även mindre varianter på sommaren. Etablerade åkare har vanligtvis en egen dräkt, medan nybörjare och ungdomar kan låna. Då behövs smart hantering av dräkterna som ska torkas och rengöras, och bra omklädningsrum för utövarna. Det är viktigt att anläggningen och driften förbereds för att kunna låna ut utrustning på ett praktiskt och tryggt sätt för att så många som möjligt ska kunna prova på, och för att utrustningen ska hålla länge. Detsamma gäller flytvästar, som finns i en särskild utformning för att passa just dessa aktiviteter.

Bra våtdräkter för hela kroppen gör det möjligt att förlänga säsongen och nyttja anläggningen bättre. Om det dessutom finns ordentliga omklädningsrum, duschar och även bastu kan verksamheten bli trygg och välkomnande för fler under längre tid på våren och hösten. Uppmuntra gärna till en andrahandsmarknad för dräkter och utrustning bland klubbens medlemmar.

Måtten i bilden till höger är exempel på vanliga dimensioner på vattenskidor och wakeboard som passar många ungdomar och vuxna.

Möjliga samarbeten med vattenskidor och wakeboard

- Båtklubbar och hamnar som vill skapa mer aktivitet på sitt område
- Event- och upplevelseorganisatörer
- Motorsport på vattnet
- Skateboard och snowboard

Inom Svenska Motorsportförbundet (SVEMO) finns idag fyra grenar för vattensporter: aquabike, svävare, rundbana och offshore. Inom dessa kan det finnas flera varianter på båtar/redskap med varierande dimensioner (inom bestämda ramar). Sporten har stort fokus på tävlingsmomentet, samtidigt som utövandet också kräver mycket tid och resurser till att fixa med båt och motor för att optimera prestationen.

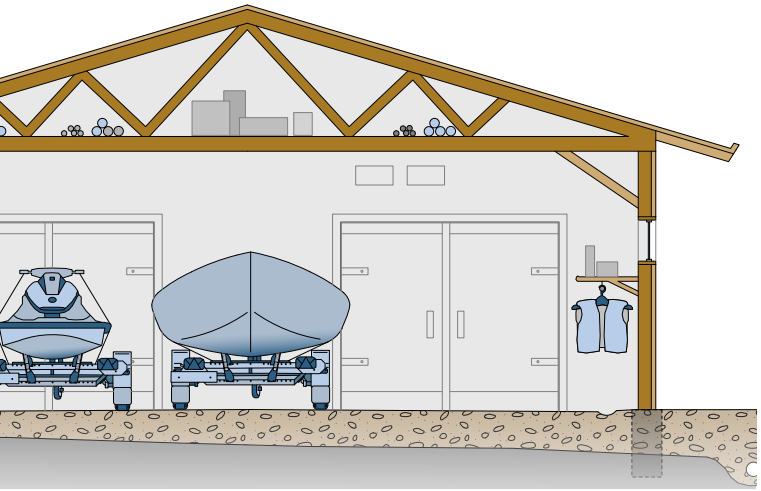
Säkerhetstänk och miljömedvetenhet är nyckelfaktorer vid planering av både tillfälliga och permanenta anläggningar för motorsport. Föreningar, ledare och utövare är kunniga inom dessa områden, och varje tillfälle - såväl träning som tävling - kräver ett medvetet agerande. På grund av säkerheten är licenser och medlemskap något som krävs för att delta i race, och föreningar och förbund har en central roll i samordning och utbildning.

En anläggning som är anpassad för motorsport på vattnet bör ha anvisade ytor för rengöring och hantering av motorer där eventuellt spill av miljöskadliga ämnen fångas upp ordentligt. Många utövare har en egen båt, andra har en som klubben tillhandahåller, och samma sak gäller underhåll och förberedelser som också sköts av utövarna och klubbarna själva. På de flesta anläggningar sköts underhåll och förberedelser utomhus, eftersom en verkstad skulle kräva stort utrymme, god ventilation och rejäla säkerhetsåtgärder. Ett bra förråd kan fungera som verkstad också, men ett sådant utrymme är svårt att erbjuda till alla deltagare i ett race samtidigt, istället har de flesta en mindre sådan lokal hemma eller på klubben.

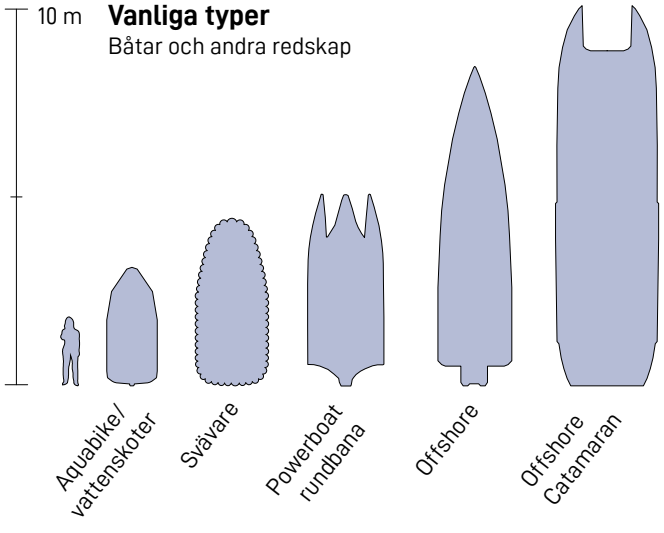
Motorsport på vatten

Förutsättningar:

- Stöldsäkert förråd och verkstad
- Spolplatta/miljömatta som fångar upp spill och kemikalier från motorn vid hantering på land
- Flera sjösättningsramper parallellt
- Tillstånd och eventuell avlysning av bana eller farled
- Säkerhetsbåt eller sjöräddning nära
- Publikplatser
- Vatten för aquabike och svävare kan vara grunt/litet, medan offshore och rundbana med högre hastigheter kräver större vatten

Exempel på mindre förråd, med båtar på trailers

Start från brygga vid race för ungdomar

Att sporten till stor del kretsar kring evenemang, och att många utövare har dyr personlig utrustning, gör att det mesta transporteras fram och tillbaka mellan hemmet, klubben och racet. Anläggningar har en stor flexibilitet för att kunna passa både den lilla träningen och det stora evenemanget. Många faciliteter är av "pop up-karaktär" vilket gör det lätt att anpassa dem till nya behov, men svårare att upprätthålla för vardaglig träning.

Motorsport på vattnet passar bra som en av flera målgrupper för en större multifunktionell anläggning som är förberedd för event. Enstaka race under en säsong bidrar till mångfalden och gör stor skillnad för möjligheten att utöva dessa sporter. Genom att nyttja anläggningens gemensamma faciliteter såsom omklädningsrum, sjösättningsramper och stora uppställningsytor finns de grundläggande funktionerna på plats, och den som arrangerar träningen eller tävlingen kan ställa fram resten.

Bra kombinationer med motorsport på vattnet

- Klubbar med annan profil inom samma idrott
- Båtklubb, seglarklubb eller hamn som vill se mer aktivitet vid sitt område
- Wakeboard-park och t. ex. aquabike
- Evenemangsarrangörer
- Sjöräddningen och andra organisationer som stärker säkerheten och ökar kunskap

Sjöräddning och säkerhetsbåtar är obligatoriskt vid tävlingsrace

Att glida fram på isen med vinden som drivmedel kan ge höga hastigheter om förutsättningarna är de rätta. Det finns stor variation på de segel, vingar och drakar som används, och även om det finns både regler och tävlingar, så är det många utövare som deltar för motionen och upplevelsen.

Isen behöver vara tillräckligt tjock för att inte riskera att spricka under dig. Den behöver också vara så blank och jämn som möjligt för att inte hugga tag i skridskor och medar i hög hastighet. Kraven på isen gör att det är svårt att veta om det kommer gå att åka på en viss sjö vid en viss tidpunkt. Istället är det vanligt att söka vitt och brett efter goda förutsättningar och kanske åka flera mil med utrustningen på släp för att kunna få bra is. Med hjälp av digitala nätverk och satellitbilder kan både skridskoåkare och isseglare få uppdaterade israpporter och det är vanligt att många söker sig till samma platser.

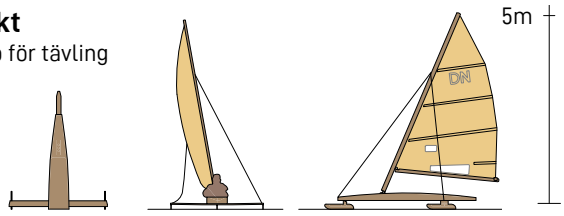
Jakten på bra is kräver stor flexibilitet, och innebär att klubbarnas anläggning och verksamhet kretsar kring ett antal mobila förråd som kan tas på släp till nya platser varje vecka. Även om det finns fasta anläggningar med klubbhus där isen ofta är bra, blir deras viktigaste funktion som social samlingspunkt, verkstad, sommarförvaring och ibland en utgångspunkt för träning. Säsongen för issegling och skridsko är fokuserad till andra halvan av vintern då isarna lagt sig och det börjar bli ljusare dagar. Det beror också på vilken del av Sverige du befinner dig, men generellt finns de bästa förutsättningarna runt Mälardalen och de medelstora sjöarna där sötvatten och lugnare strömmar gör isen bättre.

Issegling och skridsko

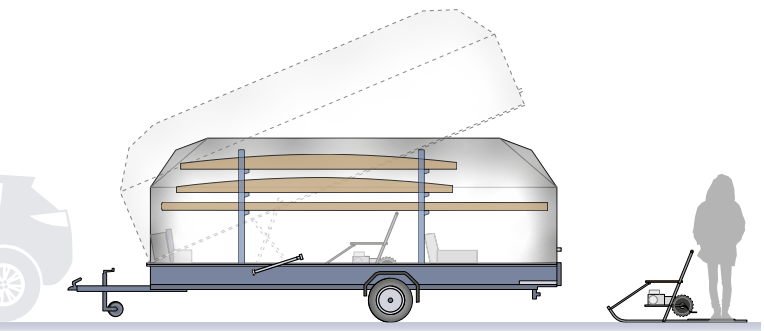
Förutsättningar:

- Is som är jämn och tillräckligt tjock (ska kontrolleras på plats inför varje tillfälle)
- För isjaktsfärd krävs is helt utan snö, medan långfärdsskridsko kan köras på plogad bana
- Träning och tävling körs på nya platser där isen är bra för tillfället. All utrustning behöver kunna transporteras på ett enkelt sätt
- Hjälm, knäskydd och armbågsskydd
- Fordon, vagn, spark etc. som kan ta sig fram på isen (för funktionärer, ledare och säkerhet)

DN-isjakt
Vanlig typ för tävling

ovanifrån *baksida* *sida*

Trailer med förvaring av utrustning och saker för tillfällig anläggning

Issegling och skridsko kombineras bra med sommaridrotter som har lågsäsong under vintern, så att samma anläggning kan nyttjas effektivt. Dessutom finns det många utövare som gärna sysslar med både sommar- och vinterverksamheter på samma plats. Många funktioner och behov för issegling och skridsko är samma som för sommarens vattensporter. Förråd, klubbhus, bryggor och ramper som passar segling eller kanot är ofta utmärkta även för vintersporter. En lösning för att nå den multifunktionella potentialen är att issporterna har egna förråd, men tillgång till samma verkstad och utrymmen för gemenskap på vintern. Anläggningen bör också ha minst en delad trailer med förrådsvagn som kan nyttjas av isseglarna på vintern, men likaväl av andra sporter på sommaren. Slutligen vore det bra om anläggningen har möjlighet att ta emot tillresande föreningar och grupper som vill ut på isen tillfälligt, när just den platsen har goda förutsättningar.

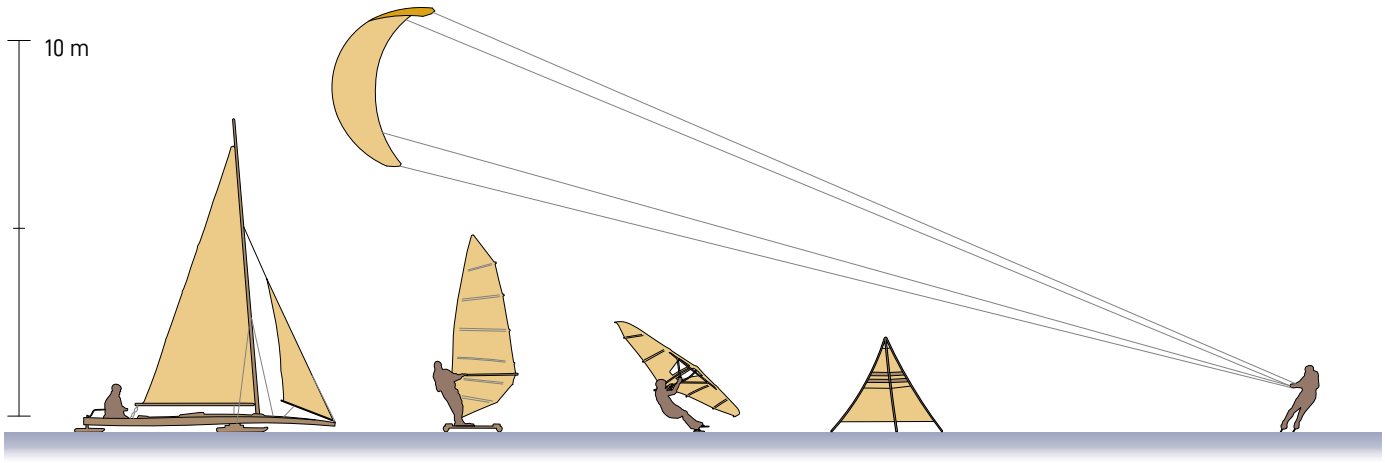

Isjakter uppställda längs en startlinje

Issegling som sport har stora likheter med seglingens tävlingar där deltagarna kör flera race i masstarter, längs en bana med stora rundningsmärken på ett område ca 1-2 km på längden och bredden. Den stora skillnaden för tävlingar på is gentemot flytande vatten är att du kan gå omkring på isen. Funktionärer, deltagare och publik kan ha med sig saker ut, samlas, och bygga upp en hel arena tillfälligt. Det är på många sätt lättare, men kräver samtidigt viss särskild utrustning för is, såsom sparkar, vagnar med dubbdäck, eller en isborr för att fästa saker i isen.

Bra kombination med issport

- Verksamheter inom olika isgrenar och idrotter kan samverka, t. ex. långfärdsskridsko och issegling
- Seglarklubbar eller kanotklubbar
- Uthyrning av skridskor, kitewing, osv.

Olika typer av isseglingsutrustning: isjakt (större), issurfing med bräda, kitewing på skridskor, (rundningsmärke) och kite med skridskor

Skapa och driva tillsammans

Koncept och samlade förslag för planering och genomförande av anläggningsprojekt, baserat på erfarenheter och goda exempel.

En anläggning som ska nyttjas av många olika målgrupper, och därtill drivas eller finansieras av ytterligare intressenter, kräver ett genomtänkt upplägg för både planering, byggprocess och daglig verksamhet. I denna katalog finner du förslag och exempel baserade på befintliga och redan genomförda projekt med multifunktionella upplägg eller inslag av samverkan.

Skapa och driva tillsammans

Bygga och projektera	s. 58
Driva och samarbeta	s. 60
Så funkar processen	s. 62
Hållbarhet	s. 64
Tillgänglighet	s. 68

STX STORM
NU 2 199,
FANATIC
NU 6.649,
KITECPH
DZONE
MEETING POINT

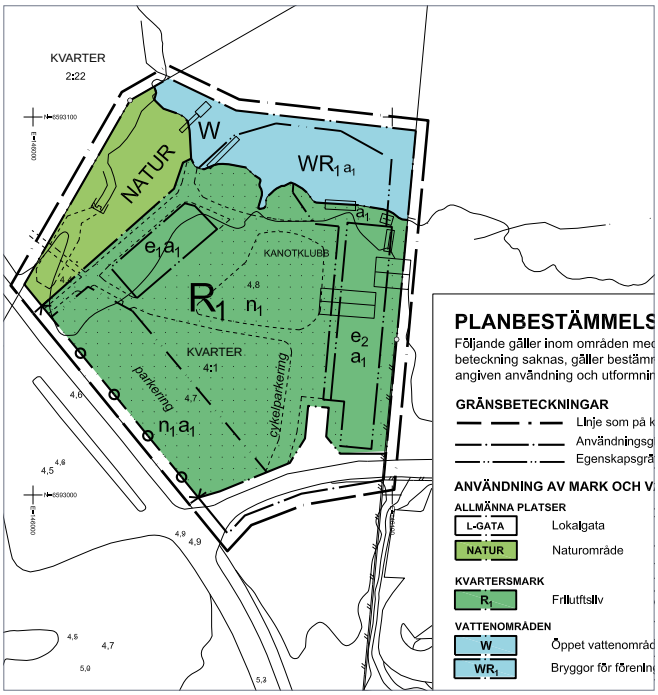
Bygga och projektera

Samverkan och överblick

Bygga nytt eller renovera något befintligt? Oavsett om anläggningen ska byggas av en kommun, föreningar eller en kommersiell aktör är det viktigt att tänka långsiktigt och hållbart, och att förstå brukare och intressenters önskemål, för att idéer ska förankras ordentligt. Det kan vara en god idé för kommunen att skaffa sig en överblick på nuläget genom att kartlägga lokala föreningar och deras befintliga anläggningar och behov för att ha bättre underlag till samverkan.

Detaljplan, strandskydd, miljöhänsyn och samhällsdialog är bara några av de moment som kan finnas på vägen. Här visar vi två varianter: kommunal och föreningsägd anläggning, som exempel på vanliga upplägg. Andra varianter är också möjliga. Dessutom föreslår vi två metoder för att förankra och samarbeta genom processen.

"bra om kommunen har en kontaktyta för föreningsfrågor om anläggningar för friluftsidrott"

Exempel på detaljplan med anvisning för anläggning för friluftsidrott

Friluftsråd

Ett lämpligt forum för tankar kring en framtida kommunal anläggning är ett friluftsråd med representanter för olika lokala intressenter, såsom idrottsföreningar och kommersiella aktörer, men också berörda instanser i kommunens enheter och hos länsstyrelsen. Friluftsråd finns redan i flera svenska kommuner där de har regelbundna avstämningar för att koppla ihop frågor om friluftslivet i kommunen - något som ofta är ett tvärgående intresse med värden för både kultur och fritid, miljö, stadsplanering, företagande och turism. Med hjälp av ett tydligt uppdrag kan ett sådant forum öka samverkan vid nya projekt. Det är också bra om kommunen har en kontaktyta för föreningsfrågor om anläggningar för friluftsidrott, som kan stötta projekt med t. ex. ansökningar och tillstånd, och förbättra samverkan med kommunen och övriga intressenter.

Exempel på intressenter att bjuda in till friluftsråd:

- Föreningar inom friluftsidrott
- Kultur- och fritidsförvaltningen
- Stadsbyggnadskontoret
- Turism- och näringslivsrepresentanter
- Länsstyrelsen
- Natur- och friluftslivsorganisationer
- RF-SISU distrikt

Variant: kommunal anläggning

Kommunen finansierar och ansvarar för:

- *förstudie/friluftsplan, projektering och samordning av intressen*
- *område, inkl. bryggor, uppställningsplatser, promenadstråk, parkering, växtlighet, osv.*
- *föreningshus inkl. entre, omklädningsrum, kök, större samlingslokal, osv.*
- *att anläggningar för friluftsidrott har en plats i kommunens budget och organisation*

Föreningar:

- *hyr andel av gemensamma lokaler, samt egna förråd och särskilda utrymmen*
- *bidrar med kompetens i planeringen av multifunktionalitet, samt ideella resurser i skapande av egna förråd och utrymmen*
- *står för den egna lösa utrustningen (såsom segelbåtar, åror, brädor, osv.)*

Flera olika idrotter kan mötas på samma anläggning: vattensporterna kan gärna kombineras med t. ex. orientering, cykel eller tyngdlyftning.

Variant: föreningsägd anläggning

Lämpligen genom särskild anläggnings-förening, eller föreningsägt bolag

Förening:

- *planerar och finansierar projektet med egna eller ihopsamlade medel*
- *brukarråd fördelar inflytande och utrymmen i anläggningen utifrån intressenternas andel*

Kommunen:

- *äger ofta markområdet som arrenderas till föreningen, bra med 10 år+ avtalstid*
- *möter föreningsinitiativ via utsedd kontaktperson (t. ex. från fritidsenheten) med relevant kompetens som kan ta hand om frågor kring tillstånd, avtal och stöd*
- *stöttar projektet med anläggningsbidrag enligt lokala nivåer, motsvarande resurser till andra idrotter och föreningar*

Brukarråd

Ju fler som ska vara på anläggningen, desto fler olika behov och behov ska tas i beaktning. Om flera föreningar vill bygga tillsammans är det bra att bilda ett råd eller en projektgrupp. Samla representanter för de olika föreningarna och bjud in andra brukargrupper (t. ex. pensionärsgrupper, skola, andra idrottsföreningar, osv.) och ha möten både före, under och efter bryggprocessen. Om projektet drivs av flera föreningar är det lämpligt att bilda ett särskilt projektråd eller en anläggningsförening med en egen styrelse som är utsedd att leda arbetet. För större projekt kan man bilda ett föreningsägt bolag och ha en arvoderad projektledare för att organisera arbetet. Brukarrådet bör inte bara samla representanter för olika intressen, utan också personer som tillsammans har den kompetens som behövs för att driva projektet - såsom kunskap om tillstånd, miljö, ekonomi och kommunikation.

Som första steg är det bra att ta fram en gemensam vision om var ni vill vara om tio år, och samla en övergripande bild av vilka som ska nyttja anläggningen och hur den fungerar. Med en gemensam bild är det lättare att kommunicera utåt vad ni vill göra, och samla energi för att fortsätta. Det är också lättare att komma ihåg ursprungsidén, när tiden går och förutsättningarna ändras. En gemensam vision bör innehålla just gemensamma förslag. Även om inte alla delar av anläggningen ska nyttjas av alla på samma sätt så är samarbetet och den multifunktionella aspekten en viktig förutsättning för att anläggningen verkligen ska bli både hållbar och öppen för fler. Hitta vägen dit genom att göra en lista på alla funktioner som är viktiga för varje brukargrupp, och se vilka som kan göras bättre tillsammans. Omklädningsrum, bryggor och gräsytor är exempel på sådana saker.

Med en gemensam vision, tydliga kravlistor, och en realistisk idé om ekonomin, blir det enklare att söka finansiering och tillstånd. Bidrag kan ofta sökas från t. ex. RF-SISU distrikt, Allmänna Arvsfonden och från kommunen. Ibland finns det även lokala företag eller organisationer som är intresserade av att bidra.

När byggprocessen är klar kan brukarrådet vara ett bra forum för fortsatt dialog om viktiga frågor.

Tre steg för att komma igång med en föreningsdriven process:

- Samla ihop alla olika målgrupper som kan tänkas vara intresserade av en ny anläggning: andra föreningar, båtklubb, kommun, grannar, besökare, osv.
- Ta fram en gemensam vision för framtiden och försök vara så konkreta som möjligt: hur ska det se ut, vilka ska vara där, hur mycket skulle det kosta?
- Hitta gemensamma nämnare mellan målgrupperna för att skapa multifunktionella lösningar där fler kan dela på samma resurser för ökad effektivitet och högre kvalitet. Ju fler som står bakom samma förslag, desto mer troligt att få gehör från omvärlden, och att hitta finansiering.

Driva och samarbeta

Smarta lösningar

Enkelhet och tydlighet är egenskaper som passar för anläggningar som ska användas av många, och fungera över tid - oavsett vad som händer runt omkring. Komplicerade instruktioner och dyrt underhåll tenderar att falla bort med tiden, och det som blir kvar är det som är enkelt och tydligt. Detta gäller allt från hur du använder ett förvaringsskåp eller öppnar en port, till bryggor och bokningssystem. Om det är lätt att göra rätt så håller sakerna längre, och det blir mer hållbart.

Varje anläggnings förutsättningar är olika, och det är svårt att kopiera en lösning direkt från ett annat projekt. Dessa förslag är varianter och förslag baserade på goda exempel där både byggprocess och drift fungerar bra. En nyckelfaktor i framgångsrika exempel är att inblandade parter försökt förstå och möta varandras intressen och samtidigt hitta en hållbar ekonomisk lösning.

En anläggning som nyttjas av flera olika grupper, och samtidigt är öppen för allmänheten och för spontanidrott, behöver ett smart system för långtidsuthyrning och tillfälliga bokningar. Det kan handla om ett gemensamt schema där varje förening har stående tider, där planering gjorts så att t. ex. omklädningsrum kan nyttjas av flera grupper under samma kväll genom att inte ha samma starttider, och att möjliggöra personlig förvaring i låsbara skåp. Det kan också handla om ett transparent digitalt bokningssystem som alla medlemmar kommer åt, där du kan boka hela eller delar av lokalen, kanske till och med boka utrustning. Möteslokaler och bastu är sådant som även är intressant för externa personer eller grupper att kunna boka, och det finns många goda exempel på anläggningar där dessa kan bokas via kommunens system och göra att anläggningen brukas året runt och även mitt på dagen. Ju enklare systemet är att hantera, desto mer tillgänglig och flexibel blir anläggningen. Om det är svårt att boka anläggningar eller utrustning kommer det blir färre som vill prova på eller testar att någon idrott spontant.

Variant: kommunal anläggning

Kommunen finansierar och ansvarar för:

- *uthyrning och bokningssystem*
- *större investeringar, löpande underhåll och städning av gemensamma lokaler (kan även avtalas med förening)*

Föreningar:

- *hyr gemensamma lokaler, samt vissa egna förråd och särskilda utrymmen*
- *sköter egna utrymmen i förråd och gemensamhetslokaler*
- *har möjlighet att driva café på anläggningen som också är öppet för allmänheten*

(avtal kan skrivas med en eller flera föreningar om >10 år, inklusive ansvar för underhåll och möjlighet till egna initiativ)

"...smart delning kan handla om ett gemensamt schema och system för bokning, eller något enkelt som låsbara förvaringsskåp..."

Samarbete

Både kommuners och idrottsföreningars intressen behöver tas i beaktning för ett framgångsrikt samarbete. Genom att förstå och möta fler intressen kan vi också dra nytta av varandras styrkor. Föreningsidrotten kan skapa aktiviteter och verksamhet med ideella krafter, medan kommuner har möjligheter och resurser att skapa goda förutsättningar för ett starkt samhälle där idrott och friluftsliv är viktiga delar. Vi möts i det gemensamma intresset att få fler människor att bli aktiva och må bra, och att kunna göra det inom ramen för en hållbar ekonomi för alla parter.

”idrotten och kommunerna möts i det gemensamma intresset att få fler människor att bli aktiva och må bra”

En välbesökt och aktiv anläggning upplevs som mer trygg och värdefull för samhället. Många av dagens anläggningar för vattensport är inhägnade eller delvis stängda för allmänheten av säkerhetsskäl, och kan upplevas som osäkra eller tråkiga på grund av låg aktivitet eller slitna byggnader och bryggor.

Det ligger i kommunens intresse att skapa mer attraktiva platser och öka tillgången till bryggor och stränder för allmänheten, men samtidigt vill klubbarna värna om säkerheten kring sin utrustning och lokalerna eftersom både motorer och båtar är utsatta för stölder. För att möta båda dessa intressen behöver anläggningar ta ett stort steg över tröskeln till betydligt högre nivå av aktivitet för att minska otryggheten och samtidigt skapa så attraktiva miljöer att platsen hålls igång och minskar stöldriskerna. Det finns goda exempel på att detta kan fungera från hamnanläggningar i Danmark.

Hållbar ekonomi

En hållbar anläggning behöver också en hållbar ekonomi för att den inte ska vara beroende av extern finansiering eller kommunala prioriteringar. Idrottsföreningar vill ofta känna en trygghet i att kunna verka under samma förutsättningar över lång tid, och inte få obehagliga överraskningar i form av höjda avgifter eller sämre tillgång till lokalerna. Därför är det viktigt att säkra möjligheter till intäkter som täcker anläggningens grundläggande drift, och att hålla nere löpande kostnader. Både kommunala och föreningsägda anläggningar har intresse av att skapa en hållbar ekonomi över tid för varje anläggning.

Exempel som förbättrar ekonomisk hållbarhet:

- Möjliggör intäkter som kan finansiera drift genom föreningsdrivet café och kommersiell verksamhet
- Hyreskostnader bör hållas nere för all verksamhet med ungdomar
- Multifunktionella utrymmen gör anläggningen mer effektiv och minskar onödig uppvärmning
- Minska energikostnader genom god isolering, vattenbesparing och flexibel reglering
- Hållbar inredning som klarar daglig användning och är lätt att underhålla

Variant: föreningsägd anläggning

Lämpligen genom särskild anläggnings-förening, eller föreningsägt bolag

Förening:

- *sköter underhåll och investeringar*
- *ordnar tydligt bokningssystem för både interna och externa brukargrupper*
- *tar fram schema för fördelning av tid för träningar och event, men också öppna tider för både medlemmar och allmänhet*

Kommunen:

- *stöttar med eventuellt driftsbidrag enligt lokala förutsättningar*
- *har en kontaktperson för frågor kring friluftsidrotter inom kommunen*

Så funkar processen

En förenklad bild av hur processen kan se ut från vision till färdig anläggning - både på kommunal och föreningsnivå. Det kan variera från en plats till en annan, men med hjälp av detta kan vi sätta våra koncept och förslag i ett sammanhang.

1. Visioner och mål

Översiktsplaner och politik
Långsiktiga processer börjar med visioner i exempelvis idrottspolitiska eller fritidspolitiska program som omsätts till översiktsplaner för hur kommunen ska utvecklas. Här är idrottsrörelsen en viktig samtalspart för att få med vad föreningar och utövare vill. Dessa program och planer styr hur kommunens budget och investeringar prioriteras. Här kan det vara en god idé med ett friluftsråd där intressenter kan mötas och formulera gemensamma visioner.

Konkretisering och detaljplaner
Idéerna kommer närmare verkligheten genom att ta reda på vad som behövs, för vem och hur? Med denna information skapas eller justeras detaljplaner som bestämmer vad som får byggas och göras på varje yta i kommunen.

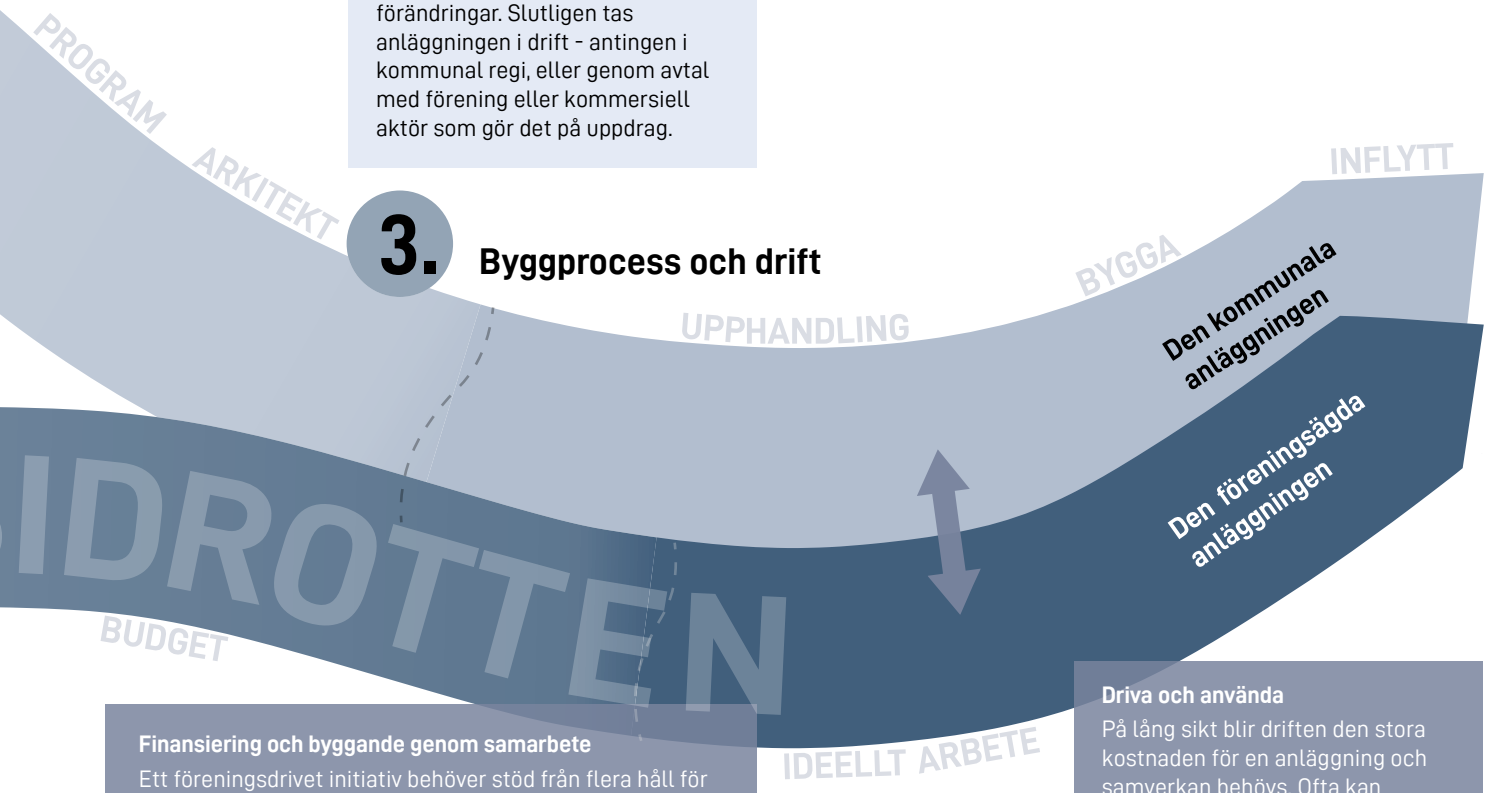
2. Fastställa behov

Var vill vi vara om 10 år?
Ta fram en vision för vilken typ av anläggning och verksamhet ni vill ha i framtiden och ta kontakt med kommunen för att prata om hur ni kan nå dit tillsammans (fritids-enheten är en bra plats att börja).

Samla ett brukarråd och ta reda på behov och möjligheter
Ta reda på vilka avtal som gäller, vilka tillstånd som behövs och om ni kan påverka kommande detaljplaner för att innehålla förutsättningar för idrott på vattnet. Samla sedan ett nätverk med alla organisationer, grupper och personer som kan vara intresserade av anläggningen i framtiden. Ju fler som får nytta av den, desto bättre. Tänk på att få med barn och ungas intressen och att skapa utrymme för personer med olika typer av begränsningar. Tillsammans definierar ni vilka behov som finns för era verksamheter. Försök hitta gemensamma nämnare och lösningar som funkar för alla genom att använda multifunktionskoncept.

Funktioner och specifika idrotter
Detaljer för idrottsanläggningen, som material, redskap och mått, ska fastställas - helst tillsammans med idrotterna själva. Sedan startar själva byggandet, varefter det blir svårt att göra några större förändringar. Slutligen tas anläggningen i drift - antingen i kommunal regi, eller genom avtal med förening eller kommersiell aktör som gör det på uppdrag.

3. Byggprocess och drift

Finansiering och byggande genom samarbete
Ett föreningsdrivet initiativ behöver stöd från flera håll för att finansieras och genomföras. RF-SISU och kommunen är vanliga samarbeten och via Allmänna Arvsfonden och andra stiftelser finns stöd till nyskapande idéer och sådant som gör idrott mer tillgängligt för svagare grupper. Ofta finns även lokala företag som vill bidra med pengar, material eller tjänster till idrotten. Om flera föreningar samarbetar genom ett brukarråd finns det också många medlemmar som kan engageras i ideellt arbete.

Driva och använda
På lång sikt blir driften den stora kostnaden för en anläggning och samverkan behövs. Ofta kan föreningar ta stort ansvar för både de som byggts av kommunen eller i egen regi. Avtal om detta bör finnas redan i ett tidigt skede för att utformningen ska passa driften.

Beskrivning av kommunala anläggningsprocesser hämtat från:
"Från översiktsplan till drift av idrottsanläggning"
- vägledningsdokument från Riksidrottsförbundet 2023

Hållbarhet och miljö

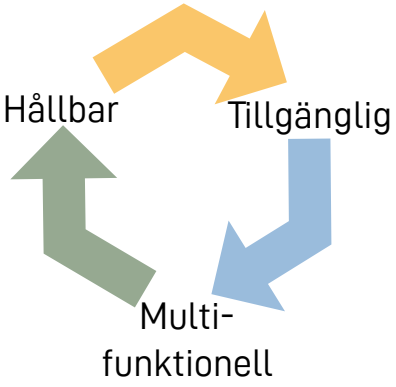
Vattenskidåkare kan även delta i uppvisningar och showski. *Foto: Jody Parks*

Tillsammans för glädje och hälsa

Idrottsrörelsen bidrar med mycket positivt för social hållbarhet i samhället genom bättre folkhälsa, inkludering av utsatta grupper och främjande av demokrati, men samtidigt kan den miljömässiga hållbarheten ibland glömmas bort. Anläggningarnas utformning spelar stor roll för hållbarhet vad gäller såväl byggande och material som drift och skötsel. Genom att exempelvis möjliggöra för delad utrustning och ökat samarbete kan vi minska anläggningarnas storlek och antal, och använda det vi har mer effektivt - varje dag, året runt. Multifunktionella anläggningar kan göras både miljömässigt och ekonomiskt hållbara med smarta lösningar.

Anläggningar kan designas för låg klimatpåverkan och ibland även till att ha en netto-positiv inverkan på miljön. Det finns goda exempel på vattensportanläggningar där designen aktivt bidrar till att stärka naturen. Bryggor och stränder kan bli hem för musslor och vattenlevande växter som behöver särskilda förutsättnigar. Tak och ytor på anläggningens byggnader kan täckas med gräs och blommor som bidrar till en grönare stadsbild. Bojar och fasta banor kan kombineras med forskningsstationer för marinbiologi. Men den viktigaste positiva effekten för miljön som vattensportanläggningar kan bidra med är den ökade medvetenheten hos besökare och idrottare som får en närmare relation till naturen. Forskning har visat att barn och unga som vistas regelbundet i naturen har en högre sannolikhet till en hållbar livsstil som vuxna, och dessutom är det också bevisat att upplevelser i naturens gröna och blå miljöer bidrar till bättre hälsa både fysiskt och psykiskt.

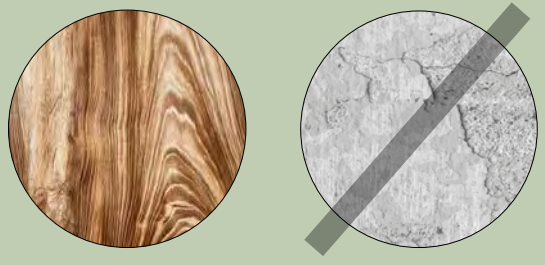
”Våra anläggningar kan ha en netto-positiv effekt på miljön genom design som stärker naturens värden”

När vi bygger för multifunktion och delning kan vi spara på jordens resurser genom att använda saker mer effektivt. Vi bygger mindre, men av högre kvalitet och lösningar som passar alla. Det ger ökad hållbarhet, och dessutom tillgänglighet genom att göra det billigare och enklare för ungdomar och svagare grupper att delta.

5 tips: design för miljön

- Återbruka gamla material, bryggor, inredning, eller en hel byggnad (t. ex. från gamla industrier eller hamnar).
- Isolera endast nödvändiga utrymmen, resten får stå utan uppvärmning: luftigt och ljust (minskar driftskostnad och ökar flexibilitet).
- Möjliggör för uthyrning av båtar och utrustning för att minska transporter och överkonsumtion.
- Bygg väl tilltagna spolplatser och verkstäder som förenklar god hantering av kemikalier och material.
- Dela på anläggning och utrustning mellan fler personer. Då minskar konsumtionen och det blir samtidigt enklare att delta.

Använd trä istället för betong eller cement (när det är möjligt)

Trä är ett mer miljövänligt materialval av flera anledningar:

- Medan cement är en av de största källorna till CO2-utsläpp inom byggbranschen, är trä istället en nettovinst eftersom det lagrar koldioxid i materialet.
- Trä är flexibelt och kan ändras i efterhand, eller tas isär och sättas ihop på nytt som återvunnet material, istället för att behöva slänga och bygga nytt.
- Trä är lätt att arbeta med och kan hanteras av de ideella funktionärerna i en idrottsförening, vilket möjliggör billigare underhåll.

Musslor har fått en egen plats på kajakklubben där bryggornas design bildar en särskild bassäng och strukturer under vattenytan gynnar artens tillväxt. En medveten design med positiva miljöeffekter. (Vejle Kajakklub)

Anläggningen som plats för att förstå den marina naturen genom upplevelser och utforskande. En offentlig brygga som kompletteras med håvar och vattenkikare för utlåning blir en plats för spontant lärande. Det kan också kombineras med skyltar som berättar mer om lokalt djur- och växtliv.

Hållbarhet och inspiration

5 tips för social hållbarhet

- Gör miljöerna tryggare och mer välkomnande för kvinnor genom att erbjuda bra toaletter och omklädningsrum, gärna med en extra toalett som går att nå direkt utifrån.
- Designa för tillgänglighet både fysiskt, intellektuellt och ekonomiskt, för att alla ska kunna delta oavsett förutsättningar eller exempelvis föräldrars ekonomi. Läs mer om tillgänglighet på nästa uppslag.
- Informera om vilken verksamhet som erbjuds på anläggningens hemsida, och gärna även på kommunens eller lokala turism-sidor. Beskriv viktiga detaljer såsom tidpunkter, utrustning och svårighetsnivåer. Ha gärna information på engelska också.
- Välkomnande och tydliga entréer till området och in till byggnader gör det lättare för nya besökare att veta var de ska börja, och orientera sig på anläggningen.
- Bygg ett extra mindre omklädningsrum (som inte är dam eller herr) för att välkomna personer som inte känner sig bekväma i de traditionella rummen. Kan också lösas genom låsbara omklädningsbås eller större toalett med dusch.

Blå miljöer är bra för hälsan

Att göra vattnet tillgängligt för fler kan bidra till stora värden för folkhälsa och social hållbarhet. Det är inte bara gröna miljöer som gör att vi mår bra - även blå miljöer ger samma positiva effekt för hälsan, både fysiskt och mentalt.

Blå miljöer har ofta bra luftkvalitet, temperaturreglering och vackra vyer. Att träna eller bara vistas på eller nära vatten ger upplevelser av frihet och stark närhet till naturen och dess element.

Människor som bor eller vistas vid havet eller andra blå miljöer sätter ofta stort värde på dess närhet, och möjligheten att exempelvis bada, motionera eller bara blicka ut.

Läs mer om blå miljöers värden för hälsa: "Med havet i huvudrollen" (Uppsats miljöpsykologi SLU, Karin Axelsson, 2022)

Elektrifiering

Skapa förutsättningar för mer hållbara transporter, både på land och i vattnet, genom att bygga en infrastruktur av laddstolpar som kan ladda batterier till både bilar och båtar. Laddning av elbilar blir allt mer efterfrågat på offentliga anläggningar, men elmotorer på båtar är fortfarande en mindre andel, även om det är växande bland nyinköp, och det finns ett stort intresse för framtida investeringar.

Alla vattensporterna använder motordrivna säkerhetsbåtar för att följa med ut på vattnet, och kunna vara snabbt på plats vid en olycka. I samband med event är det även vanligt att tillresande deltagare har med egna båtar. Många föreningar är intresserade av att övergå till eldrivna båtar, men detta kräver att det finns möjlighet till laddning på bryggan, samt säker förvaring av båten.

Laddstolpar på kajen eller bryggan kräver en genomtänkt design och särskild kunskap vid konstruktionen för att hantera elektricitet i närheten av vattnet. Kontakta en producent för hamnar och marinor för att få hjälp med lämplig utformning.

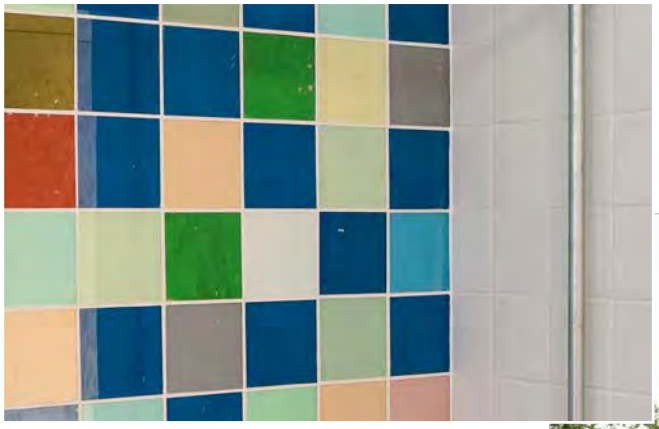

Liten elmotor, och exempel på enklare laddstolpe monterad ute på en brygga (större elmotorer kräver särskilda laddstolpar)

Återbruk

Istället för att köpa nytt material och bygga helt nya anläggningar, finns det ofta smarta sätt att återanvända både inredning, material och hela byggnader till nya syften.

Renovera gamla idrottsanläggningar till bättre kvalitet och för att möjliggöra fler aktiviteter på samma plats. En traditionell friluftsgård vid en sjö kan exempelvis öppna för många vattensporter bara genom ett nytt förråd och anpassning av bryggan.

Återbrukade kakelplattor från den gamla klubblokalen fick nytt liv när anläggningen renoverades. Både mer miljövänligt, och samtidigt ett fint sätt att knyta an till verksamhetens historia och minnen. (Søsporten, Aarhus Roklub och Kano- & kajakklub)

Till höger: återbrukade lokaler från industri-verksamhet blev ny anläggning för kanotklubb och kampsport. De stora portarna från industrin passade bra för de nya kanotförråden. (Kungälvs Kanotklubb)

Tillgänglighet

Idrott för alla

En anläggning som välkomnar alla ska också vara tillgänglig för personer med olika funktionsnedsättningar. Oavsett om det handlar om synnedsättningar, fysiska begränsningar eller intellektuella funktionsvariationer. Anläggningen kan anpassas genom ramper och hissar så att du kan ta dig fram med rullstol, och bra belysning och kontrastfärger som hjälper personer med sämre syn. Tillgänglighet är en förutsättning för nybyggnad och ombyggnad i offentliga miljöer idag, och en självklarhet i vårt samhälle. En tillgänglig anläggning gör också att föreningar kan bjuda in nya målgrupper att idrotta på vattnet. Tillgängligheten måste fungera hela vägen från entré till vatten - det hjälper inte med världens bästa omklädningsrum, om du inte kan öppna dörren in, och den som besöker platsen ska kunna känna sig trygg med att veta att det fungerar.

"Vattenidrott passar bra för personer med funktionsnedsättning"

Vattenidrotter passar bra för personer med funktionsnedsättning eftersom utrustningen går lätt att anpassa och du kan göra mycket i en sittande position. Många föreningar och anläggningar har redan anpassningar som möjliggör för para-idrottare, som exempelvis en personlift och räcken på bryggan.

Idrott och motion är en viktig positiv kraft för många personer med funktionsnedsättningar, eftersom det erbjuder gemenskap, frihet och det får dig att må bättre både fysiskt och psykiskt. Vattensporter är populärt bland paraidrottare med nedsatt rörlighet eller skador på underkroppen, eftersom du ofta kan sitta ner och använda armstyrka till att ta dig fram, och det finns många föreningar som kan erbjuda paraverksamhet som en del av den vanliga idrotten. Det kan handla om några extra justeringar på anläggningen för att det ska fungera. Ju mer utformning som görs med tillgänglighet i åtanke, desto fler personer får möjlighet att delta redan från början. Det ska inte behövas åtgärder som läggs till i efterhand.

Att ha tillgång till idrotten och anläggningen kan också handla om vem som har den ekonomiska eller sociala möjligheten att delta. Exempelvis kan anläggningar som ligger långt utanför tätorten vara svåra att nå för den som inte har bil, vilket är vanligt när vattensporter hänvisas till strandnära ytor utanför detaljplanerat område, istället för att kunna etablera idrotten närmare bostadsbebyggelsen. För att göra vattenidrott tillgängligt för alla behöver den, precis som andra idrotter, finnas så pass nära att barn och ungdomar kan ta sig till träning och aktiviteter på egen hand.

Verksamhet som är tillgänglig - oavsett socioekonomiska förutsättningar - kräver att utrustningen alltid finns att låna på plats. Inget barn ska hamna utanför bara för att hen inte har möjlighet att köpa en egen båt, flytväst eller bräda. En tillgänglig anläggning behöver ha en bra lösning för att dela på gemensam utrustning, och kunna hyra ut på lång eller kort tid för den som behöver.

Funktionsnedsättning och begränsning kan se ut på olika sätt

Parasegling på stiftelsen Skota hem i Saltsjöbaden, med särskild liten personlift monterad på bryggan (foto: Skota hem)

Universell design: när det funkar för fler blir det bättre för alla

Universell design innebär att utforma så att alla kan använda anläggningen - oavsett funktionsnedsättningar eller andra förutsättningar. Ofta är dessa lösningar bra även för personer som inte har en uttalad funktionsnedsättning. Tydlighet, enkelhet och lite extra marginal gynnar alla.

Att ta sig ner i en kanot från rullstolen på bryggan kan vara ett stort hinder för den som inte har full rörlighet i kroppen, men det kan även vara svårt för vem som helst som är nybörjare, eller för äldre deltagare som inte har samma styrka som tidigare. Då är det bra att ha ett extra räcke, en ramp eller en stabil plattform där kanoten ligger stilla medan du klättrar ner eller upp. Flera goda exempel på tillgängliga bryggdetaljer finns att titta på hos olika klubbar i Sverige. Kontakta Arena Vattnet eller t. ex. Svenska Kanotförbundet för att se fler exempel.

Lösningar som förenklar idrotten för personer med funktionsnedsättningar gör samtidigt att det blir enklare även för alla andra. Det finns många som gärna använder ett räcke eller en stabil ramp för sjösättning, även om de kanske skulle klara sig utan. Det ger ökad trygghet och minskar risken för skador.

Föreningar som vill investera i ökad tillgänglighet kan ofta hitta finansiellt stöd genom särskilda projektansökningar eller medel från fonder med inriktning mot just idrott för funktionsnedsatta.

Läs mer om att tillgänglighetsanpassa idrottens anläggningar i Parasportförbundets "Manual för tillgänglighet".

Checklista:

Kanter, ytor, etc.

- Ramper istället för trappor eller höga kanter (lutning max 8%)
- Bra friktion på ytor (t. ex. halkskydd på bryggor och duschgolv)
- Personlift för att lyfta utövare till båt
- Toalett med anpassning för rullstol (RWC 2,2 x 2,2 m och vändmått 1,5 m)
- Breda dörröppningar, utan tröskel, med lätt-öppnade dörrar/automatik

Upplevelse och kontakt

- Lugn ljudmiljö för samlingsplatser
- God belysning och kontrast både inne och ute
- Plats för rullstol när utövare är på vattnet
- Info om anläggningens utformning och tillgänglighet bör finnas på internet

Många fler insatser kan göras i smått och stort, och det är svårt att få med allt samtidigt. Börja med dessa, och fundera på hur målgruppen upplever anläggningen - hela vägen från entré till vattnet.

"Tillgängligheten måste fungera hela vägen från entré till vatten - det hjälper inte med världens bästa omklädningsrum, om du inte kan öppna dörren in"

Räcke på bryggan för att lättare ta sig upp eller ner i t. ex. en kanot
Foto: Andreas Nilelind/bilderna.it

Inspiration:

Maritimt center, Esbjerg, Danmark (2023)

Offentlig multianläggning, med inslag av egna utrymmen för föreningsliv.

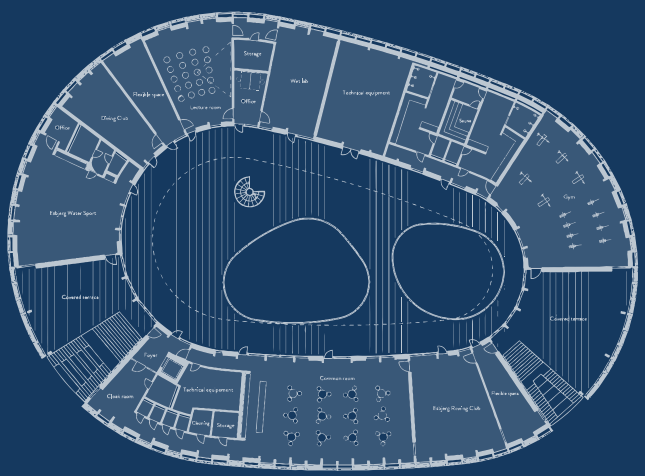
Esbjerg Kommune, tillsammans med Esbjerg Roklub och flera andra idéella föreningar. Med stöd av bl. a. LOA-fonden.

Esbjerg, Danmark
Arkitekt: Snøhetta

Aktiviteter: rodd, kanot, båtklubb, dykarklubb, multisportare, marinbiologiska kurser, gym, m. fl.

Kvaliteter:

- Unik och uppskattad design från stort arkitektkontor blev möjligt genom väl genomförd arkitekttävling och god dialog under processen.
- Övervåningen igger som en cirkel kring en offentlig yta i mitten. Varje lokal kan nås med egen entré, så att varje verksamhet får ett eget rum och samtidigt tillgång till gemensamma lokaler.
- Till stor del byggt i trä med enkel bärande struktur som gör det möjligt att ändra eller flytta innerväggar i framtiden och skapa nya rumsfördelningar inom den runda formen.

Sammanfattning avsnitt: skapa och driva

- **Samla alla som är intresserade:** redan från början är det lämpligt att skapa ett friluftsråd på kommunal nivå, eller ett brukarråd om projektet genomförs av flera föreningar. Ta reda på varandras behov och gemensamma intressen, och skapa utifrån det en gemensam vision. Föreningar kan bilda en särskild anläggningsförening för att driva projektet.
- **Detaljplanera för friluftsidrott:** redan tidigt i planeringen på kommunal nivå behöver det finnas utrymme för idrottsanläggningar, även för utomhusidrotter. Både genom ytor för omklädningsrum och förråd, men också genom att exempelvis natur och vattenmiljöerna hålls tillgängliga.
- **Samarbete:** kräver att vi förstår varandras intressen och drivkrafter - då kan vi också lägga samman våra resurser och investera gemensamt. En anläggning för vattensport kan kombineras med fler verksamheter såsom: skridsko, cykel, båtklubb, scouter, gym, skolaktiviteter, osv. Många av behoven är gemensamma, och en anläggning som öppnar dörren för fler kan bli nyttjad alla dagar i veckan, året runt.
- **Hållbarhet och miljö:** anläggningen kan vara en positiv kraft för miljön genom att aktivt främja miljösmarta initiativ (segelbåt istället för motorbåt, hyra istället för att köpa, osv.), bidra till biologisk mångfald och stärka besökarnas medvetenhet kring miljö och natur.
- **Tillgänglighet till vattnet för alla:** oavsett förutsättningar ska anläggningen kunna välkomna den som vill idrotta på vattnet. Ramper, räcken och personliftar på bryggan är några saker som gör det möjligt. Det är också viktigt att designa för lugna ljudmiljöer, bra belysning och tydlig skyltning för de som har nedsatt hörsel, syn eller intellektuella funktionsnedsättningar.
- **Ekonomi:** är en faktor för både hållbarhet och tillgänglighet genom att resurser ofta är begränsade för både kommuner och föreningar, och det kan dessutom vara en tröskel för deltagare som vill prova på att inte ha tillgång till den utrustning som krävs. Vi rekommenderar starkt att designa anläggningar som möjliggör delning och uthyrning av utrustning på ett enkelt sätt. Det minskar kraven på privata förvaringsytor, sänker tröskeln för deltagande, och ger en potentiell intäktskälla för verksamheten.

Medverkande och referenser

Projektledare

Anette Önerud, arkitekt och sakkunnig idrottsanläggningar och idrottsorganisationer, med särskilt fokus på utomhusidrotter.
Kontakt: anetteonerud@gmail.com eller anette@ssf.se

Sakkunniga från de olika förbunden

Seglarförbundet: Theres Wolgast, Emelie Lindström, Karin Knigge, Martin Strandberg, m. fl.

Kanotförbundet: Dag Johansson, Helene Ripa och Johan Nilsson

Roddförbundet: Joachim Brischewski, Charlotte Andersson och Tobias Wallerius

Vattenskid- & wakeboardförbundet: Alice Andersson och Sakina Wretfors (SVWF medverkade från hösten 2022)

Isseglarförbundet: Oscar Wersäll

Svemo Vattensporter: Jamie Spörndli, Malte Gustafsson och Jonas Andersson

RF-SISU

Riksidrottsförbundet, genom Jonnie Nordensky m. fl.

RF-SISU Stockholm, genom Pasi Rosenqvist och Henrik Schöldström (samverkan kring anläggningar och platser för friluftsidrotter)

Tack till kommuner

Möten, inspel och/eller samverkan:

Jönköpings Kommun
Vellinge Kommun och Sundsgymnasiet
Avesta Kommun
Linköpings Kommun

Tack till föreningar och anläggningar

Avesta Roddklubb
Fagerviks Kanotklubb
Falsterbokanalens Båtklubb
Göteborgs Kungliga Segelsällskap (GKSS)
Jollekappseglarna Västerås
Kungliga Svenska Segel Sällskapet (KSSS)
Kungälvs Kanotklubb
Kungälvs Roddklubb
Lidingö Roddklubb
Marstrands Segelsällskap
Norrvikens Sjösportcenter
Nyköpings Forspaddlare
Rådasjöns Segelsällskap
Råå Jolleklubb
Skota Hem (stiftelse för parasegling)
Stenungsunds Segelsällskap
Stockholms Isjaktklubb
Stockholms Kanotförbund
Sundsvall-Njurunda Båtklubb
Sundsvalls Segelsällskap
Vaxholms Kanotsällskap
Öregrunds Båtklubb
Östhammars Segelsällskap
Östra Roddistriktet, Magelungens rodd- & kanotbana

Föreningar, kontakter och anläggningar i Danmark

Danska Roddförbundet, Seglarförbundet och Kanotförbundet
Danmarks Idraettsforbund, kontaktperson utomhusidrott
Amager Strandpark
Hellerup roddklubbar
Esbjerg Roklub
Herning Kommune
Aarhus Sejlsportcenter
Aarhus Watersport Complex
Aarhus Roklub
Lokale og Anlaegsfonden

Övriga

Mattias Hovmöller (korrekturläsning och inspel text)
Sofia Ottemo, (korrekturläsning och inspel layout och parasegling)
White Arkitekter, genom Niklas Singstedt och Regina Carlén
Interlift AB (båtkranar)
SC-Montage (båthissar för förrådslösningar) sc-montage.dk
Moderna Bryggor AB

Foton

Anette Önerud / Arena Vattnet (om inget annat anges)

Sid 4-5: Foto och film air video pl, Aktersnurren, Niclas Ahlberg, Svemo, Hammarby Rodd, David Holm, SWVF

Sid. 6: Svenska Roddförbundet

Sid 8-9: ESS Jolle, Daniel Stenholm/SSF

Sid 11: Svenska Seglarförbundet

Sid 14-15: Hammarby rodd, Niclas Ahlberg

Sid 17: Arena Vattnet, Charlotte Andersson

Sid 18: Ulf Elbrønd/LOA Fonden

Sid 36: (bild 2: personlift) Sofia Ottemo/Skota hem

Sid 38: James Ewing / JBSA

Sid 41: Per Lagerstam

Sid 48: Svenska Roddförbundet, Pixabay/Pasja1000

Sid 51: SWVF

Sid 53: Svemo, Arena Vattnet

Sid 55: Oscar Lindén

Sid 60: Svenska Roddförbundet

Sid 64: Pixabay/Jody Parks

Sid 68-69: Skota hem, Andreas Nilelind/bilderna.it

Sid 72: Michael Kjellander, SVWF

Sid 73: Framtidens Idrottshall

Sid 75: Svenska Seglarförbundet

Referenser och mer läsning

"Framtidens idrottshall" (2020), White Arkitekter, Svenska Basket-. Volleboll-, Gymnastik-, Innebandy- och Handbollförbunden

"Seglingens Idrottsplats" (2020) rapport Svenska Seglarförbundet

"Över stock, snö och sarg - Anläggningssituationen i Sverige" (2022), rapport Riksidrottsförbundet

"Friluftsidrotter i Stockholmsregionen - En rapport om hur friluftsidrotterna kan verka och växa i en storstadsmiljö" (2023) av RF-SISU Stockholm och Sweco

"Manual för tillgänglighet" (2021) från Parasport Sverige

"Med havet i huvudrollen - Fem narrativ om blå miljöers betydelse för hälsa och välbefinnande i utveckling av städer" Examensarbete av Karin Axelsson, SLU (2022)

"Idrottsanläggningar - idag och imorgon: om behov, tillgänglighet och konkurrerande intressen" (2022) rapport Centrum för idrottsforskning

"Ungdomsbarometern: En engagerad idrottsgeneration?" (2020) rapport från Ungdomsbarometern och Centrum för idrottsforskning

"Från översiktsplan till drift av idrottsanläggning" (2023) Vägledning från Riksidrottsförbundet

Läs mer på projektets hemsida:

www.arenavattnet.se

ARENA Vattnet

Skanna QR-koden för att komma till hemsidan

ARENA Vattnet

”Framtidens idrottsplats kanske är en hub som möter omgivningen med öppna dörrar och låter idrotten flöda fritt mellan inne och ute?”

Framtidens idrottsplatser

Låt friluftsidrotterna ta plats i staden! Aktiviteter nära naturen stärker vår hälsa både fysiskt och psykiskt, och att ha naturliga offentliga platser för idrott i staden ger många människor närhet till både motion och upplevelser. Många spännande initiativ till anläggningar och projekt har redan visat potentialen med att öppna dörren för fler, och att låta friluftsidrotterna få ta plats och vara en källa till energi och evenemang i samhället.

I storstäderna efterfrågas fler meningsfulla aktiviteter för unga, samtidigt som föreningarna ropar efter anläggningar och platser att vara på. Det är konkurrens om lokaler, tider och uppmärksamhet. Naturen är både stor, varierad och ger bra aktiviteter och friluftsidrotterna har potential att fylla behovet av fler anläggningar, och ge meningsfulla aktiviteter. Efter pandemin 2020 är det redan många inomhusidrotter som varierar sin träning med pass utomhus när det fungerar. Det räcker långt med bara några omklädningsrum, samlingslokal och ett förråd.

Vi tror att framtidens idrottsplats kan vara en hub som möter omgivningen med öppna dörrar och låter idrotten flöda fritt mellan inne och ute. En plats som bjuder in till både organiserad och spontan idrott för personer i alla åldrar. En anläggning som sänker trösklarna till idrotten, och blir en naturlig mötesplats i det offentliga rummet. En sådan plats vill vi vara med och skapa.

Kontakta gärna specialidrottsförbund och föreningar för mer samarbete och möjlighet till gemensamma initiativ. Låna av andra och inspireras av goda exempel. Tillsammans skapar vi bättre förutsättningar för idrott och motion på vattnet.

Läs mer om Arena Vattnet, och hämta fler exempel och inspirationsmaterial från www.arenavattnet.se.

Kom igång med 3 steg:

1. Samla alla intressenter i området: föreningar, boende, kommun, företag, osv. Ju fler som kan samverka och ha nytta av anläggningen desto bättre!

2. Ta fram en gemensam vision om vilka aktiviteter som ska finnas och vad ni vill uppnå. Var konkret och gör inspirerande beskrivningar som engagerar - det underlättar för att samla stöd senare.

3. Ta hjälp av en arkitekt eller expert i ett tidigt skede för att ta fram förslag och illustrationer anpassade för just er plats och era behov.

Segling med projektet "Gå på vattnet" som ordnade prova-på för nyanlända i Stockholm, tillsammans med Sjöräddningssällskapet

Ett konceptmaterial för multifunktionella anläggningar

Materialet riktar sig till kommuner, föreningar och andra aktörer som vill bygga och utveckla anläggningar för idrott på vattnet - både för den organiserade idrotten, arrangörer och för privata eller spontana aktiviteter. Denna konceptkatalog är ett underlag för diskussioner, inspiration och för att komma igång med egna projekt på alla nivåer.

Genom mer samverkan, multifunktion och satsning på design som främjar hållbarhet och tillgänglighet, kan anläggningar för idrott och motion på vattnet vara en attraktiv och viktig mötespunkt i samhället, som bidrar till folkhälsa, aktivitet och glädje.

ARENA Vattnet